

7A.02

0-49

796.032.2(07)

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ
ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ ҚЎМИТАСИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МИЛЛИЙ
ОЛИМПИА ҚЎМИТАСИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИМПИА АКАДЕМИЯСИ

ОЛИМПИА БИЛИМЛАРИ АСОСЛАРИ

*(Умумтаълим мактаблари, касб-ҳунар коллежлари
ва академик лицейлар учун ўқув қўлланма)*

8/шв. 178/19

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАХРИРИЯТИ

ТОШКЕНТ 2002

O'zbekiston Davlat jismoniy
tarbiya instituti kutubxonasi

Муаллифлар: Ўзбекистон Республикаси Олимпия академияси президенти профессор А. Қ. Ҳамроқулов, профессор Т. Т. Юнусов, профессор Э. К. Шатерников, доцент А. К. Ақромов, Ж. Х. Умаров, Л. М. Абдурахмонова.

С. С. РЎЗИЕВНИНГ
умумий таҳрири остида

Олимпия билимлари асослари: (Умумтаълим мактаблари, касб-ҳунар коллежлари ва академик лицейлар учун ўқув қўлланма) / Муаллифлар: А. Қ. Ҳамроқулов, Т. Т. Юнусов, Э. К. Шатерников ва бошқ.; С. С. Рўзиевнинг умумий таҳрири остида.— Т.: «Шарқ», 2002.—96 б.

Сарлавҳада: ЎзР халқ таълими вазирлиги, ЎзР Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси, ЎзР Миллий Олимпия қўмитаси, ЎзР Олимпия академияси.

І. Ҳамроқулов А. Қ. ва бошқ.

ББК 75.1я7

Мазкур ўқув қўлланма умумтаълим мактаблари, касб-ҳунар коллежлари, академик лицейларнинг юқори синфларида, болалар-ўсмирлар спорт ва олий спорт маҳорати мактаблари, Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институти ва университетларининг жисмоний тарбия факультетларида олимпия таълимоти бўйича машғулотлар олиб бориш учун муължалланган.

Ўзининг тарбиявий аҳамияти, байрамога урф-одатлар ва маросимлар, санъат орқали яратилган бетакрор аураси, буюк санъаткорлар, олимлар, файласуфлар ҳамда шоирлар ҳисса қўшган ўша алоҳида муҳитсиз, ва ниҳоят, спортга умуминсоний маданиятнинг ажралмас қисми сифатида назар ташлашга имкон берадиган ўша ажойиб рамзий белгилар — шунинг ҳаммаси бўлмаганда олимпия ҳаракати, қолаверса, Олимпия ўйинлари мавжуд бўлмас эди.

И. А. КАРИМОВ

СЎЗ БОШИ

Ҳурматли китобхон! Сиз кўп марта шундай манзари томоша қилгансиз: йигит Олимпия ўйинларининг ғолиблик шоҳсупасида турибди. Унинг гавда тугилиши гўзал, қарашларидан гурур ва бахт нурлари ёғилмоқда. Унинг шарафига мамлакат мадҳияси янграмоқда ва давлат байроғи кўтарилмоқда. Бундай ҳурматга фақат давлат арбоблари ёки расмий ҳукумат вакиллари сазовор бўлади. Нима сабабдан йигитга бундай ҳурмат кўрсатилмоқда? У — олимпчи. Олимпия ўйинлари ғолиблири Қадимги Юнонистонда шундай аталар эди. Ҳозирги кунда олимпчиликнинг ғалаба лаҳзаси, ғолиблик тантанаси ва тақдирланишини ер шарига ҳамма аҳоли кўриши мумкин. Олимпчи нафақат ғолиб сифатида, балки маълум бир давлат, халқ вакили сифатида машҳур бўлади. Унинг шахси орқали уни ўстириб вояга етказган миллат, давлат, унинг имкониятлари баҳоланади. Шу орқали олимпчи ўз халқи рамзи, унинг фахри, қадр-қиммати айланади. Ғолиблик шоҳсупасида турган инсон ўз мамлакатининг бир умр хотирасида сақланиб қолади. Собир Рўзиев, Руфат Рискіев ва бошқа машҳур спортчилар давлатимиз учун ана шундайлар қаторига киради.

Тарихда кўп байрамлар мавжуд. Баъзилари ҳозирги кунда умумбашарий аҳамиятга эга бўлмоқда. Лекин ўзининг аҳамияти, гўзаллиги, турфалиги, инсониятга хайрли таъсирига кўра, Олимпия ўйинларига тенг келадиган халқаро байрам йўқ. Бу ер кўрасининг энг яхши

спортчилари, юксак маданият ютуқлари куриги, ил-мий-техника тараққиёти муваффақиятлари намойиши, йирик олимлар форуми, халқлар дўстлиги байрами, инсоният цивилизациясининг юксак қадриятлари намойишидир.

Жаҳон океани миллиард томчилардан иборат бўлгани каби, инсоният ҳам миллиард кишилардан ташкил топган. Ҳар бир томчида жаҳон океани акс этгани каби, ҳар бир инсонда ҳам жаҳон цивилизацияси ютуқлари акс этади. Агар Олимпия ўйинлари — инсониятнинг энг яхши натижалари синтези бўлса, олимпия ҳаракатига қўшилиш жаҳон цивилизацияси хазинасига чуқур кириб бориш — энг тўғри йўл ҳисобланади.

Олимпия ҳаракатида ҳар бир инсон қатнашиши мумкин. Ҳаммаси шахсий истакка боғлиқ. Агар ёшингиз олимпия спортида катта муваффақиятларга эришишга имкон бермаса, спорт ҳаками, меценат, спорт журналисти, спорт иншоотлари архитектори, спорт снарядлари, кийимлари, инвентари яратувчиси сифатида олимпизмга қўшилишингиз мумкин. Ва, ниҳоят, Сиз олимпиячиларимиз ишқибози бўлишингиз, улар билан фахрланишингиз, бундай ажойиб спортчиларни тарбиялаб етиштирган Ватанингиз билан фахрланишингиз мумкин.

Спорт дунёси кучли, мақсадга интилувчан, ҳаётдан қувонч оладиган инсонларни яратади, ғалаба қилиш ва кишиларга ғалаба мевасини беришга ўргатади. Спорт дунёси кишини ҳаётдаги мақсадни оқилона танлашга, уларни амалга ошира олиш, ҳалол кураш билан қийинчиликларни енгиб ўтишга ўргатади. Бунинг ҳаммаси кишига танлаган касбида муваффақиятга эришишга, узоқ ва муваффақиятли ҳаёт кечириш, касалликлардан узоқ бўлишга, ҳар доим тетик ва атрофдагилар учун жозибали бўлишга ёрдам беради. Бизнинг олимпиячиларимиз ана шундайдир. Уларнинг ҳар бири серкирра ва ёрқин шахслардир.

Ўзбекистонлик олимпиячининг портрети жуда ёрқиндир. Олимпиада қатнашчиларини гўзал қадди-қома-ти, хушчақчақ дилкаш феъл-атвори, уларга хос бўлган шижоат, изланиш ва янгиликларга интилувчанлигига кўра билиб олиш мумкин. Уларга хос бўлган мақсадга интилувчанлик, ботирлик, мураккаб вазиятларда тез йўл топа олиш, оғирликларни енгиб ўтиш ва мағлуби-

ятни мардонавор кутара олиш хусусиятлари ҳам спорт орқали эгалланган. Бизнинг олимпиячиларимизга юксак маънавий сифатлар бўлмиш дўстлик, спортдаги рақибларнинг гурури ва қадр-қимматини ҳурмат қилиш каби фазилатлар хосдир. Олимпиячи ва спортчининг энг муҳим сифатларидан бири юксак фуқаролик ва ватанпарварлик ҳиссидир. Бу ҳақда Барселонадаги Олимпия ўйинлари иштирокчиси, профессионал боксда ўн тўрт карра жаҳон чемпиони, Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институти битирувчиси Артур Григорян ёрқин ва қатъиян шундай дейди: «Мен ғалаба қозонишимга ишонаман. Ўз ватандошларимга шуни ишонч билан айтаманки, бу ғалабаларимдан сўнг мен туғилиб ўсган, боксда биринчи қадамларимни қўйган ва мен унинг фуқароси бўлган юртнинг байроғи ҳар доим кутарилади» («Спорт», 25 апрель, 1996 й.). А. Григоряннинг биринчи ғалабасидан сўнг уни Президентимиз И. А. Каримов қизғин табриқлаб, қўйидаги сўзларини айтди: «Бизнинг ёшларимизни жисмонан чиниқтириш ишида, уларни ватанпарварлик ва ўз Ватани билан фахрланиш руҳида тарбиялашда сенинг ғалабанг муҳим аҳамиятга эга» (ўша ерда).

Айниқса, Олимпия ўйинларида давлатимизнинг спорт шарафини ҳимоя қилувчи спортчиларнинг ватанпарварлик ҳисси жуда муҳимидир. Олимпиячиларимизни Атлантага кузатиш пайтида И. А. Каримов уларга қарата шундай деган эди: «Сизнинг Атлантага сафарингиз, Олимпия ўйинларида иштирок этишингиз — ўз-ўзидан катта воқеадир. Шунинг ўзи ҳар бир ўзбекистонликни фахрлантиради ва тўлқинлантиради. Сиз ёш мустақил мамлакатимиз номидан ушбу мусобақаларда қатнашасиз. Сиз энг кучли спортчилар билан кураш олиб борасиз. Энг кучли спортчилар билан кескин олишувларда сиз ўз маҳоратингиз ҳамда қобилиятларингизни намойиш қилган пайтда мен шуни хоҳлардимки, сиз қанчалик кўнгли очик халқнинг вакили эканлигингизни, қандай давлат шарафини ҳимоя қилаётганлигингизни эсда тутишингиз лозим». («Правда Востока», 5 июл, 1996 й.).

Ўзбекистон спорт шухрати, Олимпия ўйинлари тарихи жисмоний, маънавий ва ахлоқий ривожланиш манбаи — олимпизм, инсоният цивилизациясида ва ҳар бир инсоннинг ҳаётида замонавий олимпия ҳара-

катининг аҳамияти — мана шуларнинг ҳаммаси тўғри-
сида ушбу китоб сизларга маълумот беради.

Минг йиллар давомида Ўрта Осиё ва унда яшаб
ўтган халқлар инсоният тарихида ёрқин из қолдирган.
Бу ерда энг буюк ақл-заковат эгалари шаклланган. Бир
вақтнинг ўзида бу ерда ғайритабиий жисмоний сифат-
ларга эга инсонлар туғилиб вояга етган. Улар ҳозир
ҳам дунёга келмоқда. Уларга ҳаётда ўз урнини топа
олишга, Олимпия уйинларида ғалабага эришиш йўлини
излашга ва Ўзбекистонимизни шарафлашга ёрдам бе-
риш — ушбу олимпия дарслигини яратишдан иборат
булган бизнинг мақсадимиз эди.

I. БИЗНИНГ ВАТАНИМИЗ — ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

Ўзбекистон Республикаси Марказий Осиёнинг Амударё ва Сирдарё оралиғидаги марказий қисмда жойлашган. Шимоли-Ғарбдаги унинг катта ҳудудлари Турон пасттекислигини эгаллайди; Жануби-Шарқда — Тянь-Шан ва Олой тоғ тизмалари, Республиканинг Жануби-Ғарбида эса Қизилқум қумли саҳролари ястаниб ётибди.

Республика таркибида 12 та маъмурий вилоят ва Қорақалпоғистон Республикаси бор. Майдони — 447,4 минг кв. км. Аҳолиси — 24 млн киши. Мамлакатда 157 та қишлоқ туманлари, 123 та шаҳар, 104 шаҳар типидagi посёлкалар бор. Давлат пойтахти — Тошкент.

Ўзбекистон иқлими — кескин континентал, қуруқ, кўп қуёшли кунлар хосдир. Иссиқлик ва ёруғликнинг етарли даражада эканлиги бу ерда пахта, каноп, узум, мевалар, полиз ва бошқа иссиқсевар қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштиришга имкон беради.

Ўзбекистон Республикаси — кўп миллатли давлат, бу ерда 130 дан ортиқ миллат вакиллари яшайди, жумладан ўзбеклар (71,4%), руслар, (8,3%), тожиклар (2,4%), қozoқлар (4,1%), татарлар (2,4%), қорақалпоқлар (2,1%), қирғизлар, корейслар, туркманлар, украинлар ва бошқалар. Шаҳар аҳолиси 40% ни ташкил этади, 60% аҳоли қишлоқ жойларида истиқомат қиладди.

Республиканинг кучли агросаноат комплекси асосан суғориладиган экин майдонларига асосланади. Унинг тармоқлари улушига ижтимоий маҳсулот ва халқ хўжалигида машғул бўлган меҳнаткашлар сонининг ярмиси тўғри келади. Ўзбекистон жаҳонда энг йирик пахта етиштирувчи давлат ҳисобланади. Қишлоқ хўжалигининг бошқа соҳаларида — қорақўлчилик, узумчилик, боғдорчилик, сабзавотчилик ва гуруч етиштириш кенг миқёсда ривожланиб бормоқда.

Кўп тармоқли қишлоқ хўжалиги билан бир қаторда республика бошқа Марказий Осиё давлатлари орасида

кўп тармоқли индустрияси билан ҳам ажралиб туради. Ўзбекистоннинг иқтисодий имкониятларида оғир саноат ҳиссаси ярмисини ташкил қилади. Бу транспорт, электрон техника, тўқимачилик ва қишлоқ хўжалик машинасозлиги, кимё ва тоғ-кон саноатидир. Электрон саноат мураккаб маиший техника ишлаб чиқариш, қишлоқ хўжалиги ва минерал хом-ашёларини қайта ишлаш, енгил ва озиқ-овқат саноати ҳам кенг ривожланган.

Ўзбекистоннинг деярли минглаб завод ва фабрикалари саноатнинг юздан ортиқ тармоқларига хизмат қилади. Бу ерда самолётлар ва тракторлар, қаттиқ ва иссиққа чидамли қоғишмалар, қимматбаҳо ва рангли металллар, пахтачилик ҳамда тўқимачилик саноати учун машиналар, автомобиллар, экскаваторлар ҳамда кўтарма кранлар, куч трансформаторлари, киноаппаратура, транзисторлар ва бошқа радиодеталлар, музлаткичлар, қурилиш материаллари, минерал ўғитлар, табиий ва пахта матолар ҳамда бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқарилади.

Республикада замонавий кўп қувватга эга (50 млрд киловатт/соат) электр станциялари мавжуд. Республикада турли фойдали қазилмалар: кўмир, табиий газ, нефт, рангли ва ноёб металллар бор. Жадал ишлаб чиқараётган Мурунгов олтин кони — Осиёдаги энг йирик конларидан биридир.

Ўзбекистон темир йўлларининг умумий узунлиги 3,5 минг километр бўлиб, улар республиканинг деярли ҳамма йирик иқтисодий марказларини бир-бири билан боғлайди, МДХ давлатларига чиқишни таъминлайди. Қаттиқ қопламали автомобил йўллари узунлиги 40 минг километрдан ошади. Республика ҳаво йўллари орқали кўпгина пойтахтлар ва дунё шаҳарлари билан боғланган.

Тошкент — Ўзбекистон Республикаси пойтахти. У жаҳон жамоатчилигига яхши таниш. Тошкент кўп марта халқаро учрашувлар, симпозиумлар, конгресслар жойи бўлган. Мустақиллик йилларида пойтахтимиз йирик халқаро спорт марказига айланди. Бу ерда I Марказий Осиё ўйинлари, кураш бўйича жаҳон чемпионати, Осиё чемпионати ва кўпгина йирик халқаро мусобақалар ўтказилган. Тошкентда Ҳиндистон ва Покистон ҳукумати раҳбарлари тинчлик декларациясини

имзолаган. Бу ерда Осиё, Африка ва Лотин Америкаси давлатлари ёзувчиларининг биринчи учрашуви бўлиб ўтган. Тошкент — жуда катта замонавий шаҳар, аҳолиси 2,1 млн. дан ортиқ, йирик маданий, илмий ва саноат маркази ҳамда энг гузал шаҳарлардан бири ҳисобланади.

Ўзбекистонда фан ва таълим, соғлиқни сақлаш ва маданият, жисмоний тарбия ва спорт кенг ривожланган. Мамлакатда мажбурий умумий ўрта таълим қопун томонидан белгилаб қўйилган бўлиб, бир қатор умумтаълим мактаблари, касб-ҳунар коллежлари, академик лицейлар, олий ўқув юртлари жойлашган. Ҳозирги пайтда республикада 60 та олий ўқув юрти, 258 та ўрта махсус билим юртлари бор, уларда 360 мингдан ортиқ талаба таҳсил олмоқда ва малака ортирмоқда. Ҳозирда Ўзбекистон таълим даражасига кўра юқори ривожланган давлатлар қаторидан ўрин олган.

Республиканинг илмий-тадқиқот комплекси 362 та академик, олий ўқув юрти ва тармоқ ихтисослигидаги муассасаларни, жумладан, 101 та илмий-текшириш институти, олий ўқув юртларининг 55 та илмий-текшириш бўлимлари, 65 та лойиҳа-конструкторлик ташкилотлари, 32 та илмий-ишлаб чиқариш бирлашмалари ҳамда тажриба корхоналари, 30 та ахборот-ҳисоблаш марказларини ўз ичига олади. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси илмий салоҳият маркази бўлиб ҳисобланади. У ярим асрлик тарихга эга бўлган минтақадаги етакчи илмий ва тажриба марказидир. Фан соҳасида 46 минг атрофида киши меҳнат қилади, жумладан, 2,8 минг фан докторлари ва 16,1 минг фан номзодлари мавжуд.

Ўзбекистонда қабул қилинган Конституция ва бир қатор қонунлар ҳаётимизнинг ҳамма соҳаларини демократиялаштиришнинг қудратли ҳуқуқий кафолати бўлиб хизмат қилади.

Бугунги кунда ёш мустақил Ўзбекистон Республикаси жаҳон ҳамжамиятининг тўла ҳуқуқли аъзоси бўлган ҳолда мустақил иқтисодий ва ижтимоий сиёсатни амалга оширишга ўз куч-қудратини сафарбар этмоқда. Бундай сиёсат ҳаётни кейинги янгилаш, халқ ҳўжалигини кескин жадаллаштириш, жисмоний тарбия ва спортни тараққий эттириш, халқ турмуш тарзини яхшилаш, жаҳон иқтисодиётига ва халқаро спорт ҳаракатига қўши-

лишга қаратилган. Ўзбекистон халқи келажакка кўтаринки руҳда умид билан қарайди.

II. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ДАВЛАТ РАМЗЛАРИ

Олимпия ўйинлари ва жаҳон чемпионатларида Ватанимиз спорт шарафини ҳимоя қилаётган спортчилар Ўзбекистон давлат рамзларини яхши билиши лозим. Қадимги юнонлар рамз деганда (юнонча symbolos— белги, танилиш тамғаси) у ёки бу ижтимоий гуруҳнинг шартли ашёвий танилиш белгиси тушунилган. Ҳозирги замонда ҳар бир давлатни ажратиб турувчи расмий белгилар тизими сифатида ўзининг давлат рамзига эга. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг бешинчи моддасида Байроқ, Герб, Мадҳия — Ватанимиз давлат рамзи қилиб белгилаб берилган.

Давлат байроғи — бу давлатнинг ажратиб турувчи расмий белгиси бўлиб, унинг таърифи қонунда белгиланган. У давлат мустақиллиги рамзидир. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи ва унинг рамзи бизнинг мамлакатимиз ҳудудида илгари мавжуд бўлган ғоят қудратли давлатларнинг байроқларига хос бўлган энг яхши анъаналарни давом эттирган ҳолда республикаимиз табиатига мос хусусиятларни, халқимизнинг миллий ва маданий соҳалардаги ўзлигини ҳам акс эттиради.

Байроқдаги мовий ранг мусаффо осмон ва тиниқ сув рамзидир. Шарқда зангори ранг эъзозли ранг ҳисобланади. Бинобарин, соҳибқирон Амир Темура ҳам ўз давлати байроғига шу рангни танлаган эди.

Байроқдаги оқ ранг — тинчлик ва поклик тимсолидир. Маълумки, ёш мустақил давлат ўз тараққиёти йўлида катта-кичик довлонлардан ошиб ўтиши керак. Байроғимизга бу ранг ана шу йўл мусаффо ва чароғон бўлиши учун яхши ният рамзи сифатида олинган.

Яшил ранг — она табиатнинг тимсоли. Ҳозирги вақтда бутун дунёда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ҳаракати тобора кенгайиб бормоқда. Унинг рамзи ҳам яшил ранг ҳисобланади.

Қизил ҳошия — ҳар бир тирик жон қон томирида уриб турган ҳаётнинг куч, ҳаёт рамзи.

Ярим ой — Ўзбекистон халқининг кўп асрлик анъаналарига мувофиқ келади. Ҳилол ва юлдузлар мусаф-

фо осмоннинг рамзидир. Юлдузлар сони — 12 та бўлиб, ўлкамизда қадим вақтлардан буён мукамаллик тим-соли ҳисобланган.

Давлат байроғи бизнинг ўтмишимиз, бугунги кунимиз ва келажагимиз рамзидир.

Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг VII сессиясида 1991 йил 18 ноябрда тасдиқланган.

Герб немисча «Егво» сўзидан келиб чиққан бўлиб, қироллар, бошқа давлат арбоблари, ҳудудлар ҳамда турли шаклдаги мулкнинг ажратиб турувчи белгиси деб тушунилган.

2500 йил аввал Эрондан то Олтойгача бўлган ҳудудда ҳукмдорлик қилган Оғузхоннинг қадимги туркий ҳоқонлиги туркий тилдаги «тамға» сўзида ҳам худди шундай маъно бор эди. XII асрнинг таниқли тарихчиси Рашиддин Ҳамадонийнинг «Танланган тарихлар» китобида гувоҳлик беришича, Оғузхон ўз ерларни ўғилларига катта улуслар сифатида бўлиб берди. Уларнинг ҳар бири ушбу ҳудудни бошқариш ҳуқуқини тасдиқловчи тамға олган.

Кўриб турганимиздек, «тамға» атамасининг маъноси қадимдан немисча «герб» сўзига тўлиқ мос келган.

Ҳозирги кунда Давлат герби расмий белги, давлат эмблемаси бўлиб, байроқлар, пул белгилари, баъзи расмий ҳужжатлар, ҳукумат бинолари олд қисмида тасвирланади.

Ўзбекистон Республикаси *Давлат герби* ўзбек халқининг кўп асрлик миллий давлат тажрибасини ҳисобга олган ҳолда яратилган. У ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг X сессиясида 1992 йил 2 июлда қабул қилинган.

Гербнинг марказида — қанотларини кенг ёзиб турган Ҳумо қуши тасвирланган. Бу бахт-саодат ва эрксеварлик рамзидир. Буюк бобомиз Алишер Навоий Ҳумо қушини жамики тирик мавжудотлар ичида энг саҳоватли қуш сифатида таърифлаган.

Гербнинг юқори қисмида республика жипслиги ва барқарорлигининг рамзи бўлган саккиз қиррали юлдуз тасвирланган бўлиб, унинг ичида яримой ва беш қиррали юлдуз жойлаштирилган.

Куёш тасвири — бизнинг давлатимиз ва халқимизнинг ҳаёт йўли ҳамиша нурли бўлиши учун билдирилган яхши ниятдир. Айти пайтда у Республикамиздаги ниҳоятда нодир табиий иқлим шароитини ҳам кўрсатиб туради. Бошоқлар — ризқ-рўзимиз бўлган ғалланинг тимсоли, оппоқ бўлиб очилаётган пахта чаноқлари тасвирланган ғўза шоҳлари — серкуёш юртимизнинг донгини бутун дунёга таратган асосий бойлигимиз рамзидир. Бугдой бошоқлари ва пахта чаноқларининг давлат байроғига ўхшаган лента билан ураб қўйилгани — бу республикада яшаётган халқлар якдиллигининг тимсолидир.

Герб рангли тасвирда бўлиб, Хумо қуши кумуш рангда; куёш, пахта чаноғи ва «Ўзбекистон» деган ёзув тилла рангда; ғўза шоҳлари ва барглари, водийлар яшил рангда; тоғлар ҳаворангда; чаноқдаги пахта, дарёлар, яримой ва юлдузлар оқ рангда; Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи тасвирланган лента тўрт хил рангда берилган.

Мадҳия (қадимги юнон тилида *hymnos* — тантанали қўшиқ маъносини англатади) Ватан, давлат, уларнинг қаҳрамонлари, тарихий воқеаларни шарафловчи шеърӣ-мусиқӣ асар ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси мадҳиясининг матни таниқли шоир Абдулла Орипов, мусиқаси — Мутал Бурҳонов томонидан ёзилган.

Халқаро мусобақалар, Олимпия ўйинларида тақдирлаш маросими пайтида Ўзбекистон фуқаролари шарафига Ўзбекистон Давлат мадҳияси янграйди, Давлат байроғи кўтарилади.

III. ЗАМОНАВИЙ ОЛИМПИА ҲЙИНЛАРИ

Тарих саҳифалари замонавий тараққиётга олиб келган, тақдирни ҳал этувчи инсоният тарихидаги кашфиётларни очиб беради. Архимед, Ньютон, Эйнштейн ва бошқа олимларнинг буюк назариялари ҳамда кашфиётлари инсониятнинг физика ва техника соҳасидаги изчил ривожланиши тўғрисида гувоҳлик беради.

Санъат усталарининг яратган ҳайкаллари, Миср эҳромлари, шоирлар, рассомлар, бастакорлар, меъморларнинг ижодлари замонамизни лол қолдирмоқда.

Асрлар оша дўстлик, ҳалоллик, беғаразлик руҳини

сақлаб келаётган Олимпия ўйинларини ўтказиш ғояси ҳам инсон тафаккури ижодига мансубдир.

Тарихдан маълумки, Қадимги Юнонистон, аниқроғи, Олимп шаҳри Олимпия ўйинлари ватани ҳисобланади. У Пелопонесс ярим оролининг Ғарбий қисмида жойлашган. Замоनावий Олимпия ўйинлари машъали Алфей дарёси водийсидаги Кронос тоғ ён бағирларида ёқилади. Шу ердан ўйинлар пойтахтигача машъал эстафетаси бошланади.

Шундай афсона мавжудки, худо Кронос ўғилларидан бирининг қулидан ҳалок бўлишини башорат қилувчи қўрқинчли тушга ишониб, янги туғилган фарзандларини ютиб юборишни бошлаган. Унинг рафиқаси Рея шундай йўл тутадики, навбатдаги янги туғилган фарзанд ўрнига йўргакка тош ўраб, уни бемехр отага беради, ўғлини эса чўпонга топширади. Бола ўсиб-улғаяди ва чақмоқ ҳамда момақалдироқ худоси қудратли Зевсга айланади. Зевс отаси билан жангда ғалаба қозонади ва шу орқали ака-сингилларини қутқаради (улар кейинчалик худога айланишади).

Ушбу ғалаба шарафига Зевс спорт ўйинларини ўтказишни буюради ва улар ўтказилган жой номи билан Олимпия ўйинлари деб аталади.

Яна бошқа афсона ҳам мавжуд бўлиб, бунга кўра ўйинларни Геракл, Зевснинг ўғли ташкил қилган.

Олимпия ўйинлари Гераклнинг энг шавкатли ғалабаларидан бирига бағишланган. Геракл ўз оёғлари кафти билан югуриш масофасини белгилаган ва у олти юзта оёқ кафтига (192 м 27 см) туғри келган. Қадимги Юнонистонда бу ўлчов «стадион» деб юритилган, шундан «стадион» сўзи келиб чиққан. Кўп йиллар давомида югуриш бўйича ғолиб айнан шу масофада аниқланар эди.

Олимпия ўйинлари Зевснинг невараси Пелопс томонидан ташкил қилинган деган афсоналар ҳам бор. Пелопс Эномайнинг қизига ўн тўртинчи куёв эди. Олдинги ўн учта куёв от аравада пойга ўйнашда Эномай қулидан ҳалок бўлган эди. Эномайнинг қизи Гипподамия Пелопс билан бирга Эномай от аравасининг бошқарувчиси Миртилосни ғилдиракларни ушлаб турувчи бронзали ушлагични мумлисига алмаштириб қўйишга кўндиришади. Пойга пайтида ғилдираклар чиқиб кетади ва Эномай ҳалок бўлади. Худоларга мин-

натдорчилик билдириб, Пелопс Олимпия ўйинларини таъсис этади, от аравада пойга асосий мусобақага айланади. Кейинчалик ўйинларда Юнонистоннинг ҳамма шаҳар, давлатлари қатнаша бошлади. Олимпия ўйинлари мобайнида ҳамма ерда тинчлик ўрнатилар эди. Қадимги юнонлар буюк худолар — чексиз қудратли ва доно Зевс ҳамда унинг ўғли Гераклни Олимпия ўйинлари бошига қўйиб, бу ўйинларга бўлган муҳаббат ва ҳурматни ифода этганлар.

Олимпия ўйинлари шиори — «Тезроқ, юқорироқ, кучлироқ». Айнан Олимпия ўйинларида инсон имкониятлари баркамоллигининг чегараси йўқлиги исботланади. Олимпия спорт майдонларида спорт натижаларининг «портлаши» юзага келади. Шу сабабли Олимпия ўйинлари қадимдан энг эъзозланган байрамларидан бири ҳисобланган. Қадимги юнонларда Олимпия ўйинлари қаҳрамонлари номларини Алфей дарёси яқинида ўрнатилган мрамор устунга қўйиб ёзиш анъанага айланган. Биринчи Олимпия ўйинларининг ўтказилган санаси (м.а. 776 й.) ва Элидалик ошпаз Корибос тўғрисида инсоният ана шу мрамор устундаги ёзувдан маълумот олган.

Олимпия ўйинлари ўтказилганидан 12 асрдан сўнг рим императори Феодосий I христиан динига мансублиги туфайли Олимпия ўйинларини ҳар хил худоларга ишонилш белгиси сифатида бекор қилди. Айтиш жоизки, фақат бир йилгина Олимпия ўйингоҳлари сукутда қолди. 395 йилда Алфей дарёси қирғоқларида византияликлар ва готлар туқнашганларида кескин жанглар натижасида Олимпия харобага айланди. 426 йилда (31 йилдан сўнг) Феодосий II худоларга сиғинадиган ибодатхоналарни ёқиб юборилши буюради, 100 йилдан сўнг эса икки марта содир бўлган zilzila туфайли Олимпия вайрон бўлади. Сўнг Алфей ва Кладей дарёлари сувлари тошиб, қолган иншоотларни ҳам ювил кетади ва Олимпия қум ҳамда ботқоқлик қаърига кириб кетади.

Бир ярим минг йил атрофида Олимпия қўмилиб ётади. Фақат 1824 йилдагина, археолог лорд Станкоф Алфей қирғоқларида жиддий қазилмаларни олиб боради ва у қадимги Олимпия шаҳри чизмасини тузади. Шу нарса Олимпия ўйинларини тиклаш ғоясини ривожлантиришга туртки бўлади. 1859 йилда Эвангелис

Цаппас, юнон армияси майори, панэллин «олимпиадасини» (бошқа давлатларнинг иштирокисиз) ташкил қилди. У икки марта ўтказилди, бироқ у миллий ўйинга айланмади, бунинг устига халқаро миқёсга чиқа олмади. Фақат XIX асрнинг охиридагина замонавий олимпия ҳаракати йилномасига биринчи сатрлар ёзилди. Тез орада кўпгина давлатларда спорт ташкилотлари, клублар пайдо бўла бошлади, халқаро спорт уюшмалари ташкил қилинди. Айнан шу нарса француз жамоатчи арбоби Пьер де Кубертенга замонавий Олимпия ўйинларини тиклаш ғоясини ҳаётга татбиқ этишга имкон берди. Француз ҳукумати топшириғига биноан 1889 йилда Кубертен ёшларни жисмоний тарбиялаш тажрибасини ўрганади, кўпгина давлатларга саволномалар жўнатиб, университетлар, коллеж ва лицейларда спортни ўқитиш усулияти билан қизиқади. Пьер де Кубертен фаол, ноёб ташкилотчилик қобилиятларига эга бўлган инсон сифатида юнонларнинг 1859—1889 йиллардаги мусобақаларни ўтказишдаги муваффақиятсиз тажрибасини ҳисобга олган ҳолда бир қатор давлатларнинг йирик спорт арбобларини Олимпия ўйинларини ташкил қилишга жалб этишга қарор қилади. Асосий мақсад олимпия ҳаракатига бошидан халқаро мақом беришдан иборат эди. Европа бўйлаб сафарлар уюштиради, олимпия ғоялари тарафдорлари билан учрашади, алоқалар ўрнатади, уйига қайтиб келгач эса, 1892 йил 25 ноябрда ўзининг машҳур «Олимпиянинг уйғониши» маърузасини Сорбоннада ўқиб эшиттиради. Пьер де Кубертен олимпизм тарафдорларини тўплади ва Бутунжаҳон учрашувни ташкил қилди. Бу учрашув 1894 йил июнда Сорбоннанинг катта мажлислар залида ўтказилди ва Пьер де Кубертен 12 та давлатдан келган 72 та вакиллар олдида Олимпия ўйинларини ташкил қилиш ва Халқаро Олимпия кўмитасини (ХОК) тузиш лойиҳаси билан сўзга чиқди. Таъсис конгресси Кубертен таклифини қўллаб-қувватлади ва олимпия ҳаракатини бошқариш ҳамда ўйинларни ташкил қилиш мақсадида 1894 йил 23 июнда Халқаро Олимпия кўмитаси ташкил этилди. Унинг таркибига 12 та давлатдан 14 та вакил киритилди.

Маълумки, Таъсис конгресси Олимпия ўйинларининг асосий тамойиллари, қоидалари ва низомларини маъқуллади. Уларни Пьер де Кубертен Олимпия хар-

Ўзги олимпия уйинлари

Олимпиада рақами	Шаҳар	Йил	Сони			
			Спорт турлари	Қатнашган давлатлар	Иштирокчилар	Ўзбекистондан
I	Афина	1896	9	14	245	—
II	Париж	1900	17	19	1078	—
III	Сент-Люис	1904	14	13	687	—
IV	Лондон	1908	20	22	2035	—
V	Стокгольм	1912	13	28	2437	—
VI		1916	утказилмаган			
VII	Антверпен	1920	19	29	2607	—
VIII	Париж	1924	17	44	3072	—
IX	Амстердам	1928	14	46	2884	—
X	Лос-Анджелес	1932	14	37	1833	—
XI	Берлин	1936	19	49	3936	—
XII		1940	утказилмаган			
XIII		1944	утказилмаган			

8/мил. 1721(12)

XIV	Лондон	1948	17	59	4092	—
XV	Хельсинки	1952	17	69	5429	2
XVI	Мельбурн	1956	16	67	3178	1
XVII	Рим	1960	17	83	5313	1
XVIII	Токио	1964	19	93	5133	3
XIX	Мехико	1968	18	112	5498	5
XX	Мюнхен	1972	21	121	7121	7
XXI	Монреал	1976	21	92	6043	4
XXII	Москва	1980	21	80	5283	15
XXIII	Лос-Анджелес	1984	21	140	6802	—
XXIV	Сеул	1988	23	159	8473	7
XXV	Барселона	1992	23	169	9368	17
XXVI	Атланта	1996	36	197	10305	76
XXVII	Сидней	2000	38	200	13500	77

Қишки олимпия ўйинлари

Олимпиада рақами	Шаҳар	Йил	Сони			
			Спорт турлари	Қатнашган давлатлар	Иштирокчилар	Ўзбекистондан
I	Шамони	1924	6	16	258	—
II	Сен-Морис	1928	5	25	464	—
III	Лейк-Плэсид	1932	4	17	252	—
IV	Гармиш-Партенкирхен	1936	4	28	668	—
V	Сен-Морис	1948	5	28	669	—
VI	Осло	1952	4	30	694	—
VII	Кортина д'Ампеццо	1986	4	32	820	—
VIII	Скво-Вэлли	1960	4	30	665	—
IX	Инсбрук	1964	4	36	1091	—
X	Гренобль	1968	6	37	1158	—
XI	Саппоро	1972	6	35	1006	—
XII	Инсбрук	1976	6	37	1123	—
XIII	Лейк-Плэсид	1980	6	37	1072	—
XIV	Сараево	1984	6	49	1274	—
XV	Калгари	1988	6	57	1423	—
XVI	Алвербилль	1992	6	64	1801	—
XVII	Лиллехаммер	1994	6	67	1739	7
XVIII	Нагано	1998	7	72	2339	4

тияси деб номлади. Конгресс олимпия ўйинларини қадимги анъана бўйича тўрт йилда бир марта ўтказиш тўғрисидаги қарорни тасдиқлади. Кубертен биринчи замонавий Олимпия ўйинларини 1900 йилда Парижда ўтказишни таклиф қилган эди: XX асрнинг бошланиши — янги Олимпия даврининг бошланиши. Бироқ Юнонистон вакили таниқли шоир ва таржимон Деметриев Викелас Олимпиадани олти йил кутиб ўтирмадан, биринчи Олимпия ўйинларини 1896 йилда ўтказишга конгрессни чақирди. Бунда у шуни қайд қилдики, Париж 1900 йилда ўйинлар майдонига айлансин, юнонлар ери қадимги Олимпиадалар бешиги эса бундан тўрт йил олдин Олимпия ўйинларини ўтказди. Шундай қарорга келинди. 1896 йил замонавий I Олимпия ўйинлари йили деб аталди. I ўйинларнинг ўтказилиши жойи Юнонистон пойтахти Афина шаҳри бўлди. Шундай қилиб, бир ярим минг йиллик унутишдан сўнг Олимпия ўйинлари инсониятга қайтарилди. Шундан бери 100 йилдан ортиқ вақт мобайнида ҳар тўрт йилда Олимпия меҳробида олимпия машъали ёқилади.

Биринчи Олимпия ўйинлари Юнонистон пойтахти Афинада 1896 йил 6 апрелда Мармар стадионида 80 минг томошабин иштирокида очилди. Унда 13 та давлат: АҚШ, Австралия, Австрия, Болгария, Буюк Британия, Венгрия, Олмония, Дания, Франция, Чили, Швейцария, Швеция ва ташкилотчи Юнонистон вакиллари иштирок этди. I ўйинларда 311 та спортчи қатнашди.

IV. ХАЛҚАРО ОЛИМПИА ҚЎМИТАСИ (ХОҚ)

Олимпия ҳаракатининг Олий раҳбар органи 1894 йил 23 июнда француз жамоат арбоби Пьер де Кубертен ташаббуси билан ташкил қилинди. ХОҚ таркибига 12 та давлатдан. Англия, Аргентина, Бельгия, Венгрия, Юнонистон, Италия, Янги Зеландия, Россия, АҚШ, Франция, Швециядан иборат 14 та вакил киритилди.

ХОҚнинг устав ҳужжати — Олимпия хартиясидир.

ХОҚнинг Олимпия хартиясига биноан асосий вазифалари қуйидагилардан иборат.

— ҳаваскорлик спорти асоси ҳисобланган жисмо-

ний ва ахлоқий сифатларни ривожлантиришга ёрдам бериш;

— ёшларни спорт ёрдамида узаро келишув ва дўстлик руҳида тарбиялаш, шу орқали янги ҳамда тинч дунёни қуришга ёрдам бериш;

— бутун дунёга олимпия тамойилларини кенг ёйиш, халқлар ўртасида яхши ният муҳитини яратиш;

— жаҳон спортчиларини 4 йилда бир марта катта спорт байрами — Олимпия ўйинларида учраштириш.

ХОҚ мажбуриятига ёзги ва қишки Олимпия ўйинларини мунтазам ўтказиш, уларни доимий такомиллаштириб бориш, бутун дунёда спортнинг ривожланишига раҳбарлик қилиш киради. ХОҚ Миллий олимпия қўмиталари (МОК) ҳамда Халқаро спорт федерацияларини (ХСФ) тан олиш тўғрисида қарор қабул қилади. 1994 йилнинг 1 январига қадар 197 та МОҚ ва олимпия спорт турлари бўйича 31 та ХСФ тан олинган.

ХОҚ Олимпия ўйинлари дастурини белгилайди, ўйинларни ташкил қилиш ҳамда ўтказиш бўйича юзага келадиган ҳамма масалаларни ҳал қилишда юқори ташкилот ҳисобланади (ўйинлар пайтида мусобақалар ўтказилишини техник назорат қилиш ҳуқуқи халқаро спорт федерацияларига топширилади), Олимпия ўйинларини ўтказиш учун шаҳарга ҳуқуқ бериш тўғрисида қатъий қарор чиқаради.

ХОҚ фаолиятидаги энг муҳим йўналишлардан бири — бу санъатни спорт орқали тарғиб қилишдир. ХОҚ президенти бўлган Хуан Антонио Самаранч «Олимпизм — бу спорт ҳамда маданият» каби тамойилни доимо тарғиб қилиб келади.

Тараққийпарвар кучлар вакиллари ташаббусига қўра ХОҚ бир неча бор халқаро спорт алоқалари, олимпия ҳаракатини демократиялаштириш муаммоларини муҳокама қилган, спортда сиёсий ва ирқий камситишларга қарши чиққан.

ХОҚнинг Олий органи сессия бўлиб, у ҳар йили, олимпия йилида эса икки марта чақирилади. Олимпия конгресслари 8 йилда бир марта ўтказилади.

Сессиялар ўртасидаги даврда ХОҚнинг кундалик ишларини ижроия қўмита бошқариб боради. Унинг таркибига ХОҚ президенти (сессияда яширин овоз бериш йули орқали мутлақ кўпчилик овоз билан 8 йил

муддатга сайланади, сўнг кейинги тўрт йиллик даврларга қайта сайланиши мумкин), тўртта вице-президентлар ва олтита аъзо киради. Вице-президентлар ва олтита ижроия қўмитаси аъзоларининг ваколат муддати — 4 йил.

ХОҚ аъзолари (ҳозирги пайтда улар 95 та) Олимпия хартиясига биноан ўз мамлакатларида унинг вакили ҳисобланадилар. Мамлакатда ХОҚнинг битта аъзоси сайланади, лекин ХОҚ иккинчи аъзони Олимпия ўйинлари ўтказилган давлатлардан сайлаши мумкин. ХОҚ аъзоси 75 ёшга тулганда истеъфога чиқиши лозим.

ХОҚ тизимида олимпия ҳаракатининг турли масалаларини ўрганадиган ва ишлаб чиқадиган доимий комиссиялар мавжуд. Бу қуйидаги масалалар:

— Олимпия ўйинларини ташкил қилиш ва ўтказиш;

— Олимпия бирдамлиги;— Олимпия ўйинлари дастурлари;

— Олимпия ўйинларида қатнашиш учун иштирокчиларга рухсат бериш;

— юридик, тиббиёт, молиявий, тақдирлаш, маданий дастурлар муаммолари;

— матбуот хизмати ва ҳ.к.

Ўйинларни телевидение орқали намойиш қилиш ҳуқуқини сотишдан тушган маблағлар ХОҚ бюджетини ташкил этади. ХОҚ бюджет маблағларининг бир қисми ҳаваскорлик спорти ҳамда олимпия ҳаракатини ривожлантириш мақсадида ёрдамга муҳтож халқаро спорт федерациялари ва МОҚларга берилади.

ХОҚнинг расмий тили — француз ва инглиз тилларидир.

ХОҚнинг президенти этиб қуйидагилар сайланган:

Д. Викелас (Юнонистон) — 1894—1896 йй.

П. де Кубертен (Франция) — 1896—1925 йй.

Граф А. де Байе-Латур (Бельгия) — 1925—1942 йй.

З. Эдстрем (Швеция) — 1942—1952 йй.

Э. Брендедж (АҚШ) — 1952—1972 йй.

Лорд М. Килланин (Ирландия) — 1972—1980 йй.

Маркиз Х. А. Самаранч (Испания) — 1980 й. — 2002

1991 йил 30 декабрда 1861-сонли Қирол Фармони билан Х. А. Самаранчга «маркиз» унвони берилган. Испания қироли Хуан Карлос томонидан имзоланган

ушбу Фармонда Самаранчнинг спортни бутун дунёга тарғиб қилиш ва оммалаштириш ишига қўшган катта ҳиссаси ҳамда инсонлар ўртасидаги алоқаларнинг яхшиланишидаги хизматлари тан олинган.

V. ПЬЕР ДЕ КУБЕРТЕН — ОЛИМПИЗМ ОТАСИ

Пьер де Фреди барон де Кубертен (1863—1937) — бу исм ўз замонасининг иқтидорли, шижоатли, қизиқувчан, ажойиб ва табиийки, замонавий Олимпия ўйинлари билан боғлиқ инсон исми сифатида тарих саҳифаларидан бир умр ўрин олган.

У Европадаги энг қадимги, бутун жаҳонга таниқли ва энг яхши Париж университети — Сорбоннани тамомлаган. Тарих, педагогика, фалсафа, сиёсат билан қизиққан. Кейинчалик Пьер де Кубертен қадимги Эллада маданияти ва адабиёти тарихи билан чуқур қизиқиб қолади. Айнан шу нарса унинг ҳаётида асосий мақсадга қараб ҳаракат қилишнинг бошланиши бўлди.

Унинг педагогика билан қизиқиши бу фаннинг янги қирраларини — спорт педагогикаси, жисмоний тарбияни очиб беради.

Пьер де Кубертен бу фанлар инсонга маънавий таълим бериш воситаси бўлиши мумкинлигини кўз олдига келтирган ва у хато қилмади.

Маълумки, Кубертен коллежда ўқиб юрган пайтларидаёқ қадимги Олимпия қазилмалари тўғрисида билиб олди ва дўстлари билан Олимпиянинг аввалги қудратини тиклашни режалаштирди.

Бу орзуни у ҳақиқатга айлантирди, бунинг учун у ўз умрининг кўп қисмини — ярим асрдан кўпроқ вақтни сарфлади.

12 ёшлик чоғида у спорт клуби тузади. Бу ерда болалар футбол, қиличбозлик ва эшкак эшиш билан шуғулланардилар. Шундай қилиб у болалар учун спорт уюшмаларини биринчи марта яратган, сўнгра халқаро мусобақаларни ташкил этган шахсга айланади. Таҳминан шу пайтларда Пьер жисмоний тарбиясиз маънавий ривожланиш бўлмаслигини тушуниб етади.

Пьер 20 ёшга кирганда Олимпия ўйинларини қайта тиклаш тўғрисида фикр билдиради ва бутун ҳаётини мана шу мақсадни амалга оширишга бағишлайди.

Айнан шу мақсад билан Кубертен фаол ҳаракат қилишни бошлайди, жаҳоннинг кўпгина давлатларини кезиб чиқади, баҳслашади, ўз фикрларини исботлайди, олимпия ғоялари тарафдорларини ўз томонига жалб қилади. Бу Кубертенга 1894 йил июнь ойида бўлиб ўтган олимпизм тарафдорларининг халқаро учрашувини ташкил қилишга имкон беради.

Кубертеннинг таъкидлашича, олимпизмнинг биринчи ва асосий мақсади — спорт, маданият, фан, санъат олимпия ҳаракати деб номланадиган мустақкам ҳамда ажойиб қотишмага бирлашиши лозим.

Пьер де Кубертеннинг машҳур «Спорт мадҳияси» олий мукофот — Олтин медалга (1912) сазовор бўлган. Мадҳияда айтилишича, спорт — бу ҳаётимизнинг доимий йўлдоши, чинакам ва ишончли дўст. Спорт билан мунтазам шуғулланиш руҳ ва танага қувонч бахш этади.

Олимпия белгилари, рамзлари, мукофотлари, қасамёд матни ҳам Кубертен томонидан тақдим қилинган.

Пьер де Кубертен йигирма тўққиз йил ХОҚнинг президенти бўлган. Уни хизматларига яраша олимпизм отаси деб аташади.

Пьер де Кубертен Швейцариянинг Лозанна шаҳрида Халқаро Олимпия кўмитаси штаб-квартираси яқинида дафн этилган, унинг юраги эса васиятига кўра Юнонистонда, Олимпия уйинлари ватани — барҳаёт Олимпияда кўмилган.

VI. САККИЗТА ПРЕЗИДЕНТ

ХОҚнинг биринчи президенти ким бўлиши керак? Албатта, олимпия ҳаракати учун кўп ишларни амалга оширган, олимпизмга бутун қалбини бахшида этган Пьер де Кубертен бўлиши лозим.

Бироқ, Хартияда кўрсатилган қонунлар олимпия ҳаракатининг биринчи қадамлариданоқ бажарилиши мажбурий эди. Ўша пайтдаги Хартияда шундай ёзилган эди: «ХОҚга навбатдаги Олимпия уйинлари ташкил этилаётган давлат вакили раҳбарлик қилиши лозим».

Юнонистон жамоат арбоби ва иқтидорли шоир Деметриус Викелас 1894 йилдаги Конгрессда Олимпиада

пойтахти этиб ўзининг жонажон Афинасини танлашга қатнашчиларни кўндирди ва кутилмаганда президент бўлиб қолди.

Бироқ бу инсон жуда нозик ва виждонли қалб эгаси бўлиб, Афинадаги Олимпия ўйинлари ўтказиб бўлингандан сўнг, у ўз ўрнини Пьер де Кубертенга бериш мақсадида истеъфога чиқди. Бу тўла олимпизм, олижаноблик ва юксак одоб руҳида эди.

1896 йилда ХОҚ президенти ўрнини Пьер де Кубертен эгаллади. Буюк олимпиячининг бу «қироллик қилиши» деярли ўттиз йил, 1925 йилгача давом этди, яъни Пьер де Кубертен ўз хоҳиши билан истеъфога чиқди ва унинг фикрича, ёшроқ ҳамда ишчанроқ инсонга ўз ўрнини бўшатиб берди.

Пьер де Кубертен раҳбарлиги остида ва унинг фаол иштирокида 1896—1924 йиллар орасида етти Олимпиада ўйинлари ташкил қилинди ҳамда ўтказилди. Олимпизм учун энг қийин ва энг масъулиятли йилларда Олимпия ўйинлари, ҳозиргилари каби, амалда буюк спорт ва олижаноблик байрамига айланди.

1925 йилдан 1942 йилгача граф Анри де Байе-Латур (Бельгия) ХОҚ президенти бўлди. Ёшлигида у жуда зўр спортчи эди. Улғайиб, спорт машғулотларини фаол тарғиб қилиш билан шуғулланди. 1906 йилда у ўзининг ватанида Миллий олимпия қўмитасини ташкил қилди. Биринчи жаҳон урушидан сўнг эса ХОҚга олимпия ўйинларини унинг ватани пойтахтида, Антверпенда ўтказиш таклифи билан мурожаат қилди. Биламизки, 1920 йилдаги ўйинлар айнан ўша ерда ўтказилган. Байе-Латур ҳаётининг сўнги кунларигача ХОҚ президенти бўлиб қолган.

Кейинги тўртинчи президент — бу швециялик Зигфрид Эдстрем бўлиб, унинг маълумоти инженер-электрик эди.

Эдстрем талабалик йилларида спорт билан шуғулланди, спринтер-югуриш бўйича ўз мамлакати рекордчиси бўлди. Кейин у жамоатчилик — спорт фаолияти билан шуғулланиб, олимпизм ғояларининг ихлосмандига айланди. Швеция спорт ҳаракатига раҳбарлик қилди. Халқаро олимпия қўмитаси Стокгольмда Олимпия ўйинларини ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилган пайтда, уларни ташкил қилишда фаол иштирок эта бошлади. 1912 йилдаги Олимпиада муваффақиятли ўтди.

Бу муваффақиятда Зигфрид Эдстремнинг хизматлари катга бўлди.

Шу йилнинг ўзида фаол швед, Халқаро ҳаваскорлар энгил атлетика федерациясини ташкил қилди. Ҳозирги кунда у жаҳонда энг оммавий, кучли ва ҳурматга сазовор федерациялардан бири ҳисобланади.

3. Эдстрем президент лавозимини 1942 йилдан 1952 йилгача эгаллаб турди. У 1964 йилда 94 ёшида вафот этди.

Эвери Брендедж (АҚШ) 1952—1972 йиллар ичида ХОҚ президенти бўлди. Бунга қадар у ўз мамлакатининг энг кучли энгил атлетикачиси бўлиб, Стокгольм Олимпиадасида, яъни ундан олдин президентлик қилган 3. Эдстрем ташкил этган ўйинларда қатнашди.

Эвери Брендедж спортдаги хизмати юксак даражада бўлган ҳолда спорт арбоби, олимпизм гояларини ҳаётга татбиқ қилувчи фаол курашчи сифатида ҳаммага таниш. У ўз даврининг кўзга кўринган етакчи халқаро спорт ҳаракати раҳбарларидан бири ҳисобланади. Брендедж катга хизматлари учун кўпгина давлатларнинг орденлари билан мукофотланган.

Эвери Брендедж биринчи Олимпия Олтин ордени соҳиби бўлди. Унинг номи замонавий Олимпия ўйинлари тарихида салмоқли ўрин эгаллайди.

1972—1980 йиллар давомида халқаро олимпия ҳаракатига таниқли ирландиялик журналист Майкл Килланин раҳбарлик қилди. Бундан ташқари, у спортни тарғиб қилишда фаол шуғулланди, лорд Килланин етакчи инглиз газеталари шарҳловчиси ҳисобланарди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларида бу ботир инсон Британия қуроли кучлари офицери эди. Урушдан сўнг истеъфога чиқиб, кўп вақтини Миллий ва Халқаро Олимпия қўмиталари ишига сарфлади.

М. Килланининг буюк хизмати яна шундан иборатки, кўпол сиёсий таъйиққа қарамасдан, Москвадаги Олимпия ўйинлари нафақат ўтказилди, балки жаҳон спортининг катга байрамига айланди.

Еттинчи ва ҳозирги пайтгача фаолият кўрсатган президент — Хуан Антонио Самаранч. У 1920 йилда Барселонада дунёга келди. XX асрнинг 70-йиллари охирида собиқ Иттифоқда Испания элчиси этиб тайинланган.

80-йиллар бошида олимпия ҳаракати ўз тарихида

энг оғир кунларни бошидан кечираётган давр эди. Сиёсатчилар спортга фаолроқ аралаша бордилар. Совуқ уруш хавф солиб турарди. 1980 йилда Америка жамоаси Москвадаги Олимпия ўйинларида иштирок этишдан бош тортди. Уларга қўшилиб АҚШ ортидан бораётган бир қатор давлатлар ҳам Москвадаги ўйинларда қатнашишдан воз кечдилар.

Тўрт йилдан сўнг собиқ Итгифоқ раҳбарлари Американинг Лос-Анджелес шаҳрида бўлиб ўтган Олимпия ўйинларида ўз спортчиларига иштирок этишни ман қилди.

Самаранчнинг обрўси, шижоати, олижаноблиги ҳамда оқилона хатти-ҳаракатлари навбатдаги (иккита қайғули Олимпиададан кейин) Калгари ва Сеулда (1988) ўтказилган ўйинларнинг ўзаро ҳамкорлик ва дўстлик белгиси остида муваффақиятли ўтишига ёрдам берди.

1992 йилда Барселонада — Хуан Антонио Самаранч ватанида ўтказилган ўйинлар олимпизмнинг ҳақиқий ғалабасига айланди.

Бу ҳақиқатдан ҳам ёшларнинг улкан спорт байрами, дўстлик ва биродарлик фестивали бўлди. Унда ер шарининг бешта қитъасидан бир юз етмишта давлатлардан спортчилар қатнашди.

Яна шу нарса жуда муҳимки, Самаранч раҳбарлиги остида бутун олимпия ҳаракати мустаҳкамланди. Бу ҳаракатда деярли икки юзта давлат иштирок этади.

1999 йил охирида олимпия ҳаракатини муҳим даражада демократиялаштирувчи бир қатор жиддий тузатишлар Олимпия Хартиясига киритилди.

Лозанна шаҳрида бўлиб ўтган Халқаро Олимпия қўмитасининг навбатдан ташқари 110-чи сессияси «ХОҚ-2000» комитетининг ҳамма тавсияларини чуқур муҳокамадан сўнг қабул қилди. У Солт-Лейк-Ситидаги қишки ўйинлар атрофида коррупция билан боғлиқ бўлган жанжалдан сўнг ташкил этилган эди. Ушбу форумнинг асосий қарорлари қуйидагилардан иборат:

1. ХОҚ аъзолари сони 115 тадан ошмаслиги лозим, улардан 15 таси спортда фаолият кўрсатаётган спортчилар, МОҚлар президентлари, шунингдек, халқаро спорт федерациялари раҳбарлари орасидан сайланади.

2. ХОҚга аъзо бўлиши мумкин бўлган номзодларни кўрсатиш ва дастлабки саралаш зарурий хатти-ҳаракат деб тан олинди.

3. ХОҚ аъзолари учун ёш чегараси 80 ёшдан 70 ёшга қисқартирилди.

4. Ижроия қўмита аъзолари сони 15 кишигача кўпайтирилади.

5. ХОҚ президенти муддати 12 йил билан чегараланди.

6. ХОҚга аъзо қилиб 8 йил муддатга сайлаш (кейинчалик ҳам қайта сайланиш имконияти билан).

7. Ҳўинларни қабул қилишни хоҳловчи шаҳарлар номларини кўрсатиш ишлари расмий равишда номзод миқёсини олиш шарти билан тўлдирилди. Уч ёклама шартнома тузилади: шаҳар — МОҚ — ХОҚ. Агар шаҳар олимпия пойтахтига айланса, ушбу шартнома ўзидан амал қилишни бошлайди.

8. ХОҚ аъзоларининг номзод шаҳарларга ташрифлари бекор қилинди.

9. ХОҚнинг молиявий фаолиятини ойдинлаштиришга эришиш мақсадида, ундан келиб тушадиган маблағлар манбаларини очиқ ёритиб берадиган молиявий ҳисоботларни албатта эълон қилиш.

10. ХОҚдан пул олаётган ҳар бир ташкилот ушбу воситалардан қандай фойдаланилганлиги тўғрисида ХОҚга ҳисобот тақдим этиши лозим.

11. Ёзги Ҳўинлар дастуридаги спорт турлари сони 280 тагача чекланди ва бу Олимпиада-2004 да кучга киради. Сидней-2000 да 300 та спорт тури дастурдан Ҳўрин олган эди.

12. Спортчилар учун паспортлар киритиш. Унда самарали допинг-назорат ўрнатиш ва спортчилар соглигини текшириш учун зарур маълумотлар бўлиши лозим.

Олимпия хартиясига ўзгартириш киритилишини талаб қилган ҳамма қарорлар учдан икки овоз билан, қолганлари оддий кўпчилик овоз билан қабул қилинган.

2001 йил 13 июлда Москва шаҳрида бўлиб ўтган ХОҚнинг 112-сессияси тарихга кирди. Сессияни сўнгги куни ХОҚнинг янги саккизинчи президенти сайланди.

Маълумки, президентликка америкалик ҳуқуқшунос Анита Дафрантц, корейлик дипломат Ким Ёнг Ун, канадалик иқтисодчи Ричард Паунд, венгриялик собиқ қиличбоз Пал Шмит ва белгиялик врач Жак Рогглар номзодлари қўйилган эди. Овоз бериш икки

босқичда ўтказилди ва натижада Ж. Рогг номзоди ютиб чиқди. У энди 8 йил мобайнида Халқаро Олимпия қўмитасини бошқаради.

Жак Рогг 1942 йил 2 май куни Гент шаҳрида туғилган. Касби бўйича тиббиёт фанлари доктори, жарроҳ, инглиз, француз, олмон, голланд ва испан тилларида сўзлаша олади.

Регби ва елканли қайиқ спорти билан шуғулланган. Елканли қайиқ спорти бўйича олти карра Бельгия чемпиони, уч бор Олимпия (1968, 1972, 1976) ўйинлари иштирокчиси, икки карра жаҳон чемпиони, Регби бўйича мамлакат чемпиони. Миллий терма жамоа ўйинчиси.

Европа Олимпия қўмитаси президенти (1989), қишқи (Инсбрук — 1976, Калгари — 1988), ёзги (Москва-1980, Лос-анжелес-1984, Сеул-1988) Олимпия ўйинлари миссияси раҳбари 1991 йилдан ХОҚ аъзоси, халқаро спорт ташкилотлари комиссияларига раҳбарлик қилган. Олимпиада дастури ва Олимпия ўйинлари комиссияси аъзоси. XXVII ва XXVIII Олимпия ўйинлари координацион комиссияси раҳбари.

VII. ОЛИМПИА ХАРТИЯСИ

Пьер де Кубертен, замонавий олимпия ҳаракатининг асосчиси, Олимпия хартияси асосларини ишлаб чиққан Хартия ўз мазмунига кўра «конструкция» — қонунлар мажмуасига (унга асосланиб давлат, ташкилот ҳаёт кечиради) яқин. Олимпия Хартияси олимпизм ҳаракати учун қонунлар мажмуасидир.

Олимпия Хартияси яратилгандан буён умуман олганда ўзгармаган ҳолда сақланиб қолган, бироқ тарихий жараёнларнинг кечиши, инсон жамиятидаги ўзгаришлар, олимпия ҳаракатидаги ўзгаришларга мувофиқ маълум бир янгиланишлар содир бўлди.

Олимпия Хартиясининг янги таҳрири 1999 йил ХОҚнинг 101-сессиясида қабул қилинди. У бир нечта бўлимлардан иборат. Биринчи бўлим олимпия ҳаракатининг асосий тамойилларига бағишланган, унда ўйинларни ўтказиш шарафи давлатга эмас, балки шаҳарга берилади, чунки давлат — бу мамлакат, сиёсат, шаҳар эса — сиёсатдан ташқари.

Шу билан бирга ўйинларни ташкил қилиш ва ўтка-

зиш шаҳар Олимпия ўйинлари пойтахти жойлашган давлатнинг МОҚга юклатилади.

Миллий олимпия қўмиталари ХОҚ билан узвий алоқада ва бевосита унинг раҳбарлиги остида иш олиб боради ҳамда ўйинларни ташкил қилиш ва ўтказишда тулиқ жавобгарликка эга бўлади.

Хартияда таъкидланадики, ҳамма ишлаб топилган маблағлар фақат Олимпия ҳаракатини ривожлантириш, спортни ривожлантиришга, яъни инсонлар тинчлиги ва саломатлиги учун йўналтирилиши лозим.

Олимпия Хартиясида олимпия рамзлари, эмблема-лари, байроғи, олимпия машъали, ритуаллари мазмуни ҳамда аҳамияти ёритилган.

Иккинчи бўлимда ХОҚнинг бошқарув органлари, унинг мақсадлари, вазифалари, тузилмаси ҳамда функциялари, шунингдек ҳуқуқлари тўғрисида маълумотлар берилади.

Учинчи бўлимда халқаро спорт федерациялари мақсадлари, вазифалари, функциялари ва уларнинг ХОҚ билан ўзаро алоқалари очиб берилади.

Тўртинчи бўлимда ХОҚ раҳбарлиги остида ўз давлатларида ҳамма олимпия ишларини олиб борадиган Миллий олимпия қўмиталарининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари белгиланган.

Бешинчи бўлим шахсан Олимпия ўйинлари, иштирокчилари, уларнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятларига бағишланган.

Хартияда олимпизм моҳиятининг қисқача таърифи келтирилган: «Олимпизм тана, ирода ва онг қадр-қимматини мувозанатлаштирилган бир бутунликка бирлаштирувчи ҳаёт фалсафасидир». Олимпизм спорт, маданият ва таълимни боғлайди.

Олимпия ҳаракатининг мақсади — спортни инсоннинг ҳар томонлама ривожланишига йўналтириш, гармония эса ҳақиқатдан ҳам инсон қадр-қимматини сақлаш каби ғамхўрлик кўрсатадиган олижаноб ҳамда тинч жамиятни яратишга ёрдам бериши лозим.

Хартия турли хил тушунча ва атамаларга таъриф бериб ўтади, «Олимпиада», «Олимпия ўйинлари» атамалари нимани англатади?

✓Қадимги юнонлар ўйинлар орасидаги тўрт йилликни Олимпиада деб атаганлар, яъни бу яна бир йилнома ҳисобланган. Ҳафта, ой, йил каби тўрт йилликни

Олимпиада деб аташ мумкин эди. Юнонлар маълум бир воқеаларни улар содир бўлган Олимпиада йилининг рақами билан номлар эдилар. Масалан, етмишинчи Олимпиадада ва ҳ.к.

Олимпия ўйинлари тарихи шуни тасдиқлайдики, қадимги олимпиячиларда ўзларининг ҳозирги замондагига ўхшамаган мукофотлари — голибнинг лавр гулчамбари ёки зайтун бутоғи бўлган. Вақт ўтиши билан улар ўзгариб, такомиллашиб борган. Тақдирлов нишонлари Хартияда қатъий равишда айтиб ўтилади.

Замонавий Олимпия ўйинларининг рамзи турли хил рангдаги бешта бир-бирига ўралган ҳалқа тасвиридан иборат. Бу ҳалқалар бешта қитъа спортчиларининг бирдамлиги ва уларнинг учрашуви маъносини билдиради.

Хартияда уларнинг жойлашиши аниқ белгилаб берилган: юқоридаги учта ҳалқа чапдан ўнгга қуйидаги тартибда қелади: кўк, қора, қизил, пастда эса сариқ, яшил.

Олимпия шиори: «Цитиус, Алтиус, Фортиус» («Тезроқ, Баландроқ, Кучлироқ») замонавий олимпизм йўналишини аниқ ифодалайди. Бу сўзлар француз руҳонийси Анри Дидонга тегишли бўлиб, улар Пьер де Кубертенга маъқул бўлган ва унинг таклифи билан олимпия шиорига айланган. Бу белгилар ХОҚ эмблемасида акс эттирилган. Эмблема ҳам Хартияда аниқ белгилаб берилган. Ҳар бир Миллий олимпия қўмитаси ўз эмблемасига эга, унда бешта ўралган ҳалқа ушбу эмблема асосини ташкил этади. Масалан, Ўзбекистон Республикаси МОҚ эмблемаси — бешта олимпия ҳалқаси ва оқ фонда Ҳумо қушининг тасвири — ғалаба ҳамда бахт рамзи тасвирланган.

Олимпия байроғи тўғрисидаги гоёя, бошқалари каби, Пьер де Кубертенга тегишлидир. ХОҚ уни 1913 йилда тасдиқлаган. Байроқ 1916 йилда ўтказиладиган ўйинларда кўтарилиши лозим эди. Маълумки, биринчи жаҳон уруши туфайли ўйинлар ўтказилмаган.

Байроқ — атласдан тайёрланган, ҳажми 2x3 м бўлиб, унда олимпия рамзи — бешта рангли ҳалқа тасвирланган. Байроқдаги оқ ранг ер шаридаги ҳамма миллатларнинг дўстлик гоёясини билдиради.

Байроқ биринчи марта 1920 йилда Антверпенда (VII Олимпиада ўйинлари) кўтарилган.

Байроқни бериш маросими: бўлиб ўтаётган Олимпия пойтахти мэри ўйинлар байроғини ХОҚ прези-

дентига топширади, у эса ҳамма олимпиячилар учун муқаддас байроқни бўлажак ўйинлар шаҳри мэрига топширади.

Олимпия мадҳияси ҳам мавжуд.

1912 йилда Пьер де Кубертенда ушбу ажойиб байрамнинг қадимий ватанида олимпия машъалини ёқиш фикри туғилди, у 1928 йилда Амстердамдаги IX ўйинларда (1952 йилда Ослодаги қишки VI ўйинларда) амалга оширилди. Машъални тантанали равишда ёқиш маросими Пьер де Кубертен томонидан таклиф қилинган. Бу маросим қадимги Олимпиада, қадимий Олимпия ўйинлари қаҳрамонларининг ҳаммасини биладиган Зевс ибодатхонаси харобаларида бўлиб ўтади. 1926 йилдан бошлаб олимпия машъали эстафетаси ўтказилади. Машъал у ёқилган жойдан бошлаб олимпия стадионигача куну тун ҳар қандай об-ҳавода ҳам машъал кўтарувчилар томонидан олиб келинади. Олимпия стадиони йўли бўйлаб охириги айланиш, охириги қадамларни босиб ўтиш ўйинлар ўтказилаётган давлатнинг энг таниқли спортчисига топширилади.

Спортчилар, иштирокчилар ва ҳакамларнинг олимпия қасамёди ҳам муқаддас маросимлар қаторига киради. Маълумки, унинг матни ҳам Пьер де Кубертен томонидан таклиф қилинган. Бирмунча ўзгаришларга учраган ҳолда унда шундай дейилади: «ҳамма спортчилар номидан мен қасамёд қиламанки, биз бу ўйинларда ўйин қоидаларини ҳурмат ва уларга амал қилган ҳолда ҳақиқий спорт руҳида, спорт шуҳрати ҳамда ўз жамоаларимиз шарафи учун иштирок этамиз». Олимпия қасамёди биринчи бор 1920 йилда (Антверпен, VII ўйинлар) янграган.

Олимпия ўйинлари ҳакамларининг қасамёди 1968 йилда Мехикода (XIX ўйинлар) собиқ Иттифоқ МОҚ таклифига биноан пайдо бўлди. Унда шундай дейилади: «ҳамма ҳакамлар ва расмий шахслар номидан қасамёд қиламанки, ушбу Олимпия ўйинлари давомида биз ўз вазифаларимизни холислик билан, қоидаларни ҳурмат қилиб ва уларга амал қилган ҳолда ҳақиқий спорт руҳида бажарамиз».

Спортчилар ва ишқибозларнинг ўта ишонувчанлиги шунга олиб келдики, Мехикодаги анъана, (1968 й.) Олимпиадада янги, яъни ҳар қандай олимпиадачига, ишқибозга бахт келтирадиган — рамз пайдо бўлди.

Мексикаликларнинг энг сеvimли жонивори ягуар рамзга айланди. Бу одат ҳаммага манзур бўлди ва кейинги ўйинларда рамз анъанавий тус олди. Мюнхенда Валди лақабли такса, Монреалда — Канада ўрмонлари яшовчиси қундуз, Москвада Миша лақабли айиқча рамзга айланди.

Медаллар дастурнинг ҳар бир турида топширилади: голиб ва совриндорларга мувофиқ равишда — олтин, кумуш ва бронза медаллари берилди. Шуни айтиш жоизки, учинчи ўрин учун медал ҳақиқатдан ҳам бронзали, иккинчи ўрин учун — кумуш, биринчи ўрин учун эса камида 6 граммли олтин билан қалин қилиб қопланган кумуш медал топширилади.

Шулар билан бир қаторда шахсий ва жамоа мусобақаларида биринчидан саккизинчигача ўринни эгаллаган спортчиларга ХОҚ дипломлари топширилади.

Дипломлар, эсдалик медаллари ўйинларнинг ҳамма иштирокчилари ҳамда расмий шахсларга берилди. Яқин йиллардан бери эса Олимпия ўйинлари голиблари ва совриндорларига кўкрак нишонлари (олтин, кумуш, бронза) топшира бошладилар. Бу нишонни кундалик ҳаётда ҳам тақиб юриш мумкин.

ХОҚ Олимпия ҳаракатига қўшган алоҳида хизматлари учун спорт, давлат арбобини ёки спортчини Олтин Олимпия ордени билан тақдирлайди.

1996 йил 6 февралда Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов Олтин Олимпия ордени билан тақдирланди.

Олимпия ўйинлари Хартияга биноан қоидаларга қатъий амал қилган ҳолда ўтказилади, қоидаларнинг бузилишига йўл қўйилмайди.

Хартияда белгиланишича, Олимпия ўйинлари Олимпиаданинг биринчи йилида, қишки ўйинлар эса 1994 йилдан бошлаб — учинчи йилида (бундан олдин қишки ўйинлар ёзгилари билан бир вақтда ўтказилар эди) ўтказиб келинади.

Ўйинларнинг давомийлиги 16 кундан ошмаслиги лозим. Олимпия ўйинлари пойтахтини қатъий танлаш ҳуқуқи ХОҚга тааллуқлидир. Ўйинларни ўтказишга талабгор номзод шаҳарлар танлови ўтказилади, номзод шаҳарлар имкониятлари ХОҚнинг махсус комиссияси томонидан ўрганиб чиқилади ва кейин унинг сессиясида (олимпия ҳукуматининг Олий органи) олимпия

пойтахти узил-кесил танланади. Шаҳар номзоди Миллий Олимпия қўмитаси томонидан тавсия этилади.

Ҳамма мусобақалар, одатда, Олимпия ўйинлари пойтахтида ўтказилади. ХОҚнинг алоҳида руҳсати билан истисно тариқасида айрим турдаги мусобақаларни бошқа шаҳарларда ўтказиш мумкин.

Ўйинларда мусобақалар фақат олимпия спорт турлари бўйича ўтказилади. Дастурни ўзгартириш ҳуқуқи фақат ХОҚга тегишлидир.

Олимпия спорт тури Хартияга биноан аниқланади. Бу ерда шу нарса кўрсатилганки, спорт тури эркаклар учун камида етмиш бешта давлатларда ва бешта қитъадан тўрттасида, аёллар учун эса камида қирқта давлатларда ҳамда учта қитъада (ёзги ўйинлар), қишқи ўйинлар спорт турлари йигирма бешта давлат ва учта қитъада кенг тарқалган бўлиши лозим.

Олимпия спорт турларига халқаро федерациялар, уюшмалар ва ассоциациялар раҳбарлик қилади.

ХОҚ Олимпия ўйинларига раҳбарлик қилади, мусобақалар эса тегишли халқаро федерация раҳбарлиги остида ўтади.

Тренировка, мусобақалар, инвентар, жиҳозлар қондалар ва федерация меъёрларига мос келиши лозим. Ҳакамлар, хронометристлар (вақт ўлчовчилар), шикоят жюриси аъзолари ва бошқалар спорт тури федерацияси томонидан тайинланади.

Олимпия ўйинларининг очилиш ва ёпилиш маросими Хартияда аниқ ҳамда батафсил таърифланган.

Очилиш бошида стадионга давлат раҳбари келади, сўнгра иштирокчилар паради бошланади. Ҳар бир вакиллар олдида давлат номи кўрсатилган транспарант ва давлат байроғи кўтариб борилади. Жамоалар алфавит тартибида ўтади, лекин олдинда анъанага кўра Юнонистон жамоаси юриб боради — бу Олимпия ўйинлари ватанига бўлган чексиз ҳурмат рамзидир. Охириги бўлиб ўйинлар ўтказилаётган давлат жамоаси ўтади. Парад тугаши билан ташкилий қўмита президенти ва МОҚ президентининг сўзга чиқишлари бўлиб ўтади. Сўнгра Олимпия ўйинлари ўтказилаётган давлат раҳбари тантанали равишда Олимпия ўйинларини очиқ деб эълон қилади. Олимпия мадҳияси янграйди, бу куй остида турли давлатларнинг спортчилари — олимпиячилари олимпия байроғини стадионга олиб кира-

дилар ва уни флаштокка қадаб, юқорига кутарадилар.

Энг яхши олимпиячи-спортчи олимпия машъалини кутариб, стадионни бир марта айланиб чиқади ва зина билан олов ёқиладиган жомга кутарилади. Бу ерда у муқаддас оловни ёқади. Бу олов ўйинларнинг 16 кунини давомиди ёниб туради. Олов ёқилган заҳоти тинчлик элчилари бўлган юзлаб оқ кабутарлар осмонга парвоз қилади. Тантанали қасамёд дақиқалари бошланади. Иштирокчи спортчилар номидан ташкилотчи давлатнинг энг яхши спортчиси қасамёд қилади, сўнг трибунага жаҳонда энг катта ҳурматга эга бўлган спорт ҳаками, ташкилотчи давлат вакили кутарилади ва ҳакамлар номидан қасамёд қилади. Ташкилотчи давлат мадҳияси янграйди, байрамнинг тантанали очилиш маросими бошланади.

Спорт мусобақалари тугаши билан байрам якунланади. Ўйинларнинг ёпилиш маросими бошланади. Стадионга очилиш маросимидаги тартибда байроқлардорлар кириб келади, жамоалар дўстлик рамзи сифатида умумий сафда кирадилар. Юнонистон мадҳияси, ташкилотчи давлат мадҳияси ва бўлажак ўйинлар мезбони бўлган давлат мадҳияси янграйди. Олимпия байрогини топшириш маросими ўтказилади.

Ташкилотчи шаҳар ҳокими ва ХОҚ президенти сузга чиқадилар. ХОҚ президенти Олимпия ўйинларини ёпиқ деб эълон қилади. Олимпия машъали аста-секин ўчирилди. Олимпия мадҳияси куйи остида байроқ туширилади, стадион узра хайрлашув қўшиғи янграйди.

VIII. ХАЛҚАРО СПОРТ БИРЛАШМАЛАРИ

Халқаро спорт ҳаракати — кучли ижтимоий омил ва инсонлар мулоқоти, бутун жаҳон халқларининг ҳамкорлиги ва ҳамфикрлик воситасидир.

Халқаро спорт ҳаракатининг жадал ривожланиши халқаро спорт алоқаларига раҳбарлик қилиш ҳамда уни мувофиқлаштириб туришга йўналтирилган махсус органларнинг ташкил қилинишига асос бўлди.

Халқаро спорт алоқалари давлатлараро муносабатларнинг органик қисми ҳисобланади. Шу сабабли спорт бирлашмалари фаолиятига маълум даражада бошқа

халқаро ташкилотлар (спорт фаолиятига тааллуқли бўлмаган) иш тажрибаси таъсир кўрсатади. Шу билан бирга спорт муносабатлари халқаро муносабатларни ривожлантиришнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий қонуниятларига бўйсунди.

Ҳозирги пайтда халқаро спорт бирлашмалари сони 200 дан ошиб кетган, улардан кўпчилигини спорт турлари бўйича халқаро федерациялар ташкил этади. Юқори орган сифатида уларнинг мақсади — спорт турларининг халқаро миқёсда ривожланишини таъминлаш ва халқаро мусобақаларни ўтказишдир.

Халқаро спорт бирлашмалари нодавлат жамоат ташкилоти тоифасига киради.

Миллий спорт ташкилотлари, айрим ҳолларда — жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги халқаро бирлашмалар, шунингдек, алоҳида шахслар халқаро спорт бирлашмалари аъзоси ҳисобланади.

Халқаро спорт бирлашмалари уларнинг фаолият муддатларига (вақтинчалик ёки доимий), географик белгисига (Бутунжаҳон ёки минтақавий), аъзолик хусусиятига (жамоали, алоҳида), касбга оидлигига, диний эътиқодларига кўра таснифланиши мумкин.

Халқаро спорт бирлашмалари ўз фаолиятини устав, ташкилий низомларга асосан амалга оширади ва бир қатор умумий вазифаларга эга: ўз фаолиятини давлатларда (аъзо бўлган ёки аъзо бўлмаган) кенг ёйиш; миллий ташкилотлар билан алоқалар ўрнатиш ва ушлаб туриш, уларнинг фаолиятини ва улар томонидан уставнинг бажарилишини назорат қилиш; ўз фаолиятига оид тажрибаларни ўрганиш ва кенг ёйиш; конгресслар, йиғилишлар, симпозиумлар ўтказиш, ишни режалаштириш; нашриёт ишлари, молиявий масалаларни ҳал этиш ва ҳ.к.

Айтиб ўтилганлардан ташқари, алоҳида спорт турлари бўйича халқаро федерацияларда ўзига хос вазифалар ҳам мавжуд: мазкур спорт тури бўйича қоидаларни ишлаб чиқиш ва мусобақаларни тартибга солиш, унинг бажарилишини назорат қилиш; халқаро мусобақаларни режалаштириш, ташкил этиш ва ўтказиш, ҳакамларни тайёрлаш ҳамда малакасини ошириш; техник талабларни ишлаб чиқиш; рекордларни қайд қилиб бориш ҳамда тасдиқлаш ва ҳ.к.

Мазкур спорт ташкилотининг вакиллари иштиро-

кидаги конгресс (бош ассамблея) спорт бирлашмасининг Олий органи ҳисобланади. Конгресс вақти-вақти билан йиғилади, у уставда белгиланган, халқаро спорт бирлашмаси фаолиятининг энг муҳим масалаларини ҳал этади.

Конгресс президент бошлиқ раҳбар органларни сайлайди. У конгресс йиғилишлари орасидаги давр ичида бирлашма фаолиятига раҳбарлик қилади, шунингдек, таркибига кўра, анча кичикроқ бўлган бошқарув органлари — ижроия қўмиталар ташкил қилиниши мумкин.

Раҳбар органларга ёрдам сифатида ҳар бир халқаро спорт бирлашмасида техник органлар — комитетлар ва комиссиялар ташкил этилади. Уларнинг вазифалари ҳамда сони халқаро бирлашма томонидан ҳал этиладиган вазифалар хусусиятига боғлиқ бўлади.

Халқаро спорт бирлашмалари бюджети миллий ташкилотлар (умумий мажлисда аниқланади) ва алоҳида шахсларнинг аъзолик бадаллари, халқаро мусобақаларни ўтказишдан тушган ажратмалар, телевидениеда намойиш қилиш, маркетинг, нашриётчилик фаолияти, кўкрак нишонлари, сувенирларни сотишдан тушган фойдалар ҳамда бошқа тушумлар ҳисобига ҳосил бўлади.

Шундай қилиб, халқаро спорт бирлашмаси тасдиқланган уставга, мулкка, молияга мустақил эғалик қилади ва ўз фаолияти доирасида ҳуқуқий жавобгар бўлади.

Халқаро спорт ҳаракати, халқаро олимпия қўмитаси бевосита раҳбарлиги остида турли хил спорт бирлашмалари (МОҚ, спорт федерациялари ва ҳ.к.) орқали ривожланади.

ХОҚ Олимпия ўйинлари ва олимпия ҳаракатининг ҳамма масалаларини ҳал қилишда юқори ташкилот ҳисобланади.

Фақат ХОҚ томонидан тан олинган МОҚлар Олимпия ўйинларига иштирокчиларни тавсия этиши мумкин. Бунда МОҚни тан олиш учун мамлакатда Олимпия ўйинлари дастуридаги спорт турларига раҳбарлик қиладиган, халқаро федерацияларга аъзо бўлган бешта спорт федерациялари мавжуд бўлиши лозим.

Халқаро спорт бирлашмалари, штаб-квартиралари турли давлатларда жойлашган. Ўзбекистонда кураш

бўйича халқаро ассоциациянинг раҳбар органлари жойлашган. Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов унинг фахрий президенти, Комил Юсупов эса — президенти этиб сайланган.

Ўзбекистон Республикасининг спорт турлари бўйича федерациялари 31 та халқаро спорт федерацияларига (32 та спорт тури бўйича — Осиё спорт бирлашмаларига) аъзо. Владимир Шин (бокс), Маъмур Рўзиев (кураш) спорт турлари бўйича халқаро федерацияларнинг вице-президентлари ҳисобланадилар.

Халқаро спорт федерациялари мустақил нодавлат ташкилотлардир. Улар ўз фаолиятида, Олимпия ўйинларини ўтказувчи ва унинг дастурини белгилаб берувчи ХОҚдан ташқари, бошқа халқаро бирлашмаларга бўйсунди. Спорт федерациялари ўз спорт тури бўйича ўтказиладиган мусобақаларга техник раҳбарлик қилишда тўлиқ жавобгардирлар.

Халқаро федерацияларнинг асосий мақсади — бу ўз спорт турини кенг ёйиш, ривожлантириш ҳамда оммалаштириш, шунингдек, миллий спорт ташкилотлари ўртасидаги ўзаро алоқаларни тартиблантиришдир.

IX. МИЛЛИЙ ОЛИМПИА ҚЎМИТАЛАРИНИНГ БОШ АССАМБЛЕЯСИ

Миллий олимпия қўмиталарининг Бош ассамблеяси 1968 йилда Мехикода ХОҚ томонидан расман тан олинди. Лекин шунга қарамасдан, бу ташкилот 1965 йилда Римда бўлиб ўтган 68 та давлат иштирокидаги МОҚларининг I ассамблеясида ўз фаолиятини бошлаган. Иккинчи ассамблея 1967 йилда Техронда ўтказилган. МОҚларнинг III ассамблеяси Мехикода ўтказилиб, унда 72 та давлат иштирок этган. Ушбу ассамблеяда МОҚларининг янги ташкилоти яратилди ва у Миллий олимпия қўмиталарининг доимий Бош ассамблеяси деб номланди. 1975 йилда бу ташкилот миллий олимпия қўмиталарининг Бош ассамблеяси деб номланди.

МОҚ Ба мақсадлари: ХОҚ билан яқин муносабатда олимпия ҳаракатини кейинчалик ҳам ривожлантириш; иш тажрибаси ва ахборотларни алмашишни кенгайтириш; олимпия ҳаракатини такомиллаштириш, унда МОҚнинг аҳамиятини кучайтиришга қаратилган

лойиҳалар ҳамда таклифларни ишлаб чиқиш ва ХОҚ-га тақдим этиш.

МОҚ Ба йиғилишлари икки йилда камида бир марта ўтказилади. Форумда раҳбар орган ассамблея Кенгаши таркиби (президент, бош котиб ва 4 йил муддат билан кенгаш аъзолари) сайланади. ХОҚ МОҚ Ба йиғилишига учта вакил юбориши мумкин, бироқ улар фақат битта овозга эга бўлади. МОҚ Ба қошида ассамблея кенгашига ёрдам бериш учун ишчи гуруҳ мавжуд. Ушбу ишчи гуруҳ олимпия ҳаракатида МОҚларининг аҳамиятини кучайтириш, устав, халқаро тоифадаги спортчилар муаммоларини ўрганиш масалаларида ёрдам кўрсатади.

Иш юритувчи тиллар этиб расмий равишда инглиз, испан, рус ва француз тиллари қабул қилинган. МОҚ Ба штаб-квартираси Римда жойлашган.

Европа МОҚларининг шунга ўхшаш ташкилоти Франция МОҚи таклифига кўра 1968 йилда Версалда (Франция) ташкил қилинган. У Европа миллий олимпия қўмиталарининг Кенгаши деб номланади. Сўнг Европа миллий олимпия қўмиталарининг бир нечта навбатдаги кенгашлари бўлиб ўтди. 1970 йил февралда Мюнхенда анжуман ўтказилиб, ташкилот Бош ассамблея деб ном олди. Унда президент ва бош котиб сайланди. 1974 йилда Парижда Европа МОҚларининг V бош ассамблеясида 7 кишидан иборат ижроия қўмита сайланди. Ва, ниҳоят, 1975 йил октябрда Лиссабондаги VI бош ассамблеяда Устав қабул қилиниб, ташкилот Европа миллий олимпия қўмиталарининг ассоциацияси номини олди (ЕМОҚ).

Расмий тили: француз, инглиз тиллари, шунингдек, ишчи тиллари сифатида рус, немис ва испан тиллари ҳам тан олинади. Одатда, штаб-квартира бош котибнинг яшаш жойида жойлашган.

ЕМОҚ мақсади — Европа МОҚлари ўртасидаги ҳамкорликка ёрдам бериш, ХОҚ билан биргаликда қитъада Олимпия ғояларини ривожлантириш, кенг ёйиш, шунингдек, миллий қўмиталар бош ассамблеясининг бошқа қитъалар ассоциациялари билан ўзаро алоқаларини амалга оширишдир.

Х. ХАЛҚАРО СПОРТ ФЕДЕРАЦИЯЛАРИНИНГ БОШ АССОЦИАЦИЯСИ

Халқаро спорт федерацияларининг Бош ассоциацияси 1967 йилда Лозаннада халқаро ҳаваскорлар кураш федерацияси президенти Роже Кулон ташаббуси билан расмий равишда тан олинди.

Таъсис мажлиси 1967 йил 21—23 апрелда 27 та халқаро спорт федерациялари, шунингдек халқаро университет спорти федерацияси ҳамда Бутунжаҳон мактабидан спорти иштирокида бўлиб ўтди.

Биринчи ташкил қилинган пайтда бу ташкилот халқаро федерацияларининг Бош ассамблеяси (ХФ Ба) деб ном олди ва фақат 1977 йилда қайта ташкил қилиниб, ҳозирги номига эга бўлди.

ХСФ Банинг расмий тиллари инглиз ва француз тилларидир. Штаб-квартираси Монте-Карлога (Монако) кўчирилган, унинг фаолияти Монте-Карлода 1967 йилда қайта ишланган Устав асосида амалга оширилди. Бош ассамблея уставга ўзгартиришлар киритиши мумкин.

ХСФ Банинг асосий мақсадлари — халқаро спорт федерацияларининг халқаро обрўсини ва мустақиллигини мустаҳкамлашга ёрдам бериш; спорт федерациялари, ХОҚ ва бошқа спорт ташкилотлари ўртасида янада илиқ муносабатларни ўрнатишга кўмаклашиш; халқаро федерациялар, ХОҚ ва бошқа спорт ташкилотларига халқаро спорт ҳаракати ҳамда олимпия ўйинларининг айрим масалалари бўйича келишилган таклифларни киритиш.

Тўртта гуруҳдаги ташкилотлар ХСФ Ба аъзоси бўлиши мумкин:

I гуруҳ — тўлақонли аъзолар — бу учта қитъанинг 20 та ёки ундан ортиқ давлатлар спортчилари иштирокида камида учта жаҳон чемпионати ўтказган олимпия ва олимпия ўйинларига киритилмаган спорт турлари бўйича федерациялардир.

II гуруҳ — вақтинчалик мақомга эга аъзолар — бу биринчи гуруҳ талабларини қисман бажарган спорт ташкилотлари, тегишли шартлар бажарилган тақдирда кўрсатилган ташкилотлар биринчи гуруҳга ўтказилиши мумкин.

III гуруҳ — гуруҳли аъзолар — бу олдинги гуруҳ-

ларга қўйиладиган талабларни қисман бажарган, асосан мусобақаларни ташкил этиш билан шуғулланадиган спорт ташкилотларидир.

IV гуруҳ — ассоциациялашган аъзолар — бу фаолият ХСФ Ба мақсадлари ва вазифаларига жавоб берадиган ташкилотлардир.

Бош ассамблея ХСФ Банинг Олий органи ҳисобланади, йилида камида бир марта чақирилади ва бунда ХСФ Ба ҳар бир аъзосидан кўпи билан учта вакил қатнашади. Фақат доимий аъзо бўлганлар бош ассамблеяда овоз бериш ҳуқуқига эга.

Ижроия органи — бу бош ассамблеяда 2 йил муддатга сайланадиган кенгашдир. Кенгаш таркибига президент, бош котиб, газначи ва олтига аъзо киради. Кенгаш йиғилиши бир йилда камида бир марта ўтказилади. Кенгаш ўз фаолиятини устав низомига мувофиқ амалга оширади ва Бош ассамблея қарорларининг бажарилишини назорат қилади.

ХСФ Ба ишига раҳбарлик қиладиган президент кенгаши (президент, бош котиб ва газначи) мавжуд, у кенгаш ҳамда Бош ассамблея олдида ҳисобот беради.

Тафтиш қўмитаси молиявий назоратни амалга оширади.

Биринчи гуруҳга кирадиган спорт федерациялари 100% аъзолик бадалини (унинг ҳажми Бош ассамблея томонидан белгиланади), қолганлар: иккинчи, учинчи ва тўртинчи гуруҳлар эса белгиланган бадалнинг 25%ни тўлайдилар.

XI. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ ҚЎМИТАСИ

Жисмоний тарбия ва спортни бошқаришнинг ташкилий тузилмаси

Ўзбекистон жисмоний тарбия-спорт ҳаракатини бошқаришнинг асосий шакли, давлат ва жамоат шакли ҳисобланади. Жисмоний тарбияни бошқаришнинг давлат шаклий давлат органлари, Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси, жисмоний тарбия ҳамда спортнинг ривожланишига бевосита раҳбарлик қиладиган вазирликлар, идоралар ва комитетлар орқали амалга оширилади. Бу Халқ таъли-

ми вазирлиги томонидан жисмоний тарбия бўйича ўтказиладиган ишлар ва мактабгача таълим муассасалари, мактаблар, музейлар, коллежлардаги жисмоний тарбия дарслари: Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан — олий ўқув юртлари ҳамда ўрта махсус билим юртлари ўқув режасидаги жисмоний тарбия. Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан — касалхоналар, поликлиникалар, туғруқхоналар ва даволаш-профилактика муассасаларидаги жисмоний тарбия, Миллий мудофаа вазирлиги томонидан — армия ва шахсий таркиб ҳамда ҳарбий билим юртлари тингловчиларининг жисмоний тайёргарлигидир.

Давлат шаклидаги бошқаришнинг ўзига хос хусусияти — бу давлат дастурлари ва ҳар томонлама жисмоний тайёргарлик ҳамда ҳар томонлама жисмоний ривожланиш вазифаларини таъминлаш, жисмоний машқлар, гигиена, ўз-ўзини назорат қилиш асослари бўйича назарий билимларни шакллантириш мақсадида турли жисмоний машқлар билан мажбурий машғулотларнинг мавжудлиги ҳисобланади, яъни давлат тасарруфидаги органларнинг махсус тизими орқали соғлиқни мустаҳкамлаш ҳамда ёшларни меҳнатга ва Ватан мудофаасига тайёрлаш каби умумдавлат вазифаларни ҳал этиш амалга оширилади.

Республикада жисмоний тарбия ҳаракатини бошқариш давлат тизимининг ҳозирги замондаги ривожланганлик даражасининг ҳуқуқий доираси ҳажмини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги бошқарув органлари таснифини яратишга имкон беради:

1. Жисмоний тарбия ҳаракатини бошқариш бўйича махсус ҳуқуқий ваколатли органлар (Давлат спорт қўмитаси тизими).

2. Умумий компетенция органлари — ўз тармоқларида жисмоний тарбия ҳаракатига раҳбарликни амалга оширадиган идоравий ташкилотлар, вазирликлар, идоралар, комитетлар.

Давлатни бошқаришнинг демократик асосларини ривожлантириш бошқаришдаги жамоатчиликни ривожлантириш билан бевосита боғлиқ.

Жамият ривожланишида юзага келган тарихий вазият жамоатчиликнинг ЖТ ва СНИ бошқаришда қатнашиши учун аниқ имкониятлар яратди, бу жисмоний тарбия ҳаракатини бошқаришда мустақил бошқа-

риш шаклини ривожлантиришга ёрдам берди. Шундай тарзда бошқаришнинг жамоатчилик шакли пайдо бўлди, у ҳозирги замонда ҳам муҳим аҳамиятга эга.

ЖТ ва С жамоатчилик, мустақиллик шаклида ишларни ташкил қилиш шундай тавсифланадики, у раҳбар органларнинг сайланишлилиги, мустақил фаолият кўрсатиши, ихтиёрийлиги асосида олиб борилади, бу ўз навбатида ижодий ташаббускорликни ривожлантиришга ёрдам беради. Жамоатчилик жисмоний тарбия ташкилотлари фаолияти касаба уюшмалари, КСЖ ва бошқа жамоа ташкилотлари томонидан бевосита бошқарилиб турилади.

Мустақиллик шаклларининг функциялари кенг ва ҳар томонламадир. Бу — юқори даражада спорт такомиллашувини таъминлаш, юқори малакали спортчиларни тайёрлаш, меҳнат ҳамда дам олишни тўғри ташкил қилиш, соғлиқни мустаҳкамлаш ва ижодий умрбоқийликни сақлаш, турли ёшдаги аҳолини машғуллотларга жалб қилиш ва ҳоказодир.

Ҳаваскорлик ташкилотларида ўқув, тарбиявий, спорт ишлари тавсия хусусиятига эга бўлган намунавий дастурлар ва низомлар асосида олиб борилади. Уларнинг фаолияти демократизм, ташаббускорлик ва жамоатчиликни кенг жалб қилиш асосида ташкил этилади. Халқаро федерациялар билан иш юзасидан алоқаларни ўрнатиш ва уни бошқариш мақсадида республика федерациялари ҳамда жойларда тегишли ташкилотлар ташкил қилинган.

Спорт турлари бўйича федерациялар жамоатчилик органлари ҳисобланади, тегишли спорт турларини ривожлантиришда бошқармалар, бўлимлар ва бошқа бўлинмаларга ёрдам кўрсатади, шунингдек, спорт турлари бўйича вилоят федерациялари ҳамда спорт жамиятлари секциялари ва идоралари фаолиятини йўналтириб туради.

Жисмоний тарбияни бошқаришнинг давлат ва жамоатчилик ҳаваскорлик шакли жамият ривожланиши талабларига боғлиқ бўлган бир хил вазифаларни ҳал эта туриб, бир-бирини тўлдириб туради.

Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг ташкилий тузилмаси

Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси жисмоний тарбия ва спортни давлат томонидан бошқаришни қўмитанинг яхлит тизими бўлган махсус бошқариш органлари орқали амалга оширади. Бундай органлар қуйидагилар:

— Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси:

— Қорақалпоғистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси;

— вилоят ҳокимиятларининг жисмоний тарбия ва спорт қўмиталари, вилоят ҳокимиятларининг шаҳар жисмоний тарбия ва спорт қўмиталари, Тошкент шаҳар ҳокимиятининг жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси;

— шаҳар ҳокимиятларининг шаҳар жисмоний тарбия ва спорт қўмиталари (123);

— туман ҳокимиятларининг туман жисмоний тарбия ва спорт қўмиталари (156).

Республика Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг яхлит тизимига қўмита тасарруфидаги ташкилотлар, муассасалар, ўқув юртлари, корхоналар киради.

ЎЗДЖТИ, Республика олимпия ўринбосарлари коллежи, «Пахтакор» ИЧБ, «Шоҳмот-шашка клуби», «Спорт» газетаси таҳририяти бевосита Давлат спорт қўмитасига бўйсунди.

Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг ҳуқуқий мақоми қўмита туғрисидаги тегишли низомлар билан белгиланади.

Давлат спорт қўмитасининг ўз соҳасидаги қарорлари барча вазирликлар, қўмиталар, идоралар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, шунингдек, жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш масалалари билан шуғулланувчи жамоат ташкилотлари учун мажбурий ҳисобланади. Давлат спорт қўмитаси касаба уюшмалари, ёшлар ташкилоти, «Ватанпарвар» ЖТСЖ, «Меҳнат захиралари» КСЖ, «Динамо» ЖСТЖ умумреспублика жисмоний тарбия тизимига кирувчи жисмоний тарбия ташкилотлари билан ҳамкорликда оммавий жисмоний тарбия-соғломлаштириш ҳамда спорт ишларини олиб боради.

Вазирликлар туғрисидаги умумий низомга мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси тасарруфидаги ташкилотлар режалаштириш, фан, техника, капитал қурилиш, моддий-техник таъминот, молия ва кредитлар, кадрлар, меҳнат ва ишга ҳақ тўлаш, шунингдек, хорижий давлатлар билан иқтисодий, маданий, илмий, техник, спорт алоқалари соҳасида вазифаларни бажаради.

Давлат спорт қўмитаси жисмоний тарбия ва спорт соҳасида қонунчиликнинг қўлланилишини ўрғанади ҳамда амалиётини умумлаштиради, Республика Вазирлар Маҳкамасида кўриб чиқиш учун белгиланган тартибда таклифлар ишлаб чиқади.

Республика Давлат спорт қўмитаси давлат бошқариш органи сифатида олдинга қўйилган вазифаларни ҳал этиш ва ўз вазифаларини амалга ошириш мақсадида ҳуқуқий ваколатларга эга.

Давлат спорт қўмитаси фаолиятига раҳбарлик қилиш Давлат спорт қўмитаси раиси ва унинг ўринбосарлари зиммасига юклатилади. Раис ўринбосарлар ўртасида мажбуриятларни тақсимлайди. Давлат спорт қўмитаси бошқармаси, бўлимлари ва бошқа бўлинмалари бошлиқларининг иш йўналишларига раҳбарлик қилади. Давлат спорт қўмитаси тасарруфидаги ташкилотлар, муассасалар, корхоналар, ўқув юртлари иши учун масъулият даражасини белгилаб беради.

Давлат спорт қўмитаси раиси ўз ҳуқуқий доирасида қонунчиликка мувофиқ қарорлар ва буйруқлар, йўриқномалар чиқаради. ЖТ ва С бўйича спорт қўмиталари тасарруфдаги ташкилотлар, муассасалар, ўқув юртлари учун мажбурий бўлган кўрсатмаларни беради, уларнинг бажарилишини текширади ва назорат қилади.

Давлат спорт қўмитаси қошида спорт қўмитаси раиси (у коллегия раиси ҳамдир), унинг ўринбосарлари, бошқа раҳбар ходимлар таркибида коллегия иш юрилади.

Давлат спорт қўмитаси коллегиясининг асосий вазифалари ўз ҳуқуқий доирасида республикада ЖТ ва С ни ривожлантириш масалалари, қўмиталар ҳамда КСЖ, «Ўзбекистон» касаба уюшмалари ЖТСЖ, вазирликлар, ташкилотлар, корхоналар, муассасалар, ўқув юртлари фаолиятини, шунингдек, қарорларнинг

бажарилишини текшириш якунларини кўриб чиқиш, асосий масалалар лойиҳаларини муҳокама қилиш, спорт қўмиталари, КСЖ ҳисоботларини эшитишдан иборат. Коллегия қарори асосида раис буйруқлар ва қарорлар чиқаради.

ХII. ЎЗБЕКИСТОНДА СПОРТНИНГ РИВОЖЛАНИШ ХРОНОЛОГИЯСИ

1920 ва 1921 йилларда Тошкент шаҳрида I ҳамда II Ўрта Осиё олимпиадаси бўлиб ўтди.

1924 йилда Бутунтуркистон Олимпиадаси ўтказилди. У Шарқ жисмоний тарбиячиларининг байрамига айланди. Ушбу олимпиадада Сирдарё, Фарғона, Туркистон, Самарқанд ва бошқа вилоятларнинг терма жамоалари иштирок этди.

1927 йил сентябрда ва 1928 йил июль ойида республикамизнинг жисмоний тарбия ташкилотлари биринчи ҳамда II Бутунўзбек спартакиадасини ўтказди. Бу мусобақалар ўзбек спортчилари учун 1928 йилда Москвада бўлиб ўтадиган Бутуниттифоқ спартакиадага асосий тайёргарлик бўлиб хизмат қилди.

1933 йилда Тошкентда III Бутунўзбек спартакиада-си ўтказилди. Спартакиадада республиканинг 8 та шаҳарларидан терма жамоалар иштирок этди.

1934 йилда Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон миллий давлатларга ажралишининг 10 йиллиги муносабати билан I Ўрта Осиё спартакиадаси ўтказилди.

1935 йилда республикада қуйидагилар ўтказилди:

— Тошкент шаҳар олий ўқув юртлари ва техникумлари спартакиадаси;

— Республика болалар спартакиадаси;

— I Бутунўзбек аёллар жисмоний тарбия байрами.

Шу йилда Тошкент шаҳрида Ўзбек давлат жисмоний тарбия техникумини очиш туғрисида қарор қабул қилинди.

1936 йил сентябрь ойида Тошкентда IV Бутунўзбекистон спартакиадаси ўтказилди, қатнашчиларни Ўзбекистон КП МКнинг собиқ Биринчи котиби А. Икромов табриклади.

1934 йилдан бошлаб республика колхоз-совхозлари спартакиадалари ўтказила бошланди.

1938 йилда Бутуниттифоқ жисмоний тарбия парадда республикамиз вакиллари 4 қисмдан иборат «Ўзбек халқининг сув, юқори пахта ҳосили учун кураши» инсценировкасини намойиш қилди.

1939 йилда бўлиб ўтган Бутуниттифоқ парадда Ўзбекистон жисмоний тарбиячилари гуллаб яшнаётган бог қурилишида чиқиш уюштирдилар.

1940 йилдаги парадда Ўзбекистон жисмоний тарбиячилари чиқишларининг мавзуси қилиб яна пахта — ўзбек халқининг асосий бойлиги танлаб олинди.

1936—1937 йилларда болалар-ўсмирлар спорт мактаблари (БЎСМ) очилди.

Марказий Осиё спартакиадаларида Ўзбекистон спортчилари иштироки

Спартакиадалар	Ўтказилган йили	Ўтказилган жойи
I	1934	Тошкент
II	1943	Олма-Ота
III	1944	Тошкент
IV	1945	Фрунзе
V	1948	Душанба
VI	1950	Олма-Ота
VII	1952	Ашхобод
VIII	1954	Тошкент
IX	1957	Фрунзе
Марказий Осиё давлатларининг «Дустлик» уйинлари	1991	Олма-Ота
I Марказий Осиё давлатлари уйинлари	1995	Тошкент
II Марказий Осиё давлатлари уйинлари	1997	Олма-Ота
III Марказий Осиё давлатлари уйинлари	1999	Бишкек

**Ўзбекистон спортчиларининг
Олимпия ўйинларидаги иштироки**

Олимпиадалар	Ўтказилган йили	Ўтказилган жойи
XV	1952	Хельсинки
XVI	1956	Мельбурн
XVII	1960	Рим
XVIII	1964	Токио
XIX	1968	Мехико
XX	1972	Мюнхен
XXI	1976	Монреаль
XXII	1980	Москва
XXIV	1988	Сеул
XXV	1992	Барселона
XXVI	1996	Атланта
XVII қишки ўйинлар	1994	Лиллехаммер
XVIII қишки ўйинлар	1998	Нагано

**Ўзбекистон спортчиларининг яхши ният
ўйинларидаги иштироки**

Ўйинлар	Ўтказилган йили	Ўтказилган жойи
I	1986	Москва
II	1990	Лос-Анжелес
III	1994	Санкт-Петербург

1943 йилда тўққиз йиллик танаффусдан сўнг Олма-Ота шаҳрида Урта Осиё ва Қозоғистон Республикалари II спартакиадаси ўтказилди.

1944 йил сентябрда Тошкентда Урта Осиё ва Қозоғистон Республикаларининг III спартакиадаси ўтказилди.

1945 йилнинг 30 сентябридан 4 октябригача IV Бутунўзбекистон спартакиадаси ўтказилди. Ушбу спарта-

**Ўзбекистон спортчилари — Олимпия ўйинлари голиблари
ва совриндорлари рўйхати**

Йил	Ўйинлар	Фамилияси, исми	Спорт тури	Ўрин
1952	XV	Шамрай Галина	Гимнастика	1,2
1964	XVIII	Диамидов Сергей	Гимнастика	2
		Бабанина Светлана	Сузиш	3
		Устинова Наталья	Сузиш	3
1968	XIX	Дуюнова Вера	Волейбол	1
1972	XX	Дуюнова Вера	Волейбол	1
		Саади Элвир	Гимнастика	1
		Казаков Рустем	Юнон-рум кураши	1
		Жармухамедов Алжан	Баскетбол	1
1976	XXI	Рисқиев Руфат	Бокс	2
		Федоров Владимир	Футбол	3
1980	XXII	Панфилов Александр	Велоспорт	2
		Шагаев Эркин	Сув полоси	1
		Павлова Лариса	Волейбол	1
		Ковшов Юрий	От спорти	1,2
		Ямбулатов Рустам	Стенд ўқ отиш	2
		Бутузова Наталья	Камон ўқ отиш	2
		Рузиев Собиржон	Қиличбозлик	2
		Горбаткова Нелли	Чим устида хоккей	3
		Заздравних Валентина	Чим устида хоккей	3
		Аҳмерова Лейла	Чим устида хоккей	3
1988	XXIV	Хадарцев Маҳарбек	Эркин кураш	1
		Фалзаев Арсен	Эркин кураш	1
		Муҳамедяров Наил	Оғир атлетика	2
		Гатауллин Родион	Енгил атлетика	2
		Заболотнов Сергей	Сузиш	3
1992	XXV	Сирцов Сергей	Оғир атлетика	2
		Чусовитина Оксана	Гимнастика	1
		Галиева Роза	Гимнастика	1
		Шмони́на Марина	Енгил атлетика	1

1996 йил 1 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов, Халқаро Олимпия қўмитаси президенти Х. А. Самаранч ва Ўзбекистон Республикаси Миллий Олимпия қўмитаси президенти С. Рузиевлар иштирокида Олимпия шон-шухрати музейининг очилиши.

Халқаро Олимпия қўмитаси президенти Х. А. Самаранч ва Қишки Олимпия ўйинлари чемпиони Л. Чирязова Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов қабулида.

Осиё Олимпия кенгаши президенти шейх Аҳмад Ас-Сабаҳ томонидан
Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовга ушбу кенгаш
«Олтин ордени»нинг топширилиши.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. А. Каримовга Миллий Олимпия
қўмиталарининг ассамблеяси «Олтин
ордени»нинг топширилиши маросими.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. А. Каримов теннис буйича Президент
кубоги финалчилари билан.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов профессионал бокс
буйича Жаҳон чемпиони А. Григорянни Давлат мукофоти билан
табрикламоқда.

И. Тулаганова узининг галаба Кубоги билан.

Осиё Олимпия кенгаши «Олтин ордени».

Халқаро Олимпия қумитасининг «Олтин ордени».

Халқаро кураш ассоциациясининг «Олтин маржони».

Муҳаммадқодир Абдуллаев. Бокс бўйича Осиё ва Жаҳон чемпиони, Осиё ва Олимпия ўйинлари ғолиби. «Ўзбекистон Республикасида хизмат курсатган спортчи», «Ўзбекистон ифтихори» фахрий унвонлари, «Эл-юрт ҳурмати» ордени ҳамда «Шуҳрат» медали билан тақдирланган.

Акобир Қурбонов. Самбо бўйича тўрт карра Осиё чемпиони, Жаҳон универсиадаси ғолиби, Жаҳон Кубоги соҳиби. Миллий кураш бўйича Жаҳон чемпиони. «Ўзбекистон ифтихори» фахрий унвони ҳамда «Ўзбекистон — белгиси» кўкрак нишони билан тақдирланган.

Ирода Тулаганова. Теннис буйича қизлар ўртасида «Уимблдон» турнири ва АҚШ очиқ чемпионати ғолиби. Осиё чемпиони. Бутунжаҳон ўмирлар уйинларининг бронза медали совриндори. «Ўзбекистон Республикасида хизмат курсатган спортчи», «Шухрат» медали соҳиби.

Тоштемир Муҳаммадиев. Кураш буйича Жаҳон чемпиони,
«Эл-юрт ҳурмати» ордени соҳиби, Ўзбекистоннинг энг яхши
спортчиси (1999 й.).

Камол Муродов. Дзюдо буйича Осиё ўйинлари бронза медали совриндори. Миллий кураш буйича Жаҳон чемпиони. Халқаро миқёсдаги спорт устаси, «Ўзбекистон ифтихори» фахрий унвони билан тақдирланган.

Оксана Чусовитина. Спорт гимнастикаси буйича Олимпия чемпиони, Осиё ўйинлари ва «Жаҳон юлдузлари» Халқаро мусобақаларининг совриндори. «Дустлик» ордени, «Ўзбекистонда хизмат курсатган спортчи» фахрий унвони билан тақдирланган.

Шухрат Хужаев. Самбо буйича Жаҳон ва тўрт карра Осиё чемпиони, икки бор Жаҳон ва қитъа Кубоги соҳиби, миллий кураш буйича Жаҳон чемпионати бронза медали совриндори. «Ўзбекистон ифтихори» фахрий унвони билан тақдирланган.

Еркинбой Қутлибоев. Кикбоксинг буйича
Европа чемпиони, Муайтай буйича уч
карра Жаҳон чемпиони, Осиё уйинлари
ғолиби, «Ўзбекистон ифтихори» фахрий
унвони билан тақдирланган.

Кураш мусобақалари.

Белбоғли кураш.

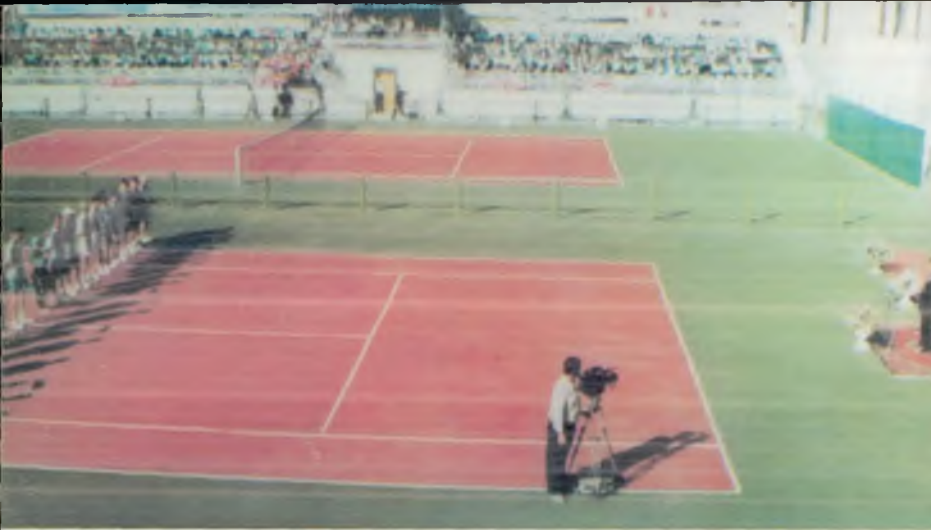
Белбоғли кураш.

Сузиш буйичча мусобақа.

Улоқ (Кўпқари).

Динамо стадионида теннис мусобақаларининг очилиши.

Бокс буйича мусобақа.

Теннис буйича мусобақа иштирокчиси.

От спорти буйича мусобақа иштирокчиси.

Боке бүйича ўқув-машгулот жараёни.

Шарқий кўтикураш бүйича мусобақа.

		Асрабаев Анатолий	Уқ отиш	2
		Захаревич Валерий	Қиличбозлик	3
1994	XXVII қишки	Черязова Лина	Фристайл	1
1996	XXVI	Багдасаров Армен	Дзюдо	2
		Туляганов Карим	Бокс	3
2000	XXVII	Абдуллаев	Бокс	1
		Муҳаммадқодир	Эркин кураш	2
		Таймазов Артур	Бокс	3
		Михайлов Сергей	Бокс	3
		Саидов Рустам	Бокс	3

**Ўзбекистон спортчиларининг собиқ Иттифоқ халқлари
спартакиадасидаги иштироки**

Спартакиадалар	Ўтказилган йили	Ўтказилган жойи
I	1956	Москва
II	1959	Москва
III	1963	Москва
IV	1967	Москва
V	1971	Москва
VI	1975	Москва
VII	1979	собиқ Иттифоқ шаҳарларида
VIII	1983	собиқ Иттифоқ шаҳарларида
IX	1987	собиқ Иттифоқ шаҳарларида
X	1991	собиқ Иттифоқ шаҳарларида

киада парад билан очилиб, унда 5 мингта жисмоний тарбиячи қатнашди.

1945 йилнинг 7 октябридан 14 октябригача Фрунзе (Бишкек) шаҳрида Ўрта Осиё ва Қозоғистон Республикаларининг IV спартакиадаси бўлиб ўтди.

Биринчи ўринни эгаллаган республикаимиз жамоаси Бутуниттифоқ жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг Қизил Байроқ ордени билан тақдирланди.

1946 йилда республикамиз вакиллари Бутуниттифоқ жисмоний тарбиячилар парадиди қатнашди.

1948 йилда собиқ Ленин комсомолининг 30 йиллик юбилейига бағишланган V БутунЎзбекистон спартакиадаси ўтказилди.

1948 йил 10—15 октябрда Душанба шаҳрида комсомолнинг 30 йиллигига бағишланган Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикаларининг V спартакиадаси бўлиб ўтди.

Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикаларининг VI спартакиадаси 1950 йилда Олма-Отада, VII спартакиада 1952 йилда Ашхободда, VIII спартакиада 1954 йилда Тошкентда, IX спартакиада 1957 йилда Фрунзеда (Бишкек) ўтказилди.

Кўриниб турибдики, 1934—1957 йиллар ичида Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикаларининг спартакиадаси тўққиз марта ўтказилган.

1956 йилдан бошлаб, республикамиз спортчилари собиқ Иттифоқ халқларининг ҳамма спартакиадаларида иштирок эта бошлаган.

I Иттифоқ халқлари спартакиадаси 1956 йилда; II — 1959 й; III — 1963 й; IV — 1967; V — 1971; VI — 1975; VII — 1979; VIII — 1983; IX — 1987 йилда ўтказилган. Ҳамма спартакиадаларнинг финал қисми Москва шаҳрида бўлиб ўтган.

1995 йилда Тошкентда ХОҚ раҳбарлиги остида I Марказий Осиё уйинлари ўтказилди.

1997 йилда Олма-Ота шаҳрида II Марказий Осиё уйинлари бўлиб ўтди.

1994 йилда ўзбекистонлик спортчилар Лиллехаммерда ўтказилган қишки Олимпия уйинларида қатнашди.

Ўзбекистонлик спортчиларнинг халқаро мусобақалардаги иштироқи:

1996 йил — Атлантадаги ёзги Олимпия уйинлари;

1998 йил — Наганодаги қишки Олимпия уйинлари;

1994 йил — Хиросимадаги XII Осиё уйинлари;

1996 йил — Харбиндаги III қишки Осиё уйинлари;

1998 йил — Бангкокдаги XIII Осиё уйинлари;

1999 йил — Конгводаги IV қишки Осиё уйинлари;

1998 йил — Москвадаги ёшларнинг I Бутунжаҳон уйинлари.

ХИИ. ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ ТИЗИМИДА ОЛИМПИЯ ҲАРАКАТИ

Бугунги кунда халқаро олимпия ҳаракати спорт жа-
раёнининг асосини ташкил этади. Ушбу ижтимоий
феноменни учта тушунча: «олимпизм», «олимпия ҳара-
кати», «Олимпия ўйинлари» тавсифлайди. Мазкур ту-
шунчалар йиғиндиси, олимпия ҳаракатининг бошқа
спорт мусобақалари ва уларнинг ташкилий шакллари-
дан ажралиб турадиган хусусиятларини акс эттиради.
Бу ҳаракат («Олимпизм») алоҳида маънавий асосга
эга. Олимпизм тушунчасининг маъноси нима?

Олимпия хартиясида олимпизмга шундай таъриф
берилади: «Олимпизм — бу тана, ирода ва онг қадр-
қимматини мувозанатлашган бир бутунликка бирлаш-
тирувчи ҳаёт фалсафасидир. Спортни маданият ва таъ-
лимот билан бирлаштирувчи олимпизм саъй-ҳаракат-
дан қувониш, яхши намуна ҳамда асосий умумий ах-
лоқий тамойилларни ҳурмат қилишнинг тарбиявий қий-
матига асосланган турмуш тарзини яратишга интила-
ди». Айтилганлардан кўришиб турибдики, олимпизм-
нинг ижтимоий аҳамияти умуминсоний қадриятлар ва
идеаллар билан боғлиқ. Бундай қадриятлардан қуйида-
гиларни таъкидлаб ўтиш мумкин:

— биринчидан, олимпизм — бу алоҳида, инсоният
томонидан ҳосил қилинган юксак ахлоқий қадрият-
ларга асосланган маънавий аурадир;

— иккинчидан, олимпизм — бу жамиятнинг ўзига
хос ҳолатидир, бунда агрессия, уруш ҳаракатларини
олиб бориш ахлоқсизлик ҳисобланади. БМТ Бош ас-
самблеясининг 50-сессияси Х. А. Самаранчнинг «Спорт
ва олимпия ғоялари туфайли яхши ҳамда янада мус-
тақкам тинчлик ўрнатиш учун» мавзусидаги маърузаси
бўйича резолюция қабул қилди. Унда жаҳон ҳамjami-
ятини Олимпия ўйинлари даврида «олимпия тинчли-
гини» ўрнатишга чақирди;

— учинчидан, олимпизм — бу спорт, санъат, ар-
хитектура, маданият, фан ва техниканинг ўзига хос
уйғунлашувидир. Олимпиадалар моддий ва маънавий
маданиятнинг турли томонларини ривожлантириш ка-
тализатори бўлди. Бундай уйғунликсиз Олимпия ўйин-
лари ўзининг бу даражада мафтункорлигига эга бўла
олмас эди;

— тўртинчидан, олимпизм — бу турли давлатлар спортчиларининг ягона аҳил оилага бирлашишидир. Бу ўзаро ёрдам, бирдамлик, ҳалолликка асосланган дўстона муносабатларни ривожлантиришидир. Бу ҳар қандай дискриминациянинг йўқлиғидир;

— бешинчидан, олимпизм — нафақат жисмоний сифатларни, балки тана ва руҳ уйғунлигини тарбиялашга қаратилган таълимдир. Бу шунингдек, спортчиларда ботирлик, ор-номус, қадр-қимматни тарбиялашдир.

Олимпизм ўз ривожланишида учта босқични босиб ўтган: қадимги, Кубертен даври, замонавий. Ҳар бир босқичда у янги мазмун, анъаналар, урф-одатлар билан бойиб борган. Лекин унинг етакчи тамойиллари сақланиб қолган.

Шундай қилиб, «олимпизм» деганда маданият ва санъат, фан ва техника, маънавият соҳаларида спорт фаолиятининг илғор цивилизация ютуқлари билан уйғунлашишига қаратилган қарашлар тизими тушунилади.

Бу тизим инсоннинг жисмоний, маънавий ва ахлоқий талабаларига жавоб беради. Шу орқали унинг ғоялари ва тамойиллари атрофида жаҳондаги ҳамма давлатларнинг кўп сонли кишиларини бирлаштиради ва улар халқаро олимпия ҳаракатини ташкил этади. Ҳозирги пайтда унинг мураккаб ташкилий тузилмаси ҳосил бўлган, яъни унинг учта асосий тармоғи: Халқаро олимпия қўмитаси, спорт турлари бўйича халқаро федерациялар ва Миллий Олимпия қўмиталари ассоциациясига бирлаштирилган Миллий Олимпия қўмиталари. Ўз фаолиятида улар Олимпия хартиясига таянади. Олимпия хартияси — бу ҳаракат тузилмаси, мақсадлари, мазмуни ҳамда демократик хусусиятини белгилаб берувчи ўзига хос устав ҳисобланади. ХОҚ олимпия ҳаракати муаммоларини ҳал қилишда юқори ташкилот ҳисобланади. ХОҚ томонидан тан олинмиш, Олимпия хартиясига амал қилишга розилик билдириш ташкилотларнинг олимпия ҳаракатига қўшилганлиги (тааллуқлиги) мезони бўлиб хизмат қилади. Олимпия хартиясида ҳаракатнинг ғоявий-назарий асослари баён қилинган, унинг мақсад ва вазифалари белгилаб берилган: инсонни ҳар томонлама ривожлантириш, яхши ва тинч жамият қуриш, ёшларни олимпизм руҳида

тарбиялаш, бутун давлатлар ва қитъалар халқлари ўртасида ўзаро тушуниш ҳамда дўстлик муносабатларини ривожлантириш.

Шундай қилиб, олимпия ҳаракати олимпизм тамойилларига асосланган, тинчлик, халқлар ўртасидаги дўстликни мустаҳкамлаш мақсадида спортни ривожлантиришга қаратилган демократик ижтимоий тараққиётдир. У инсоният фаолиятининг кўпгина томонлари: таълим, тарбия, санъат, фан, маданият, техника тараққиёти, халқлар ўртасида дўстлик ва тинчликни мустаҳкамлашга ижобий таъсир кўрсатади.

XIV. ОЛИМПИА МАДАНИЯТИ ҚАДРИЯТЛАРИ

Олимпизм — спорт ҳаракатининг маънавий асоси бўлиб, унда гуманистик (инсонпарвар) ғоялар ётади (кишиларнинг яхши ниятлари, тинчлик, ҳамкорликка интилиш). Олимпизмнинг мазмун-моҳияти инсонга, шахсга, жамиятга хизмат қилишдан иборат.

Спортдаги замонавий йўналишлар таҳлили куйидагини аниқлашга имкон берди:

— ушбу ривожланиш босқичида спорт жамиятнинг ижтимоий ташкилотига аниқ, фаол интеграциялашуви, унинг бошқа ижтимоий воқеалар билан узвий боғлиқлиги кўзга ташланмоқда;

— инсоннинг ҳамма турдаги фаолиятига, маданият, таълимга спортнинг таъсири кучаймоқда;

— шахсни тарбиялашда спортнинг таъсири муҳим даражада ортмоқда.

XXI аср бошида куйидаги спорт турлари ижтимоий ҳаётдан урин эгаллади:

— оммавий спорт («Спорт ҳамма учун»), яъни соғлиқни мустаҳкамлаш, дам олиш, кўнгил очиш, мулоқот қилиш мақсадида мусобақаларда қатнашиш;

— профессионал (тижорат) спорт, даромад, реклама, томошабин қонунларига асосланган тижорат масалаларини ҳал этиш учун кишиларни бирлаштиради;

— олимпия спорти. У гуманизм, ҳалол ўйин (Фэйр Плей), олимпизм фалсафасини шакллантирувчи тинчликсевар анъаналарни олдинга суради;

— юқори натижалар спорти. У инсон организмининг фаолият кўрсатиш ва ривожланиш қонуниятла-

рини тушуниш, унинг захирасини аниқлаш, такомиллашиш чегараларини белгилашда катта аҳамиятга эга;

— мослашиш спорти. У имконияти чекланган инсонларни ижтимоий ҳаётга мослаштириш ҳамда жамиятга қўшиш воситаси сифатида амал қилади.

Ҳар бир айтиб ўтилган спорт турлари ўзининг устувор вазифалари ва шахсий қадриятига эга. Шу сабабли кишилар томонидан уларга турлича муносабат билдирилади.

Табиийки, кимгадир спорт — бу соғлиқ, мулоқот қилиш имконияти, ахлоқий ривожланиш воситаси, бошқалар учун эса — ўз-ўзини намоён қилиш, ўз-ўзини ўрнини топиш ҳисобланади. Бозор муносабатлари шароитларида кўпгина спортчилар спорт фаолиятига пул топиш, моддий бойликларни сотиб олиш, танилиш воситаси сифатида қарайдилар.

Ёшларни спорт фаолиятига нафақат жалб қилиш, балки шуғулланувчиларни спортнинг инсонпарвар ғояларини, қадриятларини эгаллашга йўналтириш лозим. Бунда, биринчи навбатда, спортчи ўзида, ўз Ватани шарафини ҳимоя қила оладиган, ҳалол кураша оладиган, кўполлик, очкўзлик, куч ишлатиш, ёвузлик, яъни ҳам спортни, ҳам шахсни, ҳам жамиятни емирувчи ҳодисаларга қаршилик кўрсата оладиган шахсни, фуқарони тарбиялаши лозим.

Бундай вазифа олимпизм маданияти қадриятларини эгаллаш йўли орқали ҳал этилади. У олимпизм фалсафасини ғоявий асос сифатида ўз ичига олади. Унинг замирида чуқур тарихий, дунёқарашли, аксиологик потенциал ётади.

Олимпия маданиятининг ижтимоий қадриятлари жамият томонидан тарихий битимлар, ижтимоий-руҳий меъёрлар, спорт ҳаракатлари, олимпизм, олимпия ҳаракати, Олимпия ўйинлари кўринишида яратилган.

Олимпия маданиятининг тарихий қадриятлари спорт тарихи, олимпия ҳаракати генезиси тўғрисидаги билимлар, шунингдек, спорт, қадриятлар, меъёрлар эволюцияси, олимпизм маъноси тўғрисидаги билимларнинг шаклланиш тарихини ўз ичига олади.

Олимпия маданиятининг дунёқарашли қадриятлари спорт фаолиятига фалсафий ёндашиш, спортнинг

инсонпарварлик асосларини ишлаб чиқиш, Олимпия хартияси ғоялари асосида олимпия ҳаракатини ривожлантиришда ўз аксини топади.

Олимпия маданиятининг мулоқот қилиш қадриятлари спортни мулоқот воситаси, халқлар ўртасидаги ўзаро муносабатлар сифатида ёрқин намоён қилади, бу ўз навбатида, спорт фаолиятининг байналмилаллигини акс эттиради. Спорт тилини таржима қилиш шарт эмас, у ҳаммага тушунарли ва осондир.

Демак, олимпия маданияти — бу Олимпия хартияси ғоялари, олимпизм фалсафасига мос бўлган, инсон томонидан тўпланган билимлар, меъёрлар, қадриятлар, хатти-ҳаракат намуналарининг йиғиндисидир. Унинг асосида инсон турмуш тарзи ва шахснинг яшаш усули шаклланади.

Ушбу билимлар таълим ва тарбия орқали берилади. Жисмоний сифатлар ва ҳаракат малакалари ҳамда кўникмаларини шакллантиришга қаратилган анъанавий жисмоний тарбия орқали олимпия таълими ва тарбияси вазифаларини ҳал қилиш жуда мураккабдир. Бунинг учун янги назарий ёндашишларни ишлаб чиқиш зарур. Бунда педагогик жараённинг инсонпарварлик моҳиятига катта эътибор қаратиш лозим.

Педагогик жараён мазмуни қуйидагиларни ўз ичига олиши шарт:

— Олимпия ўйинлари, олимпия ҳаракати тарихи, олимпизмнинг гуманистик ғоялари ва қадриятлари тўғрисидаги билимларни шакллантириш жараёни;

— спортга бўлган қизиқиш, спорт машғулотларига бўлган талаб, спортдаги натижага, мусобақаларда ғалабага эришишига бўлган интилишни шакллантириш жараёни;

— болалар, ёшларни (аҳолини) турли йўналишдаги (соғломлаштириш, спорт, дам олиш) жисмоний тарбия-спорт фаолиятига жалб қилиш.

Олимпия тарбияси жараёнининг инновациялиги, жисмоний тарбиядан фарқли равишда, унинг бутунлиги ҳамда интегративлиги, спорт малакалари ҳамда кўникмаларини шакллантириш жараёнида спорт фаолиятининг маданий потенциалини эгаллашнинг устуворлигидан иборат.

Маънавий тарбия масалаларига етарлича эътибор қаратмаслик спортчиларда манманлик, очкўзлик, мол-

парастилик каби салбий сифатларининг шаклланишига олиб келади.

Инсонпарварлик ғояларига асосланган олимпия тарбияси спортчиларда юксак маънавий қадриятлар, жамиятда зарур бўлган кўрсатмалар ҳамда спорт фаолияти билан шуғулланиш сабабларини тарбиялашга ёрдам беради.

Олимпия тарбиясида нафақат тарихий саналар, фактлар, олимпия рекордлари рақамларини эслаб қолиш орқали билимларни эгаллашга, балки ёшларни спорт фаолиятига фаол жалб қилиш, уларда шахсий спорт рекордларини ўрнатишга бўлган интилишни ривожлантириш, биринчи навбатда, ўз устидан ғалаба қозонишга ўргатиш зарур.

Олимпия тарбиясига бундай ёндашиш юксак маданият, тафаккурга эга бўлган, яъни ҳар томонлама ривожланган шахслар билан спортчилар қаторини тўлдиришга имкон беради.

ХУ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МИЛЛИЙ ОЛИМПИА ҚЎМИТАСИ

Ўзбекистон Республикаси Миллий Олимпия қўмитаси 1992 йил 21 январда Тошкент шаҳрида чақирилган — конференцияси қарори билан ташкил топган, 1993 йил сентябрь ойида ХОҚнинг 101 сессиясида тасдиқланган. Ўзбекистон Республикаси МОҚ таркибида 127 киши ва 11 та фахрий аъзо бор. МОҚнинг биринчи президенти О. И. Назиров, вице-президентлари С. С. Рўзиев, И. П. Барабан, бош котиби проф. А. Қ. Ҳамрокулов бўлган. 1994 йили О. И. Назиров соғлиғи туфайли президентлик лавозимидан истеъфога чиқди ва С. С. Рўзиев (Давлат спорт қўмитаси раиси) МОҚ президенти этиб сайланди.

МОҚнинг манзили: Ўзбекистон Республикаси пойтахти — Тошкент шаҳри.

МОҚ мақсадлари: Олимпия ҳаракати ва ҳаваскорлар спортини ривожлантириш ҳамда ҳимоя қилишга ёрдам бериш; Республикамиз спортчиларининг Олимпия ўйинларида иштирок этишини таъминлаш; Республикамиз ва бутун дунё спортчилари ўртасидаги дўстлик алоқаларини ривожлантирган ҳамда мустаҳкамлаган ҳолда олимпизм ғоялари руҳида спортнинг

ривожланишини рағбатлантириб ва йўналтириб туриш. МОҚ ушбу мақсадларга эришиш учун хусусий шахслар ёки ҳукумат ташкилотлари билан олимпия ҳаракати талаблари ва қоидаларига асосланган ҳолда ҳамкорлик қилиши мумкин.

МОҚ ўз амалий фаолиятида олимпия хартиясига мувофиқ ишлаб чиқилган уставга (у МОҚнинг расмий қоидалари, тушунтиришлар ва йўриқномани ўз ичига олади) амал қилади.

МОҚ — бу мунтазам фаолият кўрсатувчи ҳукумат ташкилотидир.

МОҚнинг Олий органи бош ассамблея бўлиб, у одатда, бир йилда камида бир марта чақирилади. Фавқулодда ассамблея президент томонидан ёки МОҚ аъзоларининг ёзма илтимосига кўра чақирилиши мумкин.

Ассамблеялар орасидаги давр ичида давлатимизда олимпия ҳаракатига раҳбарлик қилиш МОҚ ижроия қўмитаси томонидан амалга оширилади. Унинг таркибига президент, 3 вице-президентлар, бош котиб, бош директор ва 7 аъзо киради. Улар 4 йил муддатга сайланади.

МОҚ топширигига кўра ижроия қўмита қўйидаги мажбуриятларни бажаради: МОҚ ассамблеяларининг кун тартибини тайёрлайди: олимпия қоидалари ва низомлари, Бош ассамблея қарорларининг бажарилишини таъминлайди, белгиланган тартибда МОҚ таркибига сайлаш учун шахслар ҳамда ташкилотларни тавсия этади, МОҚ молиявий аҳволи учун жавобгар бўлади, йиллик ҳисобот тақдим этади, маъмурий иш ҳамда архивнинг сақланиши учун жавобгар бўлади.

Президент МОҚ уставида белгиланган айрим ҳолларда, агар вазият МОҚ ёки унинг ижроия қўмитаси уни бажаришга имкон бермаса, шахсан ўзи қарор чиқариши ёки чора қўллаши мумкин. Ушбу қарорлар кейинчалик МОҚнинг навбатдаги ассамблеясида тасдиқланади.

МОҚда олимпия ҳаракати, олимпия ўйинларига тайёргарлик ва унда иштирок этиш, шунингдек, МОҚ фаолият масалалари бўйича тавсия ишлаб чиқадиган комиссиялар тузилади (ҳозирги пайтда улар 10 та).

XVI. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МИЛЛИЙ ОЛИМПИА ҚЎМИТАСИНING БИРИНЧИ ПРЕЗИДЕНТИ

Ўзбекистон мустақиллиги эълон қилиниши билан ижтимоий соҳада бошқариш тузилмасини динамик ўзгартириш имконияти туғилди. Бу мамлакатимиздаги тубдан ижтимоий, иқтисодий ислохотлар ҳамда унинг жаҳон ҳамжамиятига, жумладан, спорт ҳамжамиятига интеграцияси сабабли юзага келди.

Жисмоний тарбия ва спорт олдига қўйилган вазифаларни ҳал этиш учун Ўзбекистонда олимпия ҳаракатини бошқариш бўйича ташкилот тузиш зарур бўлиб қолди. Шунингдек, бу ташкилот Халқаро олимпия қўмитаси томонидан тан олиниши лозим эди. Ўзбекистон Республикаси Миллий Олимпия қўмитаси (МОҚ) айнан шундай ташкилот бўлди.

МОҚни тузиш ва тасдиқлаш жараёнида Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси раиси ҳамда Ўзбекистон МОҚ биринчи президенти Обид Назирович Назиров катта ҳисса қўшди.

У 24 ёшида, йирик мусобақада иштирок эта туриб, собиқ Иттифоқ спорт устаси меъёрини бажаради, кейинчалик «Меҳнат резервлари» МСК биринчилиги, касба уюшмалари спартакиадаларида қатнашади ва бир неча бор ғолибликни қўлга киритади.

Спортга бўлган муҳаббат унинг келажагини, касбини аниқлаб берди: у Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институтига ўқишга кирди. Олий ўқув юртини тугатгач, О. Назиров педагогик фаолият билан шуғулланди ва катта натижаларга эришди — у 60 дан ортиқ спорт усталари ҳамда халқаро тоифадаги спорт усталарини тарбиялаб вояга етказди.

Унинг ўқувчилари орасида таниқли спортчилар, Ўзбекистон, собиқ Иттифоқ терма жамоалари аъзолари, собиқ Иттифоқ ташқарисида ҳам машҳур бўлган спортчилар: Қўлдош Асрақулов — собиқ Иттифоқ совриндори; Салим Абдувалиев — «Меҳнат резервлари» МСК чемпиони, халқаро мусобақалар совриндори, ҳозирда эса Ўзбекистон эркин, юнон-рум кураши ассоциацияси президенти; Маҳамат Маҳбубов — собиқ Иттифоқ, «Меҳнат резервлари» МСКнинг кўп карра совриндори, Ўзбекистон чемпиони, ҳозирда ички иш-

лар органлари бошқармаси бошлиғи, Владимир Ким, Ҳабибулла Мирзараҳимов, Саъдулла Мамажонов, Шухрат Усмонов, Самандар Насимов, Республика эркин кураш федерацияси президенти Хуснитдин Назиров ва бошқалар бор. Ҳозирги пайтда улар республикада жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантиришда фаол иштирок этмоқдалар.

О. Назировнинг сермахсул меҳнати раҳбарият томонидан муносиб тақдирланиб, 1983 йил июнда у Ўзбекистонда хизмат кўрсатган тренер унвонига сазовор бўлди.

О. Назиров Ўзбекистон «Меҳнат резервлари» КСЖ раиси (1974—1984 йй., 1986—1990 йй.); Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси раиси ўринбосари (1984—1985 йй.), сўнгра раиси (1990—1992 йй.), 1992 йил октябрь ойидан 1994 йил апрель ойигача — Ўзбекистон Миллий олимпия қўмитаси президенти этиб тайинланган. Бу йилларда унинг бевосита раҳбарлиги остида Ўзбекистон спортчиларини халқаро мусобақаларга ҳамда Барселонадаги Олимпия ўйинларига тайёрлаш ва унда иштирок этиш амалга оширилди.

СССР парчалангандан сўнг, собиқ Иттифоқ республикаларида МОҚни ташкил этиш ҳамда халқаро спорт ҳаракатида ва Барселонадаги (1992 й.) Олимпия ўйинларида иштирок этиш учун унинг ХОҚга қабул қилиниши зарур бўлиб қолди. Шу сабабли Москвада ХОҚ президенти Х. А. Самаранч ҳамда собиқ Иттифоқ республикаларининг жисмоний тарбия ҳаракати раҳбарлари иштирокида кенгаш ўтказилди. Бу ерда Барселона ўйинларида МДХ Бирлашган жамоа таркибида қатнашиши, тақдирлаш маросимида эса тегишли мустақил давлат мадҳиясини ижро этиш ҳамда байроғини кўтариш тўғрисида қарор чиқарилди. Бир вақтнинг ўзида Олимпия хартиясига биноан уларни ХОҚда тан олиш билан Миллий олимпия қўмиталарини ташкил этиш тўғрисида қарор қабул қилинди.

Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришдаги улкан ҳиссаси учун О. Назиров 1983 йил июнда «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган жисмоний тарбия ва спорт ходими», 1992 йил августда эса «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган спортчи» унвонларига сазовор бўлди.

XVII. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МИЛЛИЙ ОЛИМПИА ҚЎМИТАСИНИНГ ИККИНЧИ ПРЕЗИДЕНТИ

Ўзбекистон Республикаси Миллий олимпия қўмитасининг иккинчи президенти — Ўзбекистон жисмоний тарбия ва спорт ҳаракатининг йирик намояндаси Собиржон Собитович Рўзиевдир. (1953 йилда туғилган).

С. Рўзиев ёшлик йиллариданоқ олимпия спорт тури — қиличбозлик билан шуғулланган. Мусобақаларда муваффақият билан қатнашиш, ушбу спорт турининг ўзига хос хусусиятлари: тафаккурга эга бўлиш, унинг назарияси ҳамда амалиётини чуқур билиш — Собиржонни Ўзбекистон Давлат жисмой тарбия институтига етаклади. Ушбу олий ўқув юртини тугатгач, у қиличбозлик бўйича маҳоратли тренерга айланди. Кейинчалик, МОҚ президенти бўла туриб, жисмоний тарбия ва спортни бошқариш соҳасида ўта бандлигига қарамай, у тренерлик ишидан воз кечмади. Чунки бу унинг учун ҳаётининг ажралмас қисми, маъмурий ишдан амалий, сеvimли ишига ўтиш воситаси эди. Айнан шу нарса унга спорт формасини сақлаб туришга, қиличбозлик сирлари ва санъатини ёш авлодга беришга имкон яратди.

С. С. Рўзиев Ўзбекистон ва собиқ Иттифоқ терма жамоаси аъзоси сифатида шарафли спорт йўлини босиб ўтган. Уни олимпия дунёси яхши танийди, у икки марта Монреал ва Москвадаги Олимпия ўйинларида иштирок этган. Москвадаги Олимпиадада рапира мусобақаларида жамоа ҳисобида кумуш медал совриндори бўлган. У уч карра жаҳон чемпиони (1972, 1974, 1976 йй.), икки марта Бутунжаҳон талабалар универсиадаси чемпиони (1974, 1977 йй.), икки марта Джованнини ва Мартини Кубоги соҳиби бўлган. Шу йилларда у бир неча бор Ўзбекистон ҳамда собиқ Иттифоқ спартакиадалари, чемпионатлари ва Кубоклари чемпиони бўлган. 1980 йилда спортдаги ютуқлари учун у «СССРда хизмат кўрсатган тренер» унвонига сазовор бўлган.

Собиржон Рўзиевнинг спортдаги улкан ютуқлари, унинг юксак маънавияти, зиёлилиги ва спортга садоқати ҳар доим давлат раҳбарлари диққатини жалб қилиб

келар эди. Спорт фаолияти якунида у жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш бўйича давлат ҳамда жамоат ишларига тез-тез жалб қилина бошлади: 1992 йил августда Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси раиси, 1994 йил 8 апрелдан Миллий Олимпия қўмитаси президенти бўлди. У МОҚга раҳбарлик қилган йилларда мамлакатимиз олимпия ҳаракати катта муваффақиятларга эришди, Собиржон Собитович эса Халқаро Олимпия қўмитаси эътиборига тушиб, 1998 йилда ХОҚнинг кумуш ордени билан тақдирланди. С. С. Рўзиев раҳбарлиги остида Ўзбекистон МОҚ олимпия спорт турларини ривожлантириш билан чекланиб қолмади. С. С. Рўзиев ўзининг ташкилотчилик қобилияти ва олимпия ҳаракати бўйича билимларини Ўзбекистонда олимпия ғояларини кенг тарқатиш, ўқувчилар ўртасида олимпия таълимотини жорий этишга йўналтирди. 1994 йилдан буён Ўзбекистонда олимпия ҳаракати муаммоларига бағишланган илмий-амалий конференция мунтазам ўтказиб келинади. 1996 йилда унинг раҳбарлиги остида олимпия ҳаракатини ўрганувчилар учун биринчи ўқув қўлланма нашр қилинди. 1998 йилда унинг маърузаси «Ёшлар — фан — олимпизм» халқаро форумида жаҳоннинг йирик олимлари диққатига ҳавола этилди ва у олимпизм муаммоларини ўрганувчи олимларнинг юқори баҳосига сазовор бўлди. С. С. Рўзиев Ўзбекистон Олимпия шон-шухрати музейи ва Марказий Осиё ўйинларини ташкил этишда, Ўзбекистон МОҚ раҳбарлиги остида Тошкентда олимпия спорт турлари бўйича мутахассислар учун халқаро семинарларни ўтказишда, спортчиларни ёзги ва қишки Олимпия ўйинлари ҳамда Осиё ўйинларига тайёрлашда, Тошкентда биринчи йирик халқаро форум — Осиё давлатлари МОҚлари бош қотибларининг кенгашини (апрель, 1999 й.) ўтказишда катта хизматлар қилди.

Ҳозирги кунда Собиржон Собитович Рўзиев турли халқаро спорт ташкилотларида муваффақиятли ишлаб келмоқда. У халқаро кино ва телевидение федерациялари аъзоси ҳамда Осиё Олимпия кенгаши қўмитасининг молиявий масалалар бўйича аъзоси сифатида олимпизм ғояларини ривожлантиришга ёрдам бермоқда. Ушбу ташкилотлар ва жаҳоннинг олимпия ташкилотлари форумлари ишидаги ўзининг иштирокини у

ўз фаолиятининг асосий мақсади — Ўзбекистонда жисмоний тарбияни ривожлантириш ҳамда мамлакатимизни халқаро спорт майдонларида муваффақият билан намоён қилишга бағишлайди.

XVIII. ЎЗБЕКИСТОН СПОРТЧИЛАРИНИНГ ОСИЁ ЎЙИНЛАРИДАГИ ИШТИРОКИ ТЎҒРИСИДА

Осиё қитъасида энг йирик ва оммавий мусобақалардан бири — бу Осиё ўйинлари бўлиб, Ўзбекистон Республикаси мустақил бўлгандан сўнг бу спорт ўйинларда фаол иштирок эта бошлади.

Ўзбекистон биринчи бор, 1994 йили Хиросимада бўлиб ўтган XII Осиё ўйинларида қатнашди. Бу мамлакатимиз спорт ҳаракати тарихида ўчмас из қолдирди. Ўзбекистон спортчилари, Осиё ўйинларида биринчи бор қатнашаётиб, 41 та медал (10 та олтин, 11 та кумуш, 20 та бронза) соҳиби бўлдилар, умумжамоа ҳисобида эса иштирок этган 32 та мамлакат ичида фахрли бешинчи ўринни эгалладилар. Таъкидлаш жоизки, Осиё ўйинлари тарихи 1949 йилда Деҳлида Осиё ўйинлари Федерациясининг (АГФ) ташкил қилинишидан бошланади. Уша пайтларда Афғонистон, Бирма, Ҳиндистон, Покистон ва Филиппин давлатлари федерация ташаббускорлари ва таъсисчилари бўлган бўлса, кечроқ бошқа мамлакатлар ҳам қўшилди ва уларнинг сони 20 тага етди. Ҳозирги пайтда федерацияга Осиё қитъасидан 44 давлат, жумладан, Марказий Осиё минтақасидан 5 та мустақил давлатлар (Ўзбекистон, Қозоғистон, Туркменистон, Қирғизистон, Тожикистон) кирган.

I Осиё ўйинлари 1951 йил мартда Деҳлида (Ҳиндистон) бўлиб ўтган. Уша даврдан бери 13 та ўйин ўтказилган. Осиё ўйинлари ҳам 4 йилда бир марта, Олимпия ўйинларидан 2 йил ўтгандан сўнг ўтказилди. Ўйинларда Осиё мамлакатларининг ҳаваскор спортчилари қатнашиши мумкин.

Ўйин дастури ва иштирокчилар сони мунтазам кенгайиб бормоқда. XII Осиё ўйинларида спортчилар 34 та спорт тури бўйича мусобақаларда қатнашди, иштирокчилар сони эса 7300 та спортчини ташкил этди. Ушбу ўйинларда 337 та медаллар комплекти учун кураш олиб борилди. XIII ўйинларда 44 та спорт тури

бўйича мусобақалар ўтказилди ва бунда 6 мингдан зиёд қитъанинг энг кучли спортчилари 379 та олтин, кумуш ва 478 та бронза медаллари учун кураш олиб бордилар.

Республикамиз спортчилари Бангкокда ўтказилган XIII Осиё ўйинларида 23 та спорт тури бўйича мусобақалашиб, 6 та олтин, 22 та кумуш, 12 та бронза, умумий ҳисобда 40 та медалларини қўлга киритдилар.

Бу натижалар қитъанинг 44 мамлакати орасида 10-ўринни эгаллашга имкон берди.

Осиё ўйинлари

Ўйинлар	Шаҳар	Давлат	Ўтказилган йили
I ўйинлар	Деҳли	Ҳиндистон	1951
II ўйинлар	Манила	Филиппин	1954
III ўйинлар	Токио	Япония	1958
IV ўйинлар	Жакарта	Индонезия	1962
V ўйинлар	Бангкок	Таиланд	1966
VI ўйинлар	Бангкок	Таиланд	1970
VII ўйинлар	Техрон	Эрон	1974
VIII ўйинлар	Бангкок	Таиланд	1978
IX ўйинлар	Деҳли	Ҳиндистон	1982
X ўйинлар	Сеул	Жанубий Корея	1986
XI ўйинлар	Бейжинг	Хитой	1990
XII ўйинлар	Хиросима	Япония	1994
XIII ўйинлар	Бангкок	Таиланд	1998

ХИХ. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИМПИА АКАДЕМИЯСИ

Халқаро олимпия академияси (ХОА) 1961 йилда ташкил қилинган. Бу олимпия ҳаракати ғоялари, жисмоний тарбия ҳамда спорт назарияси ва амалиётини ўрганиш ҳамда тарғиб қилиш бўйича ихтисослашган муассаса бўлиб, ХОҚ раҳбарлиги остида ҳаракат қилади ҳамда Греция (Юнонистон), МОҚ томонидан молиявий таъминланади. ХОА манзили — Олимпиядир. У жаҳон давлатларининг 74 та олимпия академияларини тан олган. Унинг фаолияти ХОҚнинг махсус комис-

сияси томонидан бошқариб борилади ва назорат қилинади.

ХОА ҳар йили ҳафталик сессиялар ташкил қилиб туради. Уларнинг дастуридан фалсафа ва спортнинг мафкуравий муаммолари, олимпия ҳаракати тарихи, спорт тренировкеси ва жисмоний тарбиянинг назарий ҳамда усулий масалалари бўйича маърузалар ҳамда семинарлар жой олган.

Ушбу сессияларга МОҚ етакчи олимлар, тренерлар, жисмоний тарбия ўқитувчилари, талабалар, аспирантлар, спортчиларни — умумий сони 4000 дан зиёд кишиларни юборади.

1987 йил 18 февралдан бошлаб собиқ Иттифоқ олимпия академияси, унинг раҳбарлигида эса Ўзбекистон олимпия академияси ташкил қилинган.

Ўзбекистон мустақилликни қўлга киритгандан сўнг 1993 йил 18 апрелда Ўзбекистон Республикаси Олимпия академияси ташкил этилди. ЎЗР Оа президенти проф. А. Қ. Ҳамроқулов ва унинг ижроия директори доц. Б. С. Раджапов таркибидаги делегация 1994 йилда Олимпияда бўлиб ўтган ХОАнинг сессиясида иштирок этди.

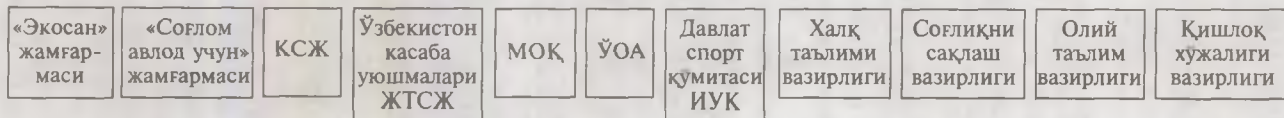
ЎЗР Оанинг 12 кишидан иборат ижроия қўмитаси таркибига етакчи олимлар, ўқитувчилар, тренерлар ва олимпия ҳаракати арбоблари киритилган.

ЎЗР Оа уставда айтилишича, ЎЗР МОҚ раҳбарлиги остида ҳаракат қиладиган кўнгилли жамоат ташкилоти ҳисобланади.

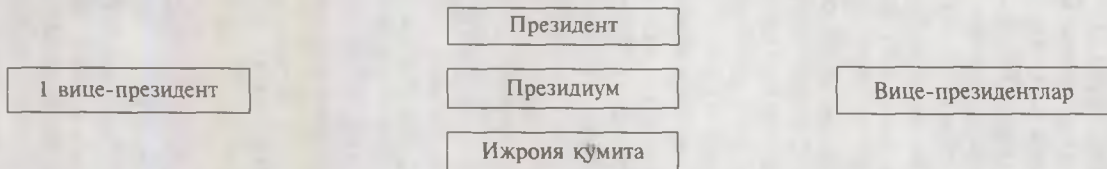
Ҳозирда Республика Олимпия академиясига Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия институти, физиология кафедраси мудири, профессор Абдуҳамид Қодирхонович Ҳамроқулов раҳбарлик қилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Оа мақсадлари олимпизм, олимпия ҳаракати ва Олимпия ўйинларининг инсонпарвар қадриятлари тамойиллари ва ғояларини ўрганиш, тарқатиш, оммалаштириш ҳамда кейинчалик ривожлантиришдан иборат. ЎЗР Оанинг долзарб вазифаси бўлиб мамлакатимиз аҳолиси олимпия таълимотининг ташкилий ва илмий-усулий асосларини яратиш, минтақавий Олимпия академиялари билан алоқалар ўрнатиш ҳисобланади.

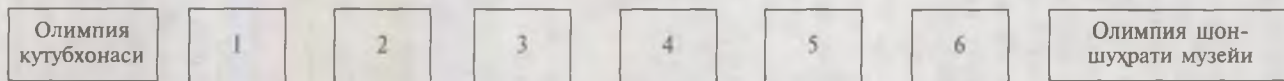
Ўзбекистон олимпия академиясининг (ЎОА) ташкилий тузилмаси

ЎОА СЕССИЯСИ

КОМИССИЯЛАР

ВИЛОЯТ ЁКИ МИНТАҚАВИЙ ЎОА

XX. ЎЗБЕКИСТОН ОЛИМПИА ШОН-ШУҲРАТИ МУЗЕЙИ

Олимпизм ва олимпия ҳаракатини тарғиб қилиш янада янги шаклларга эга бўлмоқда. Олимпия музейлари мана шундай ташкилий шакллардан бири ҳисобланади. Уларнинг биринчиси 1993 йил 23-июнда Х. А. Самаранч ташаббуси билан Лозаннада (ХОҚ штабиквартираси жойлашган ерда) ташкил қилинган. 1995 йилда бу музей жамоатчилик томонидан юксак даражада тан олинган: унга Европада йилнинг энг яхши музейи соврини топширилган.

Лозаннадаги Олимпия музейи олимпия ҳаракати тарихининг ажойиб ибодатхонаси ҳисобланади. Шу билан бирга у халқаро олимпия ҳаракати ўтмиши ва ҳозирги пайтини бирлаштирувчи самарали ахборот ҳамда тарғибот марказидир. Музейда турли ёшдаги ташриф буюрувчилар учун ажойиб шароитлар яратилган. Санъат, айниқса, бадиий кўргазмаларни ташкил қилишга катта эътибор берилади. Унда илмий-техника тараққиётининг энг охириги ютуқларидан оқилона фойдаланилади.

1996 йил 2 сентябрда Тошкентда Ўзбекистон олимпия шон-шуҳрати музейи очилди. Ушбу воқеанинг қанчалик катта аҳамиятга эга эканлиги яна шундан маълумки, мазкур музей очилишида Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов ва ўша пайтда Осиёда ягона ва ноёб бўлган олимпия музейининг очилиши маросимида иштирок этиш учун махсус етиб келган Х. А. Самаранч қатнашди. Маросимда спорт фахрийлари, Олимпия ўйинлари совриндорлари ва иштирокчилари, дипломатик корпус, халқаро ташкилотлар вакиллари, пойтахт жамоатчилиги ҳамда журналистлар иштирок этди.

Карнай ва сурнай наволари остида миллий либослардаги қизлар ўзбек ерининг ажойиб гулларини юксак меҳмонларга тақдим этдилар. Йиғилганлар олдида И. А. Каримов сўзга чиқди. У янги музей нафақат экспонатларни намойиш қилиш жойи, балки Ўзбекистонда спорт ҳаракатини ривожлантириш маркази бўлиши, ўсиб келаётган авлодни тарбиялашга катта ҳисса қўшиши лозимлигини таъкидлаб ўтди. («Правда Востока». 1996 й, 3 сентябрь), Сўнгра Ўзбекистон Республи-

каси Президенти И. А. Каримов Х. А. Самаранчга олимпия ҳаракатини ривожлантириш, давлатлараро ҳамкорлик, халқлар ўртасидаги тинчлик, дўстлик ва ўзаро муносабатларни мустаҳкамлаш ҳамда Ўзбекистон спортини қўллаб-қувватлашдаги хизматлари учун Ўзбекистон ҳукуматининг юксак мукофоти — «Буюк хизматлари учун» орденини топширди.

ХОҚ президенти жавоб нутқида бу юксак мукофотни халқаро олимпия кўмитасининг ер юзида тинчликни мустаҳкамлаш, спортни ривожлантириш ишига қўшган ҳиссасини тан олиш сифатида қабул қилаётганлигини таъкидлаб ўтди. «Президент И. А. Каримов, — таъкидлади у, спортнинг жамият ҳаётидаги ўрнига катта эътибор қаратади. Шунинг учун ҳам сизнинг давлатингизда спорт тез суръатда ривожланмоқда. Мен ишонаманки, музей ўзбекистонлик спортчилар турли жаҳон мусобақаларида қўлга киритадиган медаллар билан тўлдириб борилади». («Правда Востока». 1996 й., 3 сентябр).

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов ва ХОҚ президенти Х. А. Самаранч янги музейга кириш олдида лентани қирқдилар. Экспонатларни кўздан кечириш давомида Х. А. Самаранч шундай фикр билдирдики, ушбу музей Лозаннадаги Олимпия шон-шўхрати музейидан қолишадиган жойи йўқ. Ҳақиқатдан ҳам, бу ерда қимматбаҳо экспонатлар куп бўлиб, улар нафақат Ўзбекистон, балки халқаро олимпия ҳаракати, миллий спорт турлари тарихи ҳамда Ўзбекистон спорти анъаналари тўғрисида ҳикоя қилади. У музейга қимматбаҳо экспонатлар совға қилди.

Музейнинг қимматбаҳо экспонатлари — бу Президент И. А. Каримов совға қилган халқаро спортни ривожлантиришга қўшган ҳиссаси учун тақдирланган мукофотлари: ХОҚнинг Олтин Олимпия ордени, Осиё Олимпия кенгашининг Олтин Олимпия ордени, Халқаро ҳаваскорлар кураш федерациясининг «Олтин маржони». Улар музейда марказий ўринни эгаллади.

Музейда Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спорт тарихига оид ҳужжатлар фондиди яратиш бўйича ҳар томонлама иш олиб борилади. Бу ерда давлатимизнинг спорти ва олимпия ҳаракати тарихи тўғрисида ҳикоя қилувчи материаллар тўпланadi ҳамда кўргазмага қўйилади. Мамлакатимиз олимлари ўзбек спорти тарихига

оид материалларни йиғиш ва таҳлилий кўриб чиқиш борасида йирик ҳажмда ишларни бажардилар. Ўзбекистоннинг таниқли ва буюк спортчилари олимпия масканига ўзларининг спорт мукофотлари, фотосуратлари, газеталардан олинган ҳужжатлар, ёрлиқлар, дипломлар, спорт нишонлари, вимпеллар ва бошқа жисмоний тарбия ҳаракати тарихига оид материалларни топширдилар.

Материалларнинг кенг ва турли экспозицияси, бинонинг ўзига хос бетакрор архитектураси, музейнинг ўзбек услубида бажарилган ички қисми хорижий меҳмонларда катта таассурот қолдирмоқда. Бу ҳақда халқаро спорт ташкилотлари вакиллари музейда Ўзбекистон давлат спорт қўмитаси, МОҚ раҳбарияти, етакчи спортчилар ва мутахассислар билан бўлган учрашувларда ўз нутқларида таъкидлаб ўтадилар.

1997 йилда музейга ташриф буюрган меҳмонлар рўйхати:

2 мартда Ўзбекистон ва Россия спорт арбоблари учрашуви бўлиб ўтди. ЦСКА ва МХСК жамоалари вакиллари эсдалик совғаларини бир-бирларига топширдилар, музейга эса ЦСКА кубоги ва вимпели берилди. Спортчиларни Ўзбекистон Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, спорт клублари раҳбарлари табрикладилар. Улар бундай учрашувлар футболни янада ривожлантиришга ёрдам беришини таъкидладилар.

22 мартда Япония дзюдочилари вакиллари (ёшлар ва ўсмирлар терма жамоа аъзолари) музей экспозицияси билан танишдилар. Миллий кураш тури, А. Григоряннинг профессионаллар ўртасида бокс бўйича 3 карра жаҳон чемпиони унвони учун олиб борган ғалабали беллашуви видеоёзуви япониялик спортчиларда катта қизиқиш уйғотади.

3 апрелда «Пахтакор» футбол жамоаси ўйинчилари ва тренерлари музей меҳмони бўлдилар.

21 апрелда таэквондо бўйича таниқли мутахассис жаноб Джун Ри (АҚШ) билан учрашув ўтказилди. Уни Давлат спорт қўмитаси ҳамда МОҚ вакиллари қизгин табрикладилар. Жаноб Ри юқори малакали спортчилар тренировкаси ва тайёргарлиги усули тўғрисида гапириб берди. Шу масала бўйича матбуот анжумани ўтказилди. Унда Давлат спорт қўмитаси раиси ўринбосари Ш. Т. Тўлаганов, ЎзДЖТИ спорт кураши кафедраси

мудири Ф. А. Керимов ҳамда спорт шарҳловчилари, спортчилар, ЎзДЖТИ талабалари жаноб Рининг ўқитиш тўғрисидаги видеофильми билан танишдилар.

30 апрелда музей экспозицияси ва унинг иши билан футбол ҳаракати ташкилотчилари ва маъмурлари учун ташкил этилган халқаро Марказий Осиё семинари қатнашчилари танишиб чиқди. Семинарда Осиёнинг ФИФА бўлими президенти Дито Питер Вилоппан (Малайзия), ФИФА нинг маъсул вакили Йорг Ненфер, Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, Давлат спорт қўмитаси раиси уринбосари Ш. Т. Тўлаганов, футбол клублари раҳбарлари ҳамда тренерлар (Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркменистон, Ўзбекистон) иштирок этдилар. Давлат спорт қўмитаси номидан меҳмонларга эсдалик совғалари ва вимпеллар топширилди. ФИФАнинг Осиё бўлими президенти жаноб Дато Питер Вилоппан музей ҳамда унинг экспозициясига юқори баҳо берди.

15 майда мамлакатимиз Президенти И. А. Каримовга Осиё спорти ва Олимпия ҳаракатини ривожлантиришдаги хизматлари учун Осиё Олимпия Кенгашининг Олтин орденини топшириш учун келган Осиё Олимпия Кенгаши президенти Қувайт шайхи Аҳмад ас-Сабаҳни кутиб олди. Юқори мартабали меҳмонни Ўзбекистон МОҚ президенти С. С. Рузиев табриклади.

Жаноб Аҳмад ас-Сабаҳ билан учрашувда МОҚ вице-президенти Л. Павлова, МОҚ бош коғиби И. Барабан, бўлим бошлиғи А. Бурхонов, телевидение, газета ва радио шарҳловчилари қатнашдилар.

23 майда Осиё минтақасидаги ФИНАга ёрдам кўрсатиш мақсадида ўтказилган синхрон сузиш бўйича ҳакамларнинг халқаро семинари қатнашчилари музей экспозицияси билан танишдилар. Улар орасида ФИНА сув спорт турлари халқаро федерацияси президенти жаноб Штефи Хаберли, Европа синхрон сузиш бўйича техник қўмита раиси Систо Салера, Индонезия, Россия, Малайзия, Марказий Осиё давлатлари мутахассислари бор эди.

3 июнда ХОК вакили О. Воронцов ва Испаниядан келган спорт иншоотлари бўйича мутахассислар музей иши ҳамда унинг экспозицияси билан танишди. Меҳмонлар музей материалларига ва унинг архитектурасига юқори баҳо бердилар.

4 июнда Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, Япониянинг миллий кураш — сумо вакилларини музейда кутиб олди. Оммавий ахборот воситалари ва спорт жамоатчилиги вакиллари билан матбуот анжумани ўтказилди. Япония курашчилари билан бўлган учрашувда Давлат спорт қўмитаси раиси ўринбосари Ш. Т. Тўлаганов, кураш федерацияси раҳбарлари, етакчи мутахассислар, тренерлар ва спортчилар қатнашди.

18 июнда Ўзбекистонда Франциянинг Фавқуллода ва Мухтор элчиси Жан Клод Ришар, элчихона хизматчилари музей меҳмони бўлдилар. Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, Ўзбекистон Олимпия шон-шўхрати музейининг ташкил қилиниши тарихи, Президент И. А. Каримовнинг Ўзбекистонда спорт ва олимпия ҳаракатини ривожлантиришдаги ташаббуслари тўғрисида гапириб берди. Спорт соҳасида ўзбек-француз алоқалари масалаларига оид фикрлар алмашилди.

25 июнда Индонезия бокс федерацияси раҳбарлари, унинг президенти Пауль Тоддинг, бош котиби Дидит Судieto билан учрашув ўтказилди. Ўзбекистон Давлат спорт қўмитаси раиси ўринбосари Ш. Т. Тўлаганов, бокс федерацияси вице-президенти В. Ш. Шин префессионаллар ўртасида кўп карра жаҳон чемпиони А. Григорян, республика мутахассислари ва спортчилари қатнашди. Фикрлар алмашилди, миллий федерациялар ўртасида ҳамкорлик қилиш, Ўзбекистон боксчиларининг Индонезия президенти кубоги мусобақаларида иштирок этиши тўғрисида суҳбатлар бўлиб ўтди.

31 июлда Хитой спорти вакиллари билан учрашув ўтказилди. Меҳмонларни Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов табриклаб, шуни таъкидладикки, Хитой дунёдаги энг йирик спорт давлатларидан бири бўлиб, Хитой ва Ўзбекистон — иккита Осиё мамлакатлари ўзларининг спорт алоқаларини мустаҳкамлаши ҳамда ривожлантириши лозим. Меҳмонларга Давлат спорт қўмитаси номидан эсдалик совғалари топширилди. Жавоб нутқи билан Давлат спорт қўмитаси раиси ўринбосари, ХХР СУАР МОҚ президенти ўринбосари Чанг Ван Жоу сўзга чиқиб, Президент И. А. Каримовнинг Ўзбекистонда спортни ривожлантиришдаги улкан хизматлари, унинг Олимпия шон-шўхрати музейини ташкил қилишдаги аҳамиятини алоҳида таъкидлаб ўтди. Музей меҳмонларда катта таассурот қолдирди.

16 октябрда музей иши, унинг экспозицияси, кенг қамровли видеоматериаллар, жумладан спорт турларига оид илмий материаллар билан Ўзбекистон Давлат спорт қўмитаси меҳмони, шарҳловчи ва журналист Акиро Одашима (Япония) танишиб чиқди. Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов япон журналистининг кўп сонли саволларига жавоб қайтарди.

6 ноябрда музей иши ва унинг экспозицияси билан Монголия МОҚ вице-президенти, Осиё МОҚ кенгаши аъзоси С. Жамтс, Монголия бейсбол федерацияси президенти Р. Халиун, Осиё бейсбол федерацияси бош қотиби Ю. Маеда (Япония) танишиб чиқди. Меҳмонларга Ўзбекистон МОҚ вице-президенти Л. Павлова ҳамроҳлик қилди.

25 ноябрда Испаниянинг Фавқулодда ва Мухтор элчиси жаноб Шэш Гри музейга ташриф буюрди. У экспозиция ва материаллар билан танишиб чиқиб, фахрий ташриф буюрувчилар китобига ўз дил сўзларини ёзиб қолдирди. Ўзбекистон Республикаси Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов билан Ўзбекистон ва Испания ўртасида спорт соҳасида ҳамкорлик қилиш масалалари бўйича стол атрофида суҳбат уюштирилди.

27 ноябрда Ўзбекистонда Мисрнинг Фавқулодда ва Мухтор элчиси доктор Маҳмуд Шауки музей меҳмони бўлди. Жаноб элчи экспозицияни кўриб чиқиб, Осиё қитъасида ягона бўлган музейга юқори баҳо берди. Миср элчиси ва Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов ўртасида иккита давлатларнинг спорт ташкилотлари ўртасида янада яқин алоқаларни ўрнатиш жиҳатларини муҳокама қилиш бўйича суҳбат бўлиб ўтди.

4 декабрда Ўзбекистонда Покистоннинг Фавқулодда ва Мухтор элчиси жаноб Шере Рашид ҳамда унинг ҳамроҳлари музейга ташриф буюрдилар. Жаноб элчи давлат ташкилотлари ва айниқса, Президент И. А. Каримов томонидан спортни ривожлантиришга қаратилган катта эътиборни таъкидлаган ҳолда фахрий ташриф буюрувчилар китобида ўз ёзувини қолдирди.

12 декабрда Япония спортни ривожлантириш бўйича Давлат агентлиги раҳбари жаноб Н. Ямазаки ва Ўзбекистон Давлат спорт қўмитаси раиси уринбосари Ш. Т. Тулаганов, профессор Т. Т. Юнусов, Н. В. Еремчуклар музейга ташриф буюрди. Япониялик меҳмон мамлакатимизда олимпия голяларининг ривожланиши тўғриси-

даги экспозиция ва материаллар билан танишди, Ўзбекистон спортчиларининг мустақиллик йилларида эришган ютуқларига юқори баҳо берди.

Музейнинг бутун фаолияти олимпизм ғояларини тарғиб қилишга қаратилган. Бу масалалар музей ходимлари томонидан тайёрланган бир қатор ишларда ўз аксини топган: «Ўзбекистонда олимпизм ғоялари ва олимпия ўйинларини тарғиб қилишда Олимпия шон-шуҳрати музейининг аҳамияти» мақоласи (А. Акрамов, Ш. Баратбаев, Н. Долганова, Д. Сафязова) (III Республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами); «Олимпия шон-шуҳрати музейи экспозициясида миллий ўйинларни акс эттирилиши» (А. Акрамов) (IV Республика илмий-амалий конференция материаллари тўплами), «От миллий ўйинлари ва мусобақалари» китоби (Р. Абдумаликов), «Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спорт тарихи («Олимпия шон-шуҳрати музейи материаллари асосида»)» ўқув қўлланмаси (А. Акрамов), «Маърузачилар ва экскурсия олиб боровчилар учун Олимпия шон-шуҳрати музейи экспозициялари бўйича услубий қўлланма» (А. Акрамов, Д. Сафязова), «Ўзбекистонда қадимги ва ҳозирги пайтда спорт услубий қўлланмаси (А. Акрамов).

Экспозиция ва музей фондини рўйхатга олиш бўйича амалга оширилган катта иш якунланган бўлиб, экспонатлар сони ўн мингдан зиёддир.

Бугунги кунда музейга ташриф буюрувчилар янги материаллардан ташкил этилган экспозиция билан танишишлари мумкин. Бу Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг спорт ва олимпия ҳаракатини ривожлантиришга қўшган ҳиссасига бағишланган. Айнан шундай ҳиссаси учун халқаро спорт ташкилоти мукофотларига сазовор бўлган, профессионал бокс бўйича 14 карра жаҳон чемпиони Артур Григорянга бағишланган экспозиция: чемпионлик олтин камари, лавр гулчамбари, 1996 йилнинг энг яхши спортчиси кубоги; Ўзбекистонда шоҳмотнинг ривожланиши тўғрисидаги бўлимдир.

Амалдаги экспозициялар мунтазам янги экспонатлар билан тўлдириб борилади. «Матонат» клуби спортчилари томонидан музейга совға қилинган ногирон спортчилар ўртасида футбол бўйича жаҳон чемпиона-

ти кубоги, фристайл бўйича жаҳон кубоги мусобақаларида расмий ҳомий — «Грундик» фирмасининг Л. Черязовага топширган эсдалик медали, миллий ўйинлар ва шохмотнинг ривожланиши тўғрисидаги материаллар музейдан ўрин олган.

Музей фонди спорт гимнастикаси бўйича III Осиё чемпионати кубоги, таэквондо бўйича халқаро турнирдаги II ўрин учун кубок, «Матонат» клуби спортчиларининг халқаро учрашувлари тўғрисидаги материаллар ва шу учрашувларда қўлга киритилган кубоклари, Тошкент шаҳар югуриш ҳаваскорларининг «Кентавр» клуби фаолияти тўғрисидаги материаллар билан бойиди.

Музейнинг китоб ва журналлар фонди анча тўлдирилди. Мутахассислар Олимпия ўйинлари тарихи, уларнинг турли мамлакатларда ташкил қилиниши, турли спорт турлари бўйича тренировкаларини ўтказиш хусусиятлари, замонавий спорт иншоотларини бунёд этиш янгиликлари тўғрисида янги материаллар билан танишишлари мумкин.

Музей видеокассетасида профессионал бокс бўйича кўп қарра жаҳон чемпиони А. Григоряннинг ғалаба беллашувлари, Бангкокдаги Осиё ўйинлари, Лиллехаммердаги Олимпиада иштирокчилари — фигурали учиш бўйича спортчиларимиз А. Стериату ва В. Разгуляев, Фориш миллий ўйинларининг ўтказилиши тўғрисидаги янги материаллар мавжуд.

Музей муҳим спорт тадбирларини ўтказиш жойига айланган. 1997 йилда музей томонидан амалга оширилган тадбирларни келтириб ўтамиз:

13 январда Ватан ҳимоячилари куни муносабати билан армиячи спортчилар билан учрашув ўтказилди. Уларни Ўзбекистон Республикасида Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, Мудофаа вазири Р. Аҳмедов қизғин табриклади. Ўрнак бўлган спортчиларга эсдалик совғалари топширилди.

13 январда ўзбек шохмотчилари қўлга киритган шаҳар терма жамоалари ўртасида шохмот бўйича Осиё кубогини музей фондига тантанали топшириш маросими бўлиб ўтди. Шохмот федерацияси раиси жамоа аъзолари номидан вакил бўлди.

7 январда Жиззах шаҳар олий ўқув юртлари талабалари ва ўқувчилари экспозицияларни томоша қилди-

лар ҳамда Ўзбекистон Республикаси Давлат спорт қўмитаси раиси билан учрашдилар. Раис Ўзбекистон жисмоний тарбия ва спортнинг ривожланиши тўғрисида меҳмонларга гапириб берди. Вилоят ҳокими муовини С. Тўйчиева Давлат спорт қўмитаси ва музейга миннатдорчилик билдирди. Ушбу учрашув қатнашчиларига Давлат спорт қўмитасининг эсдалик кўкрак нишонлари тақдим этилди.

21 январда АҚШда бўлиб ўтган кимошди савдосида «Агро плюс», «Ҳаво йўллари», «Ўзбек олтин» фирмалари ёрдамида МОҚ томонидан сотиб олинган янги экспонатларни музейга топшириш маросими бўлиб ўтди. Ўзбекистон Бош вазири ўринбосари А. А. Азизхўжаев, МОҚ вакили О. Воронцов сўзга чиқиб, спортчиларни олимпизм ғояларини амалда рўёбга чиқаришга ундади ва Олимпия шон-шўхрати музейининг фаолиятига катта баҳо берди. Маросимда Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов ва қўмита мутахассислари, Ўзбекистон МОҚ вакиллари Л. Павлова, И. П. Барабан, спортчилар, тренерлар, спорт шарҳловчилар ҳамда журналистлар иштирок этди.

22 январда музей экспозицияси билан Республика Президент академияси тингловчилари танишди. Уларга Ўзбекистонда олимпия ҳаракати, Олимпия ўйинлари, спортнинг ривожланиши тўғрисида маъруза ўқиб эшиттирилди.

3 февралда ИИВ мактаби курсантлари музей фаолияти билан танишдилар.

19 февралда футболни янада ривожлантириш масалаларига бағишланган спорт жамиятлари, спорт мактаблари, футбол клублари раҳбарларининг кенгаши бўлиб ўтди. Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов футболни ривожлантиришнинг миллий стратегиясини ишлаб чиқиш, клубларда футбол бўйича профессионал жамоаларни ташкил этиш муҳим эканлигини таъкидлаб ўтди. Фарғона, Қашқадарё, Навоий вилоятларининг футбол клублари ҳамда спорт мактаблари вакиллари, шунингдек, профессор Т. С. Усмонхўжаев ўзларининг нутқларида иқтидорли ёшлар орасидан спортга саралаш муаммосига алоҳида тўхталиб ўтдилар. Шу сабабли Б. М. Махситовнинг футбол бўйича вилоят, футбол клублари биринчиликларини ўтказиш тўғрисидаги таклифи маъқулланди.

21 февралда Ўзбекистон гимнастика федерациясининг спорт акробатикаси бўйича III Осиё чемпионати кубогини музейга топшириш маросими бўлиб ўтди. Спортчиларни Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов табриклади.

27 февралда Эрон, Туркия, Хитойда бўлиб ўтган халқаро мусобақаларда Ўзбекистон курашчилари қўлга киритган кубоклар ва совринларни музейга совға қилиш маросими тантанали равишда ўтказилди. Давлат спорт қўмитаси, МОҚ, кураш федерацияси вакиллари, спортчилар Киевдаги халқаро турнир ғолиблари ва совриндорлари — Р. Хинчагов (1 ўрин), Р. Исмаилов (2 ўрин), Р. Захартдинов, А. Рўзиевларни (5 ўрин) қизғин табрикладилар.

Кураш федерациясининг Бош котиби К. Аблаев, эркин кураш бўйича терма жамоа Бош тренери М. Рўзиев музейга эсдалик совғалари ва вимпелларни топширдилар. Курашчилар номидан Р. Хинчагов нутқ сўзлади.

28 февралда Ўзбекистон ватерполчилари терма жамоаси музей меҳмони бўлди. Улар экспозиция билан танишдилар, сув полоси бўйича турнирни томоша қилдилар, музей видеомониторлари ёрдамида ўйин ҳамда тренировка жараёнини таҳлил қилиш орқали машғулот ўтказдилар.

18 мартда ИИВ ходимлари музейга ташриф буюрди. Улар ҳам миллий спорт турлари, Ўзбекистон жамоасининг Атлантада бўлиб ўтган Олимпия ўйинларидаги иштироки тўғрисидаги видеоматериалларни томоша қилдилар.

25 мартда Б. С. Митрофанов номидаги спорт соғломлаштириш мажмуасининг очилишига бағишлаб музей кўчма кўرғазма ташкил қилди. Музей ходимлари спортчиларимизнинг халқаро спорт майдонларидаги ютуқлари, Атлантадаги Олимпия ўйинларидаги иштироки, музейнинг Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов ва МОҚ президенти Х. А. Самаранч томонидан тантанали очилиши тўғрисида гувоҳлик берувчи экспонатлар, шунингдек, кубоклар, совринлар, эсдалик медаллари, вимпелларни кўрғазмага қўйдилар. Бу очилиш маросими қатнашчилари — спортчилар, тренерлар, сув спорти турлари фахрийлари, БЎСМ ўқувчилари, бадий жамоалар аъзоларига Олимпия

шон-шуҳрати музейи билан яқиндан танишишга ёрдам берди. Мажмуанинг очилишида Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг биринчи ўринбосари И. Жўрабеков, Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, Тошкент шаҳар ҳокими К. Н. Тулаганов, Ўзбекистон касаба уюшмалари федерацияси, оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирок этдилар.

29 мартда болалар ва ўсмирлар футболни янада ривожлантириш масалаларига бағишланган семинар-кенгаш ўз ишига яқун ясади. Унда вилоят спорт қўмиталари, БЎСМ тренерлари, Халқ таълимининг касаба уюшмалари КСЖ раҳбарлари иштирок этди. Уларни МОҚ президенти С. С. Рўзиев табриклади. У ўз нутқида ўсиб келаётган ёш ўзбек футболчилари билан ишлаш сифатини ошириш учун ушбу бўлиб ўтган семинар-кенгашнинг аҳамияти катта эканлигини таъкидлади.

Болалар ва ўсмирлар футболни бўйича кўзга кўринган мутахассисларга Давлат спорт қўмитаси ҳамда МОҚ номидан эсдалик совғалари ва фахрий ёрлиқлар топширилди.

29 мартда иқтидорли болаларнинг Республика слёти қатнашчилари музей экспозицияси билан танишдилар. Ўзбекистоннинг ҳамма вилоятлари ва Қорақалпоғистон вакиллари Олимпия ўйинлари ҳамда мамлакатимизда олимпия ғояларининг ривожланиши туғрисидаги маърузани тингладилар. Полиэкранда уларга Ўзбекистон спортчиларининг ғалабали учрашувлари ва беллашувлари намойиш қилинди.

31 мартда ўзбек спорти фахрийси, енгил атлетика бўйича рекорд ўрнатган спортчи М. Д. Топорованинг таваллудига 85 йил тўлиши муносабати билан ушбу қутлуғ санани нишонлаш маросими ўтказилди. Юбиллярни Давлат спорт қўмитаси раиси ўринбосари Ш. Т. Тулаганов, енгил атлетика федерацияси, спорт жамоатчилиги вакиллари қизгин табрикладилар. Сўзга чиққанлар М. Д. Топорованинг жисмоний тарбия ва спорт соҳасига қўшган катта ҳиссасини алоҳида таъкидлаб, унга эсдалик совғаларини топширдилар.

4 апрелда «Байнал-Минал» жамоасининг футбол бўйича ногирон спортчилар ўртасида халқаро турнирда қўлга киритган мукофотларини музейга тантанали топшириш маросими бўлиб ўтди. Жамоа аъзолари, тре-

нерларни Ўзбекистон МОҚ президенти С. С. Рузиев табриклар, уларга дипломлар ва эсдалик совғаларини топширди. «Байнал-Милал» клуби президенти И. Крицкий икки карра жаҳон чемпиони ҳамда Россия чемпионати совриндори бўлган жамоа номидан катта ва мини футбол бўйича қўлга киритилган спорт мукофотлари, расмларни музейга топширди.

26 апрелда жисмоний тарбиячилар кунига бағишлаб соғломлаштирувчи югуриш бўйича кросс мусобақалари ўтказилди. Унда федерациялар ва спорт жамиятлари вакиллари ҳамда БЎСМ тренерлари, олий ўқув юртлари талабалари, спорт фахрийлари ва югуриш ихлосмандлари иштирок этдилар. Уларни Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов табриклар, 1996 йилнинг энг яхши спортчилари ҳамда уларнинг мураббийларига эсдалик совғаларини топширди. МОҚ вице-президенти Л. Павлова ватанимиз спорти фахрийларига қимматбаҳо совғалар топширди.

17—18 июнда Улугбек республика жамғармаси вакиллари ва иқтидорли ёшлар семинар қатнашчилари музей иши, экспозицияси ҳамда видеоматериаллари билан танишдилар. Улар орасида Бишкек шаҳар Республика болалар ва ўсмирларни ривожлантириш маркази вакиллари иштирок этди.

30 июнда Андижон вилояти олий ўқув юртлари талабалари, коллежлар ва мактаб ўқувчилари музей меҳмони бўлди.

Уларга Ўзбекистонда спортнинг ривожланиши ҳамда бу соҳадаги ютуқлар, олимпия ҳаракати ва Олимпия ўйинлари тарихи тўғрисида маъруза ўқиб эшиттирилди.

30 июнда Ўзбекистон ўқ отиш федерациясининг ҳисобот-сайлов конференцияси ўтказилди. Федерация бош котиби А. Солиевнинг бажарилган ишлар тўғрисидаги ҳисоботи эшитилди. Ўзбекистон Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов; стенда ўқ отиш бўйича катта тренер А. Лустин сўзга чиқдилар. Федерация раҳбариятига сайловлар ўтказилди. Р. Х. Ҳайдаров унинг президенти, Р. Ибрагимов вице-президенти этиб сайланди.

1 июлда Осиё Олимпия қўмитаси президенти Кувайт шайхи Аҳмад ас-Сабаҳ томонидан Осиё Олимпия кенгаши қарори билан Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовга топширилган Олтин Олимпия

орденини музейга туҳфа этиш маросими тантанали равишда ўтказилди. Ўзбекистон Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов кириш нутқи билан сўзга чиқди. Бош вазир ўринбосари А. А. Азизхўжаев, Президент И. А. Каримовнинг Осиё қитъасида жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш ишига қўшаётган улкан ҳиссасини таъкидлаб ўтди ва Осиё Олимпия ҳаракати тарихида биринчи бор Давлат раҳбари ушбу мукофот билан тақдирланганлигида алоҳида тўхталди. Сўзга чиққанлар: ЎзДЖТИ ректори А. Қ. Ҳамроқулов, Ўзбекистон бокс федерацияси вице-президенти В. Н. Шин, бокс бўйича кўп карра жаҳон чемпиони А. Григорьянлар ўзбек спортчилари бундан кейин ҳам юқори ўринларни эгаллашда ўзларининг бутун кучларини сафарбар этишларига ишонч билдирдилар.

8 августда Республика қишки спорт турлари мактабининг фигурачилар жамоасини чет элга стажировкага жўнатиш маросими ўтказилди. Г. Д. Жоржолодзе мактаб ва «Кока-кола» фирмасининг келгусидаги ҳамкорлиги, спортчиларнинг қатор мусобақалар ҳамда турнирларга тайёргарлиги тўғрисида гапириб берди. «Кока-кола» вакиллари спортчилар ва тренерларга спорт инвентари ҳамда кийимларини совға қилдилар.

20 августда каратэ бўйича жаҳон чемпионати ғолиблари ва совриндорларига, шунингдек, огир атлетика бўйича тренерларга Давлат спорт қўмитасининг дипломлари ҳамда мукофотларини топшириш маросими ўтказилди.

Ўзбекистон Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов Ўзбекистон спорти байрогини юқорига кўтариб, ажойиб натижаларга эришганликлари учун спортчиларга миннатдорчилик билдирди. Таэквандо федерацияси президенти Б. Халилов музейга кубок совға қилди. Мукофотланганлар номидан тренер А. П. Ким сўзга чиқди.

29 августда Ўзбекистон мустақиллигининг 6 йиллиги нишонланиши арафасида «Хантенгри» ва «Ғалаба» чўққиларини забт этган алпинистларимизни тақдирлаш маросими бўлиб ўтди. Уларни Ўзбекистон МОҚ президенти С. С. Рўзиев, Президент девони маъсул ходими, алпинизм федерацияси президенти М. С. Аҳматов, Давлат спорт қўмитаси раиси ўринбосари Ш. Т. Тўлагановлар қизгин табрикладилар. Алпинистларнинг

келгусидаги режалари тўғрисида жамоат сардори О. Григорьев гапириб берди. Уларга Ўзбекистон МОҚнинг қимматбаҳо совғалари топширилди.

Шу куни алпинистлар жамоасининг 1998—2001 йиллар учун мўлжалланган «етти чўққи» лойиҳаси бўйича матбуот конференцияси ўтказилди. Лойиҳа муаллифи Ю. Беловецкий Ўзбекистон спортчилари олдида турган вазифалар ва муаммолар ҳамда бошқа давлатларнинг шунга ўхшаш лойиҳалари тўғрисида гапириб берди. Телевидение, радио ва нашриёт органлари муҳбирлари саволларига Ўзбекистон терма жамоаси бош тренери А. В. Шабанов, экспедиция раҳбари Н. Захаров (Россия), жамоа сардори О. Григорьев, лойиҳа раҳбари ва муаллифи Ю. Беловецкийлар жавоб бердилар.

4 сентябрда Ўзбекистон мустақиллигининг 6 йиллиги нишонланиши сабабли спорт фахрийлари ва ташкилотчилари билан учрашув ўтказилди. Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов уларга сермахсул меҳнатлари учун катта миннатдорчилик билдирди, боксчиларимизнинг жаҳон чемпионатида (Малайзия) қўлга киритган ютуқлари, кураш бўйича жаҳон чемпионатидаги (Красноярск) ғалабалари тўғрисида ахборот берди. Спортчиларга соғлиқ-саломатлик, бахт тилаб, Давлат спорт қўмитаси номидан фахрий ёрликлар ҳамда эсдалик совғалари топширди. Фахрийлар номидан А. Ф. Гаврилов сўзга чиқди.

10 сентябрда Красноярскда бўлиб ўтган кураш бўйича жаҳон чемпионатида ғалабага эришган спортчиларни ҳамда Францияда ўтказилган фахрийлар ўртасидаги чемпионат ғолибларининг табриклаш маросими бўлиб ўтди.

Кураш ассоциацияси ташаббусига кўра спортчиларга дипломлар ва совғалар топширилди. Чемпионат ғолиблари ҳамда совриндорларини Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, Кураш федерацияси президенти С. Абдувалиев, Кураш ассоциацияси президенти А. Рўзиевлар табрикладилар.

30 сентябрда тренерлар ва мураббийлар, спорт захираси тарбиячилари музей меҳмони бўлдилар. Ўқитувчилар ва мураббийлар куни муносабати билан байрам дастурхони ёзилди. Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, ЎзДЖТИ ректори А. Қ. Ҳамроқуловлар табрик сўзи билан қатнашдилар.

3 октябрда Президент И. А. Каримов Фармони билан Ватан олдидаги хизмати учун таъсис этилган «Ўзбекистон ифтихори» нишони билан тақдирлаш маросими ўтказилди. Биринчи нишон 18 ёшли халқаро грессмейстер Рустам Қосимжоновга топширилди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат маслаҳатчиси Т. А. Алимов тўпланганларни Президент И. А. Каримов Фармони билан таништирди. Тақдирлаш маросимида Бош вазир ўринбосари А. А. Азизхўжаев, Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, МОҚ президенти С. С. Рўзиев, Вазирлар Маҳкамасининг масъул ходимлари, спорт жамоатчилиги ҳамда оммавий ахборот воситалари вакиллари қатнашди. Р. Қосимжоновга компьютер топширилди.

6 октябрда I Тошкент шаҳар аёллар спартакиадаси қатнашчилари ва ташкилотчилари билан учрашув ўтказилди. Уларни Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, Тошкент шаҳар ҳокими ўринбосари Ф. Абдуллаева, Ўзбекистон аёллар қўмитаси ҳамда шаҳар жамоат ташкилотлар вакиллари табриклади. Таниқли спортчилар, ҳозирги кунда спорт фахрийлари бўлган Р. Салимова ва В. Дуюноваларни табриклаш маросими бўлиб ўтди.

10 октябрда ёш рассомлар — 1996 йилда музейда ўтказилган «Спорт — болалар нигоҳида» мавзусидаги кўргазма совриндорлари ва лауреатлари музей меҳмони бўлди. Уларнинг ишлари МОҚ томонидан ташкил қилинган халқаро болалар танловида иштирок этиш учун юборилган бўлиб, бу танловда рассомларимиз бир қатор совринли ўринларни эгалладилар. Ўзбекистон МОҚ кўргазма иштирокчиларига эсдалик совғаларни топширди.

14 октябрда музей ёш кашфиётчилар Республика фестивали қатнашчиларини қабул қилди. Ўзбекистоннинг барча вилоятларидан келган вакиллар музей экспозицияси, унинг техник жиҳозлари, Олимпия ўйинлари, олимпия ҳаракати тарихи тўғрисида ҳикоя қилувчи видео ва аудиоматериаллар билан танишдилар.

28 октябрда музейда катта байрам ўтказилди, ўзбек спортчиси, бокс бўйича жаҳон чемпиони (90 кг. гача), Будапештда ўтказилган жаҳон чемпионатининг олтин медал соҳиби Р. Чагаевни тақдирлаш маросими бўлиб

Ўтди. Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари А. А. Азизхўжаев ҳамма иштирокчиларни бундай улкан ғалаба билан табриклади. Давлат маслаҳатчиси Т. А. Алимов, Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг Р. Чагаевни «Ўзбекистон ифтихори» фахрий нишони билан тақдирлаш тўғрисидаги Фармони билан таништирди. Р. Азимов (ЎЗРТИФМБ) жаҳон чемпиониغا «Нексия» автомашинасининг калитини топширди. А. А. Азизхўжаев шуни таъкидлаб ўтдики, Президент И. А. Каримов Фармонига мувофиқ (12.04.94. йил) Жаҳон ва Олимпия ўйинлари чемпиониغا 10 минг АҚШ доллари миқдорига Давлат мукофоти берилди. Р. Чагаев шундай мукофот билан тақдирланди; Т. А. Алимов профессионаллар ўртасида кўп карра Жаҳон чемпиони А. Григорянни «Ўзбекистон ифтихори» нишони билан тақдирлаш тўғрисидаги Президент Фармонини ўқиб эшиттирди. Сўзга чиққан Р. Чагаев, А. Григорянлар, уларнинг тренери В. Шин Президент, ишқибозлар ҳамда тренерларга миннатдорчилик билдириб, янада юксак натижаларга эришишга айниқса, Сидней—2000 Олимпиадасида муваффақият қозонишга ишонч билдирди.

30 октябрда музей Ўзбекистон миллий ўйинлар ва спорт турларни ривожлантириш муаммоларига бағишланган VI Республика илмий-амалий анжумани қатнашчиларини қабул қилди. Анжуман қатнашчилари ушбу мавзуга бағишланган музей материаллари билан танишдилар.

12 ноябрда Тошкентда 22—23 ноябрь кунлари эркин кураш бўйича Ўзбекистон мустақиллиги Кубоги халқаро турнирига тайёргарлик ҳамда уни ўтказишга бағишланган матбуот анжумани ўтказилди. Телевидение, республика нашриёт органлари, радио муҳбирлари ва шарҳловчилари саволларига Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, кураш ассоциацияси президенти А. Рўзиев, кураш федерацияси президенти С. Абдувалиев жавоб бериб, турнир қатнашчилари таркиби, Ўзбекистон жамоасининг унга тайёргарлиги, мусобақаларни ўтказиш ҳамда иштирокчиларнинг яшаш шароити тўғрисида гапириб бердилар.

15 ноябрда жисмоний тарбия ҳамда спорт ходимлари, югуриш ҳаваскорлари клублари, Тошкент шаҳар олий ва ўрта махсус ўқув юртлари иштирокида соғ-

ломлаштирувчи югуриш бўйича шаҳар мусобақалари — «Олтин куз» кросси ташкил қилинди. Шаҳар спорт қўмитаси музейга ушбу тадбирни ўтказишдаги фаол иштироки учун махсус совға топширди.

21 ноябрда эркин кураш бўйича ҳакамларнинг халқаро семинари бўлиб ўтди. Унда ФИЛА вице-президенти жаноб Маринетти қатнашиб, кураш бўйича ҳакамлар халқаро ассоциацияси фаолияти, ассоциация томонидан қабул қилинган халқаро қоидалар ва меъёрлар тўғрисида гапириб берди. Семинарда олдинда турган халқаро турнир — Ўзбекистон мустақиллиги Кубоги мусобақаларида ҳакамлик қилиш масалалари кенг муҳокама қилинди.

25—27 ноябрда музейга Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети талабалари ташриф буюрди. Ўзбекистонлик спортчиларнинг халқаро мусобақаларда эришган ютуқлари тўғрисида ҳикоя қилувчи материаллар талабаларда катта қизиқиш уйғотди.

26 ноябрда эшкак эшиш бўйича етакчи спортчилар ва тренерларга 1997 йил якунларига кўра Ўзбекистон Давлат спорт қўмитасининг қимматбаҳо совғалари ҳамда дипломларини топшириш маросими бўлиб ўтди. Маросимда Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов, раис ўринбосари Ш. Т. Тулаганов, эшкак эшиш халқаро федерацияси вице-президенти жаноб Сабо, Ўзбекистон эшкак эшиш федерацияси президенти В. Ф. Бойко, сув спорти турлари олий мактаби директори У. Юлдашев, спорт жамоатчилиги, ОАВ вакиллари қатнашди. Давлат спорт қўмитаси раҳбарлари етакчи спортчилар ва тренерларга эсдалик совғалари ҳамда дипломларни топширдилар. Жаноб Сабо, Ўзбекистонда эшкак эшиш спортининг ривожланишига катта баҳо берди. Эшкак эшиш федерацияси йирик халқаро мусобақаларда кўлга киритилган мукофотларни музейга совға қилди.

2 декабрда Ўзбекистон Республикасининг бутун спорт жамоатчилиги, Президент девони, Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамаси, Давлат спорт қўмитаси вакиллари ногирон спортчиларни халқаро ногиронлар куни билан табриклаш маросимида қатнашдилар. Давлат спорт қўмитаси раиси Б. М. Махситов йиғилганларни қизгин табриклар, 1997 йил инсон манфаатлари йили

эканлиги, ушбу масалага катта эътибор қаратилаётганлигини таъкидлади. «Матонат» жамоаси аъзолари П. Жураев, Х. Исламов, Т. Волков, К. Якунин, ака-ука Васильевлар, М. Якубжоновлар номи ҳаммага таниш. Улар ногиронлар ўртасида ўтказилган Олимпиадалар ва жаҳон чемпионатлари ғолибларидир. Спортчиларга эсдалик совғалари топширилди.

Мукофотланганлар номидан қарлар жамияти вакили Ш. Ибрагимов, 3-сонли махсус болалар уйи директори М. В. Воронцовалар сўзга чиқди. Ушбу тантана муносабати билан байрам дастурхони ёзилди.

3—5 декабрда Республикамизнинг турли вилоятларидан келган илмий-техник ва ижодий жамоаларнинг иқтидорли болалари ва ўсмирларининг Республика семинари қатнашчилари музей меҳмони бўлдилар. Семинар иштирокчилари амалдаги экспозиция билан танишдилар, видеоматериалларни томоша қилдилар.

13 декабрда Ўзбекистон теннис федерациясининг 1998 йилда ўтказилиши мўлжалланган ҳисобот-сайлов конференциясига тайёргарлик масалаларига бағишланган мажлиси бўлиб ўтди.

Шундай қилиб, Ўзбекистон Олимпия шон-шуҳрати музейи ўзининг қисқа фаолияти даврида Ўзбекистонда олимпизм ва спорт ютуқларини тарғиб қилиш марказига айланди. У мамлакатимиз олимпия ҳаракати тузилмасига қўшилди. Унинг иш фаолияти шуни кўрсатдики, Ўзбекистонимизнинг жисмоний тарбия ва спорт тарихига оид материалларни тизимлаштириш ҳамда экспонат тариқасида намойиш қилиш, уларни сақлаш, ахборот-тарғибот вазифаларини амалга оширишда, спортчилар билан мулоқот қилиш ҳамда уларнинг жамоатчилик билан учрашувларини ташкил этиш, шунингдек, ўқувчилар ва спортчиларнинг таълим-тарбия вазифаларини ҳал қилишда музей катта имкониятларга эга.

XXI. ЮНЕСКОНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ ХАЛҚАРО ХАРТИЯСИ

Ҳозирги замонда Олимпия хартияси халқаро спорт ҳаракатида энг эътиборли ҳуқуқ манбаи ҳисобланади. Унинг назарий қоидалари, тарихда текширилган, таж-

рибадан ўтган ҳамда цивилизация тарихида спорт мақомини аниқлашда эталон (андоза) сифатида қабул қилинган. Шу давр ичида Олимпия хартияси, ХОҚ ва бошқа халқаро спорт ташкилотлари сабабли жисмоний тарбия ва спорт кишилар ҳаётий фаолияти тизимига қўшадиган ҳиссасини муҳим даражада оширди, аҳолининг ҳамма қатламлари ҳамда бутун ижтимоий институтлари ривожлантиришнинг зарур таркибий қисмига айланди. Экологик инқироз ва илмий-техник тараққиёт шароитларида улар инсониятни ҳамда алоҳида ҳар бир инсонни сақлаб қолиш омилига айланди. Бу шароитларда Олимпия хартиясининг назарий қоидаларига замон талабига мос ўзгартиришларни киритиш зарурияти туғилди. Ушбу хартиянинг яратилганлигига 100 йил ошганлиги сабабли, ер аҳолиси ҳамда ҳамма давлатлар ҳукуматларини фуқаролар жисмоний тарбияси хусусияти, тамойиллари, шароитларига ҳамда спортни ривожлантиришга йўналтириш мақсадига ўзгартиришлар киритилди. Бундай янгиланган ҳужжат Бирлашган Миллатлар Ташкилоти фаолияти доирасида яратилди.

Бизнинг давлатимизда Халқаро Олимпия қўмитасининг Олимпия хартиясини жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги ҳуқуқ манбаи сифатида яхши биладилар ва ундан муваффақиятли фойдаланадилар. Лекин, афсуски, 1978 йил 21 ноябрда таълим, фан ва маданият муаммолари доирасида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти томонидан қабул қилинган жисмоний тарбия ва спорт халқаро хартиясида баён этилган ҳуқуқий қоидалардан тулалигича фойдаланилаётгани йўқ. Ушбу обрўли халқаро ташкилот фаолияти масалаларнинг кенг доирасини қамраб олади: саводсизликни йўқотиш, таълим соҳасида камситилиш билан курашиш, ёшларни тинчлик ва халқаро ўзаро муносабатлар руҳида тарбиялаш, миллий маданиятлар, ёшларнинг жисмоний тарбияси ва спортни ривожлантириш муаммоларини ўрганиш. Ёшлар жисмоний тарбияси ва спортни ривожлантириш масаласи жисмоний тарбия ҳамда спорт Халқаро хартиясига асосан амалга оширилмоқда. Бунда ЮНЕСКО шундай қонундан келиб чиқадики, инсон ҳуқуқлари декларациясида қайд этилган инсон ҳуқуқларини амалга ошириш, кўп жиҳатдан ҳар бир эркак ва ҳар бир аёлнинг ўз жисмоний, интеллектуал

ва маънавий қобилиятларини эркин ривожлантириш ҳамда сақлаш имкониятига боғлиқ, шунга мувофиқ ҳар бир кишининг жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланиши таъминланиши ҳамда кафолатланиши лозим.

Жисмоний тарбия, Халқаро хартияси кириш қисми ва ўнта моддадан иборат. Кириш қисмида халқаро спорт ва жисмоний тарбия тизими қурилиш лозим бўлган муҳим тамойиллар ўрин олган. Улардан қуйидагиларни келтирамиз:

— жисмоний тарбия ва спорт фақатгина жисмоний тарбия ҳамда соғлиқни сақлаш билан чекланмайди, у шунингдек, инсоннинг тулиқ ва ҳар томонлама ривожланишига ёрдам беради;

— жисмоний тарбия ва спорт асосий инсоний қадриятларни (улар халқларнинг тулиқ ривожланишига асос бўлиб хизмат қилади) ўрнатиш мақсадида ўзининг тарбиявий таъсирини кучайтириши лозим;

— жисмоний тарбия ва спорт халқлар ўртасидаги сингари алоҳида кишилар ўртасида ҳам яқинлашишга, шунингдек, бегараз мусобақалашуви, инсонларнинг бирдамлиги ҳамда дўстлашишга ёрдам беришга интилиши зарур;

— жисмоний тарбия ва спорт инсоният тараққиётига хизмат қилиши, унинг ривожланишига ёрдам бериши, ҳукуматлар, тегишли нодавлат ташкилотлари, маориф ходимлари, оилалар ва алоҳида шахсларни халқаро хартияга амал қилишга ундаши, уни кенг ёйиши ҳамда қўллаши лозим.

«Жисмоний тарбия ва спорт билан шуғулланиш — ҳар бир инсоннинг асосий ҳуқуқи», деб номланган моддада таъкидланишича, ҳар бир киши ўз давлатининг спорт анъаналарига мувофиқ ўзининг жисмоний ҳолатини яхшилаш ҳамда ўз қобилиятларига яраша спорт натижаларига эришиш мақсадида жисмоний тарбия ва спортда қатнашиши учун ҳамма имкониятларга эга бўлиши зарур.

2-модда жуда муҳим аҳамиятга эга. Унда белгиланишича, жисмоний тарбия ва спорт таълим ҳамда маданиятнинг энг муҳим жиҳати сифатида, ёшларни ижтимоий ҳаётда, яъни жамиятга қўшилишига ёрдам бериши лозим. Сўнг янада муҳим кўрсатма келтирилади: «жисмоний тарбия ва спорт билан мунтазам шуғулла-

ниш умумий узлуксиз ҳамда демократик таълим доирасида бутун ҳаёт давомида таъминланиши зарур».

Бошқа моддаларда жисмоний тарбия ва спорт соҳасига тааллуқли бир қатор муҳим қоидалар баён қилинади. Улар жаҳон мамлакатларининг қонунчилигида ўз аксини топиши лозим:

— жисмоний тарбия ва спорт дастурлари алоҳида шахслар ҳамда жамият талабларига жавоб бериши лозим;

— жисмоний тарбия ва спорт соҳасида таълим бериш, кадрлар билан таъминлаш ҳамда бошқариш юқори малакали ходимларга топширилиши зарур;

— жисмоний тарбия ва спорт учун тегишли инвентар ҳамда асбоб-анжомлар керак;

— илмий тадқиқотлар жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришнинг зарур элементи ҳисобланади;

— жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида ахборотлар ҳамда ҳужжатларни тўплаш, тақдим этиш ва кенг тарқатиш биринчи даражали иш ҳисобланади;

— оммавий ахборот воситалари жисмоний тарбия ва спортга ижобий таъсир кўрсатиши лозим;

— миллий ташкилотлар жисмоний тарбия ва спортда биринчи даражали аҳамиятга эга;

— халқаро ҳамкорлик жисмоний тарбия ва спортнинг ҳар томонлама ҳамда мўътадил равишда ривожланиш шартларидан бири ҳисобланади. У мустақкам тинчликни сақлаш ҳамда ушлаб туриш, ўзаро ҳукумат ва дўстлик муносабатларини мустақкамлашга ёрдам беради, халқаро муаммоларни ҳал этиш учун қулай муҳит яратади.

ХОҚ Олимпия хартияси ғоялари Халқаро хартияда такрорланишига қарамасдан, ЮНЕСКО Халқаро хартияси кишилиқ жамияти ривожланишининг ҳозирги босқичида жисмоний тарбия ва спортнинг халқаро ривожланишининг муҳим аҳамиятини очиб беради.

Биринчидан, Халқаро хартия жаҳон мамлакатларида жисмоний тарбия ва спорт соҳасида қонунчиликнинг ривожланишига туртки бўлди. У пайдо бўлиши билан Юнонистон, Франция, АҚШ ва бошқа давлатларда жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида биринчи қонунлар қабул қилинди.

Иккинчидан, унинг қоидалари қабул қилинаётган қонунларга асос бўлиб хизмат қилди. Ўзбекистон Рес-

публикасининг «Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида»ги Қонунини яратишда ҳам жисмоний тарбия ва спорт халқаро ҳартияси мазмуни ҳисобга олинган.

Учинчидан, кўриб чиқиладиган ҳужжат жисмоний тарбия ва спортнинг ижтимоий моҳияти муаммосини ўрганишда муҳим назарий манба ҳисобланади. Унда илғор инсон тафаккурининг кишилар ҳамда жаҳон цивилизацияси ривожланишида жисмоний тарбия ва спортнинг юксак аҳамияти тўғрисидаги изланиши натижасида ҳосил бўлган чуқур ғоялар ўз аксини топган.

XXII. ЎЗБЕКИСТОНДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ РИВОЖЛАНИШИДАГИ ЯНГИ БОСҚИЧ

1999 йил 27 майда Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамаси жисмоний тарбия ва спортнинг келажакдаги тақдирини учун муҳим бўлган «Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарорни қабул қилди. Ушбу қарорнинг аҳамияти шундан иборатки, жисмоний тарбия — спорт соҳасидаги ҳамма субъектлар фаолиятини давлатимизнинг янги сиёсий ҳамда ижтимоий-иқтисодий шароитларга мослаштириш, шу асосида аввалги тоталитар тузим нуқсонларидан қутилишидир.

Бу Ўзбекистон жисмоний тарбия ва спортининг ўз ривожланишида сифат жиҳатдан янги босқичга кирганлигини аниқлатади.

Мустақил Ўзбекистонимиз ўз суверенитетининг биринчи кунлариданоқ жисмоний тарбия ва спортнинг ривожланишига миллий тараққиётга ёрдам берувчи омил сифатида катта эътибор қаратди. Айнан шу мақсадларда жисмоний тарбия ва спорт фаолиятидаги ўзгаришлар жамиятимизнинг янги иқтисодий ҳамда сиёсий шароитларига мослашишига қаратилди, яъни социалистик асосдаги жисмоний тарбия ва спорт тизимидан унинг бозор иқтисодиёти асосларига, жисмоний тарбия ва спортнинг тоталитар тизимдан демократик тизимга ўтиши амалга оширилди. Давлатимиз мустақил деб эълон қилингандан бошлаб, ярим йилдан сўнг Ўзбекистон Республикасининг «Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида»ги Қонуни қабул қилинди, сўнгра жуда муҳим муаммолар аста-секин ҳал этила бошланди: «Соғлом авлод учун» устувор давлат сиёсати; фут-

бол, теннис, курашни ривожлантириш тўғрисидаги қарорлар; йирик халқаро спорт форумларининг ўтказилиши; миллий курашнинг халқаро миқёсга чиқиши — Халқаро кураш ассоциациясининг тузилиши ҳамда ушбу спорт тури бўйича Тошкентда биринчи жаҳон чемпионатининг зафарона ўтказилиши; ЎзР МОҚнинг тузилиши, мустақил жамоа сифатида давлатимиз спортчиларининг Олимпия ўйинларида иштирок этиши ва ҳ.к.

Мана шундай муҳим ишлар амалга оширилганлигига қарамасдан, янги ҳукумат қарори ўзининг кенг миқёслиги, янгилиги, тубдан амалга оширилиши, долзарблиги билан ажралиб туради. Бу, шубҳасиз тарихий қарор, чунки у ватанимиз спорти тарихида янги босқични очиб беради.

Биринчидан, жисмоний тарбия ва спортнинг ҳуқуқий асосларини янада ривожлантиришни кескин олдинга олиб чиқади. Қарор «Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида»ги Қонуннинг янги таҳририни ишлаб чиқишни назарда тутаяди. Бу уни давлатимизнинг янги сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий шароитларига мослаштириш деганидир. Қарорнинг ушбу қисми бажариб бўлинди. 2000 йил май ойида Олий Мажлис, Ўзбекистон Республикаси «Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида»ги Қонунининг янги таҳририни қабул қилди. Унда қуйидаги вазифалар қўйилади: қонуний-меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва давлат, жамоат ҳамда хусусий жисмоний тарбия-спорт ташкилотлари томонидан унга амал қилиш; спорт-соғломлаштириш клуби тўғрисидаги намунавий қоидаларни тасдиқлаш; профессионал спорт лигалари, ассоциациялар ҳамда клубларнинг фаолият кўрсатиш шароитларини тартибга солувчи меъёрий ҳужжатлар пакетини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш; спортчилар ва клублар ўртасида шартномалар тузиш.

Иккинчидан, қарор жисмоний тарбия ва спортни таълим ҳамда соғлиқни сақлаш тизимидаги тубдан ўзгаришлар жараёнига қўшиб юборади. «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» билан ҳаракатларнинг мувофиқлаштирилиши жисмоний тарбия ва спорт бўйича юқори малакали кадрларни тайёрлаш сифатини яхшилашни назарда тутаяди, яъни: тренерларни тайёрлашда ЎзДЖТИ аҳамиятини ошириш, менежмент, маркетинг,

миллий спорт турлари, ДЖТ бўйича мутахассисларни тайёрлашга киришиш лозим; вилоят университетлари ва педогогика институтларининг жисмоний тарбия факультетлари, мактабгача жисмоний тарбия бўйича мутахассисларни тайёрлаш учун давлат стандартларини ишлаб чиқишлари ҳамда бундай мутахассисларни тайёрлашга киришишлари зарур; Давлат спорт қўмитаси мутахассисларнинг малакасини ошириш, қайта тайёрлаш, аттестациялаш ҳамда стажировка ўташ тизимини яратиш бўйича муҳим ишларни амалга ошириш керак; Нукус, Наманган, Фарғона, Қарши, Бухоро, Навоий, Термиз, Урганч, Жиззах, Гулистон шаҳарларида олимпия ўринбосарлари коллежларини ташкил қилиш йўли орқали уларнинг тармоғини кенгайтириш борасида бир қатор ишларни амалга ошириш лозим.

Жисмоний тарбия ва спорт ташкилотлари ҳаракатларининг «Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш давлат дастури тўғрисида»ги Фармони билан мувофиқлаштирувчи жисмоний тарбия ва спортнинг соғлиқни сақлаш тизимига янада чуқурроқ қўшилиб боришини назарда тутати. Бунда аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзини шакллантириш; «Соғлом авлод учун» дастурини амалга ошириш, ҳар йилги диспансеризация ва кўриқдан ўтказишни амалиётга татбиқ этиш; аҳоли ҳамма қатламларининг жисмоний ривожланиш ҳолати даражасини текшириш; терма жамоаларимиз тайёргарлигини тиббий жиҳатдан таъминлаш; тиббий-жисмоний тарбия диспансерлари, тиббий-назорат кабинетлари ҳамда жисмоний тарбия-тикланиш марказлари тармоқларини кенгайтириш; корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда ягона саломатлик хизматини (у соғлиқни сақлаш, меҳнатни муҳофаза қилиш ҳамда жисмоний тарбия мутахассисларини бирлаштиради) яратиш.

Учинчидан, қарор бутун жисмоний тарбия-спорт ҳаракатини жадаллаштириш хусусиятига эга бўлган бир қатор муҳим масалаларни ҳал этади. Ушбу янги киритилган қўшимчаларнинг баъзиларида тўхталиб ўтамиз:

— жаҳоннинг йирик спорт давлатларида жисмоний тарбия ва спортни ташкил қилишнинг клубли шакли энг асосий шакл сифатида ривожланади. Иккита турдаги клублар ривожлана бошлайди — спорт клублари («Пахтакор» каби) ва аҳоли турли қатламини соғлом-

лаштириш учун мўлжалланган жисмоний тарбия-соғломлаштириш клублари;

— маҳалла миллатни соғломлаштиришга ўз ҳиссасини қўшади. Ўзбекистон фуқаролар жамиятининг ушбу шакли самарадорлигини ҳаётнинг ўзи кўрсатди ҳамда унинг бундай олижаноб ишларга, яъни миллатни соғломлаштириш тадбирларига қўшилиши жисмоний тарбия-соғломлаштириш ҳаракатига катта куч бағишлайди;

— учта даражадаги «Алпомиш» ва «Барчиной» махсус тестларининг киритилиши ўзбек спорт тақдири учун катта аҳамиятга эга. Аҳолининг кундалик турмушига махсус тестларнинг жорий этилиши жисмоний тарбия ва спортнинг ҳамма бўғинларида, жисмоний тарбия-спорт фаолиятининг ҳамма субъектларида ишларни бошлаб юборишга имкон беради. «Алпомиш» ва «Барчиной» меъёрларини топширишга тайёргарлик кўриш ҳамда топшириш бўйича ишларни миллатни янада жисмоний ривожлантиришнинг муҳим омили сифатида кўриб чиқиш лозим. Ушбу тестларнинг киритилиши аҳоли турли қатламларининг жисмоний тайёргарлиги ҳамда саломатлиги даражасини аниқлашга ёрдам беради;

— 2000 йилдан жамиятимиз ҳаётида жисмоний ривожланиш ва саломатлик тантанаси куни сифатида умумхалқ «Спорт байрами»ни жорий этиш. Ушбу байрам орқали соғлом турмуш тарзини ҳар бир Ўзбекистон фуқароси учун обрўли ҳамда эътиборли даражага кўтаришга имкон яратилади;

— талабалар спорт ҳаракати бир пайтлар асоссиз йўқ қилинган эди ва биз жаҳон талабалари спорт ҳаракатидан четда қолиб кетдик. Қарор бу ҳолатга чек қўяди. Янги «Талаба» деб номланган талабалар жамиятини ташкил этиш ҳамда унинг асосида жаҳон талабалар спортига қўшилиш лозим;

— «Коллеж спорти» ҳаракатини ташкил қилиш бўйича муҳим вазифа олдимизда турибди. Бу ҳаракат академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари талабаларининг жаҳон андозалари даражасида жисмоний ривожланишини таъминлаши зарур;

— жамоаларимизнинг спорт тайёргарлигини оширишга қаратилган муҳим янгилик — бу «Янгиобод» ва «Билдирсой» спорт базаларида ёзги ҳамда қишки

спорт турлари бўйича олимпиячиларни тайёрлаш марказларига бўлган замонавий талабларни ҳисобга олган ҳолда олимпия ўқув-тренировка марказларини яратиш;

— миллий спорт турлари, мусобақалари ва ўйинларини қайта тиклаш бўйича кўп йиллар давомида ишлар олиб борилмоқда: Шаҳрисабз шаҳрида болалар-ўсмирлар спорт мактаби билан Республика «Курашни ривожлантириш» маркази очилмоқда; Ипподром базасида Республика Миллий спорт турларини ривожлантириш маркази ташкил қилинди. Жисмоний тарбия-спорт фаолиятининг ушбу йўналишлари бўйича халқ фестивалларини амалиётга жорий этиш миллий спорт турлари, мусобақалари ва ўйинларини ривожлантириш учун катта аҳамиятга эга. Фестиваллар туманлар, вилоятларда ҳамда икки йилда бир марта республикада ўтказилади.

Қарор қабул қилиниши жисмоний тарбия ва спорт тизими учун мамлакатимиз аҳолисини жисмоний тарбия ва спорт воситалари ёрдамида соғломлаштириш бўйича муҳим давлат вазифасини ҳал этишда янги туртки бўлди.

XX АСРНИНГ СЎНГГИ ОЛИМПИАДАСИ

Сиднейдаги Олимпиада ҳисоб бўйича XXVII бўлиб, у XX асрнинг сўнги Олимпиадасидир.

Австралияда Олимпия ўйинлари биринчи марта 1956 йилда жанубий ёз даври бошида (22 ноябрдан 8 декабр-гача) ўтказилган эди. Айнан шу нарса деярли жаҳоннинг ҳамма етакчи жамоаларининг олимпия ўйинлари олди тайёргарлиги жадвалини тубдан ўзгартиришга мажбур қилди.

Собиқ Иттифоқ терма жамоалари олимпиада олди ўқув-тренировка йигинларини Ўзбекистонда ўтказган эди. Чунки бу ерда қиш илиқ келади ва об-ҳаво Австралиянинг иқлим шароитларига ўхшаш.

XXVII Олимпия ўйинлари Сиднейда (Австралия) 2000 йилнинг 15 сентябридан 1 октябригача ўтказилди. Бу вақтда об-ҳаво шароитлари ҳам олимпия терма жамоалари учун қулай ва одатий эди.

Сиднейдаги спорт мусобақалари аввалги Олимпиадалардаги «барча рекордлардан ошиб тушди»: унда 200

та мамлакат вакиллари қатнашди, мусобақалар 38 та олимпия спорт турлари бўйича ўтказилди. Бу мусобақаларда 11147 спортчи, жумладан 4261 та аёллар медаллар учун кураш олиб бордилар. Энг йирик делегациялар: Австралия — 1029 та спортчи, АҚШ — 1008, Россия Федерацияси — 762 киши. Қатнашчиларнинг (спортчилар, тренерлар, расмий шахслар) умумий сони 19139 кишини (Атлантада — 15984) ташкил қилди.

Ўзбекистон олимпия терма жамоаси XXVII Олимпия ўйинларида мустақил спорт делегацияси сифатида иккинчи марта қатнашди. Унинг таркибига 77 та спортчи ва 52 та расмий шахслар (ҳаммаси бўлиб 129 киши) кирди. Бизнинг спортчиларимиз дастурдаги 38 та спорт туридан 11 тасида иштирок этди. Енгил атлетика жамоаси нисбатан кўп сонли бўлиб, 29 та спортчи қатнашди, сузиш ва боксда — 10 тадан спортчи, дзюдода — 7 та спортчи иштирок этди.

Спорт мусобақалари давомида спортчиларимиз битта олтин, битта кумуш ва иккита бронза медалларини қўлга киритдилар 8 та спортчимиз фахрли совринли уринни эгаллади (1-жадвал).

Ўзбекистон олимпия терма жамоасида андижонлик Муҳаммадқодир Абдуллаев миллий қаҳрамонга айланди. У 312 та боксчи, жумладан Куба, АҚШ, Олмония боксчилари орасида олтин олимпия медалини қўлга киритди.

Эркин кураш бўйича оғир вазн тоифасида кумуш олимпия медалига сазовор бўлган Артур Таймазов, бокс бўйича бронза медалларини қўлга киритган Сергей Михайлов ва Рустам Саидовлар муваффақиятларини ҳам таъкидлаш жоиз.

Ўзбекистон олимпия терма жамоаси жамоа ҳисобида ҳам муваффақиятларга эришиб, 200 та иштирокчи давлатлар орасида 41-уринни эгаллади (Атлантада 197 та давлат орасида 58-урин эди).

Ўзбекистон олимпиячилари олдида янги вазифалар — Олимпия ўйинлари ватани Афинада бўлиб ўтадиган XXVIII Олимпия ўйинларига тайёргарлик ва уларда қатнашиш вазифаси турибди. Бу ўйинлар XXI асрнинг биринчи ўйинларидир. 41 та спорт тури бўйича тайёргарлик олиб борилади (2-жадвал).

Сиднейда ўтказилган XXVII Олимпия ўйинларида совринли ўринларни эгаллаган ўзбекистонлик спортчилар

1.	1-ўрин	Абдуллаев Муҳаммадқодир	Бокс	63,5 кг
2.	2-ўрин	Таймазов Артур	Эркин кураш	130 кг
3.	3-ўрин	Михайлов Сергей	Бокс	81 кг
4.	3-ўрин	Саидов Рустам	Бокс	+ 91 кг
5.	4-ўрин	Захартдинов Дамир	Эркин кураш	58 кг
6.	4-ўрин	Хилко Екатерина	Трамполин	36,60 балл
7.	5-ўрин	Мухтаров Дилшод	Ўқ отиш	662,5 очко
8.	5-ўрин	Курбонов Баҳодир	Юнон-рум кураши	63 кг
9.	5-ўрин	Раҳимов Алишер	Бокс	54 кг
10.	5-ўрин	Чагаев Руслан	Бокс	91 кг
11.	6-ўрин	Мухтаров Алишер	Дзюдо	60 кг
12.	6-ўрин	Хинчагов Руслан	Эркин кураш	76 кг

2004 йил Афинада (Юнонистон) ўтказиладиган XXVIII Олимпия ўйинлари дастури

1. Баскетбол	От спорти
2. Эркин кураш	22. Конкур
3. Юнон-рум кураши	23. Виездка
4. Бокс	24. Учкураш
5. Волейбол	Гимнастика
6. Пляж волейболи	25. Спорт гимнастикаси
7. Теннис	26. Бадиий гимнастика
8. Софтбол	27. Трамполин
Сув спорти турлари	28. Футбол
9. Сузиш	29. Гандбол
10. Сув полоси	30. Чим устида хоккей
11. Сувга сакраш	31. Замонавий бешкураш
12. Синхрон сузиш	32. Таэквондо (ВТФ)
13. Енгил атлетика	33. Стол тенниси
14. Қиличбозлик	34. Камондан ўқ отиш
Ўқ отиш	35. Елканли спорт
15. Ўқ отиш	36. Бадминтон
16. Стенда ўқ отиш	37. Бейсбол
17. Оғир атлетика	Велоспорт
18. Дзюдо	38. Трек
19. Академик эшкак эшиш	39. Шоссе
20. Байдарка ва каноэда эшкак эшиш	40. Мунгайбайк
21. Эшкак эшиш слалом	41. Триатлон

ХУЛОСА

2000 йил май ойида Ўзбекистонда янги спорт сифаши очилди — биринчи бор талабаларнинг мажмуали спорт мусобақалари «Универсиада — 2000» ўтказилди. Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримов талабалар стартлари қатнашчиларига илиқ сўзлар билан мурожаат қилиб, қуйидаги фикрларни билдирди: «Ватанимиз ва халқимизнинг дунёдаги шуҳратини тобора орттиришда спортнинг аҳамияти беқиёсдир. Бу ҳақиқатни ўзбек ёшларининг кўп сонли йирик миқёсдаги мусобақалардаги ғалабалари тасдиқлайди.

Спорт нафақат жисмоний, балки маънавий баркамолликка эришишда энг муҳим омил ҳисобланади. У иродани чиниқтиради, олдинга қўйилган мақсад сари қатъий боришга, қийинчиликларни матонат билан енгиб ўтишга ўргатади, ғалабага бўлган қатъий ишончни, фахрланиш ҳиссини тарбиялайди.

Сизнинг ҳаммаларингизда, йигит ва қизларимизда, спортчи ёшларда мен халқимиз умид юлдузлари, эртанги кун ишончи ҳамда таянчини кўраман» («Халқ сўзи», 2000 й., 23 май).

Ушбу сўзларнинг маъносини чуқур англаб кўринг. Улар сизни, ҳурматли ўқувчи, руҳлантирсин ва спорт заллари, стадионлари ҳамда сув ҳавзаларига етакласин. Спорт сизнинг ҳаётингизда ишончли йўлдош, ҳамма ҳаётий вазифаларни ҳал этиш усули бўлсин.

МУНДАРИЖА

Суз боши	3
I. Бизнинг ватанимиз — Ўзбекистон Республикаси	7
II. Ўзбекистон Республикасининг давлат рамзлари	10
III. Замонавий Олимпия ўйинлари	12
IV. Халқаро Олимпия қўмитаси	19
V. Пьер де Кубертен — олимпизм отаси	22
VI. Сакизта президент	23
VII. Олимпия хартияси	28
VIII. Халқаро спорт бирлашмалари	34
IX. Миллий олимпия қўмиталарининг Бош ассамблеяси	37
X. Халқаро спорт федерацияларининг Бош ассоциацияси	39
XI. Ўзбекистон Республикаси Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси	40
XII. Ўзбекистонда спортнинг ривожланиш хронологияси	45
XIII. Жисмоний тарбия ва спорт тизимида олимпия ҳаракати	51
XIV. Олимпия маданияти қадриятлари	53
XV. Ўзбекистон Республикаси Миллий Олимпия қўмитаси	56
XVI. Ўзбекистон Республикаси Миллий Олимпия қўмитасининг биринчи президенти	58
XVII. Ўзбекистон Республикаси Миллий Олимпия қўмитасининг иккинчи президенти	60
XVIII. Ўзбекистон спортчиларининг Осиё ўйинларидаги иштироки тўғрисида	62
XIX. Ўзбекистон Республикаси Олимпия академияси	63
XX. Ўзбекистон Олимпия шон-шухрати музейи	66
XXI. ЮНЕСКОнинг жисмоний тарбия ва спорт халқаро хартияси	83
XXII. Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортнинг ривожланишидаги янги босқич	87
XX асрнинг сўнгги олимпиадаси	91
Хулоса	94

ОЛИМПИА БИЛИМЛАРИ АСОСЛАРИ

«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент — 2002

Муҳаррир *Б. Ҳасанов*
Рассом *М. Самойлов*
Техник муҳаррир *Д. Габдрахманова*
Мусаҳҳиҳ *Ю. Бизаатова*

Теришга берилди 12.07.2002. Босишга рухсат этилди 20.08.2002.
Бичими 84x108 $\frac{1}{32}$. Таймс гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма
табоғи 5,04. Нашриёт-ҳисоб табоғи 4,9. Адади 5000 нусха. Буюртма
№ 3796. Баҳоси келишилган нархда.

«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси босмаҳонаси.
700083, Тошкент шаҳри, Буюк Турон, 41